

MC
109.537

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÁLLAMTUDOMÁNYI KUTATÁSOK PROGRAMIRODÁJA

TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

**A TELEKOMMUNIKÁCIÓ JOGA
EGYES KÜLFÖLDI ÁLLAMOKBAN,
KÜLÖNÖS FIGYELEMMEL
A RÁDIÓRA ÉS A TELEVÍZIÓRA**

Budapest, 1990.

1932
1933
1934

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÁLLAMTUDOMÁNYI KUTATÁSOK PROGRAMIRODÁJA

TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

**A TELEKOMMUNIKÁCIÓ JOGA
EGYES KÜLFÖLDI ÁLLAMOKBAN,
KÜLÖNÖS FIGYELEMMEL
A RÁDIÓRA ÉS A TELEVÍZIÓRA**

ISBN 963 7450 30 0

Felelős kiadó: Kilényi Géza
a Programiroda vezetője

Budapest, 1990.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIÁ
ÁLLAMTUDOMÁNYI KUTATÁSIK PROGRAMIRODÁJA

TRÖCSÁNYI LÁSZLÓ

A TELEKOMUNIKÁCIÓ JOGA
EGYES KÜLFÖLDI ÁLLAMOKBAN
KÜLÖNÖS TITKÁRSÁG
A RÁDIÓRA ÉS TELEVÍZIÓRA

MC 109 (37)

1990

ISBN 963 7450 30 0

Készült az OMIKK nyomdaüzemében
Budapest, I., Gyorskocsi u. 5-7.
Felelős vezető: Tóth Károly

Budapest, 1990.

Tartalom

Előszó.....	1
Egy kis történelem.....	3
A véleménynyilvánítás szabadsága a nemzetközi jogi dokumentumokban.....	6
A véleménynyilvánítás szabadsága az egyes alkotmányok szerint.....	9
A rádió és televízió szervezeti jogi kérdései.....	21
1. Ausztria.....	21
2. Franciaország.....	31
3. Német Szövetségi Köztársaság.....	39
4. Spanyolország.....	50
5. Európai Gazdasági Közösség.....	57
Függelékek:.....	64
1. Az 1985. évi jugoszláv törvény a tömeg-tájékoztatási rendszer alapjairól.....	65
2. Az 1984. évi lengyel törvény a sajtójogról.....	88
3. Összefoglaló jelentés az európai tömeg-tájékoztatási jogról tartott kerekasztal-értekezletről (1989. április 7.).....	119
Forrásmunkák jegyzéke.....	125
Utószó.....	129
Tartalom.....	132

MEGJEGYZÉS:

A Tanulmány a Magyar Közvéleménykutató Intézet megbízásából készült.

- . -

Előszó

Tanulmányunk a tömegkommunikációs eszközök jogának egyik részterületével, a rádió- és televízió szervezetének jogával foglalkozik elsősorban, és pedig egyes külföldi államok vonatkozásában. Ez a jogterület ugyanis legkevesbé kimunkált, az egyre fejlődő technikai lehetőségekre figyelemmel a szabályozások egyetlen államon belül is gyakran változnak.

Eredetileg inkább az állami monopólium uralkodott ezen a téren, egyes államokban csak most alakul át ez a rendszer dualista rendszerre a magánszektor megjelenése folytán. Ma már talán nincs is a nyugati világban tiszta állami szervezeti struktúra, hanem a magánrádiók és televíziók csaknem egyenlő súllyal rendelkeznek, sőt egyes államokban pl. az Egyesült Államokban az utóbbiak állnak előtérben, mert a rádió és televízió társaságok vállalati formában működnek.

Az állami szervezeti struktúrák ugyanis általában a hivatalos álláspontokat közvetítették, gyakran csak szócsövei voltak a mindenkori kormánynak. A demokratikus eszmék felülkerekedésével azonban egyre sürgetőbb kívánalomként jelentkezett a véleménynyilvánítás szabadságának és ezzel a pluralista rendszer kialakításának szükségessége a rádió és televízió területén is. Ezzel pedig utat kellett nyitni a magánszektor számára.

Röviden kitérünk a sajtójog területén jelentkező újabb jogszabályok, állásfoglalások bemutatására is. A sajtójog közel két évszázados fejlődéstörténete a háborús

időktől eltekintve különösebb szabályozási problémákat nem vetett fel, a pluralizmus a sajtószabadság bevezetése óta természetszerű követelmény volt.

A kötetet azzal bocsátjuk útjára, hogy az abban foglaltak csak vázlatos képét adhatják a valóságos helyzetnek, amely már műszaki szerteágazottságánál fogva is annyira bonyolult, hogy kimerítő taglalására nincs is lehetőség. Alapul szolgálhat azonban a további kutatásoknak és feldolgozásoknak ezen a területen.

A szerző

Egy kis történelem

A tömegkommunikációs eszközök joga széles területet fog át. Célja a tájékoztatás, illetőleg tájékozódás elősegítése. Főbb ágazatai: a sajtó, a rádió-televízió, a film és a különböző audiovizuális eszközök (hanghordozók, képmagnók stb.) joga.

Mindezeknek a jogoknak kontinentális gyökere a francia forradalom 1789. évi deklarációja az ember és polgár jogairól, amelynek 11. cikkelye szerint gondolatainak és véleményének szabad kinyilvánítása az ember egyik legbecsesebb joga. Így tehát minden polgár szabadon nyilatkozhat szóban, írásban, nyomtatásban, de a törvényben megállapított minden esetben felelős azért, ha visszaél e szabadsággal. Az Egyesült Államokban már az 1776. évi virginiai jogok nyilatkozatának 12. paragrafusa kimondja, hogy a sajtószabadság a szabadságjogok egyik alappillére, s azt a kormányok soha nem korlátozhatják. Az Egyesült Államok alkotmányának első tíz kiegészítő cikkelye 1791-ben lépett hatályba. Ezekben kimondták, hogy a kongresszus nem alkothat olyan jogot, amely korlátozza a szólás- és sajtószabadságot.

Mindkét alkotmányi megfogalmazás szerint a véleménynyilvánítás szabadsága, a szólás- és sajtószabadság az egyént megillető alapjog. Míg azonban a francia koncepció a tételes jog keretei között helyezkedik el (egy demokratikusan választott törvényhozó testület által elfogadott esetleges korlátozásokat úgy tekinti, hogy az a szabad véleménynyilvánítás elvével összeegyeztethető), addig az amerikai felfogás nem egy pozitív jogot erősít meg, hanem megtiltja e jog bárminemű korlátozását. A huszadik századi alkotmányok áttekintésénél majd látni fogjuk, hogy a francia pozitív modell közkedveltebb az amerikai negatív (abszolút) modellnél.

Azonban a két koncepció közül bármelyiket is vizsgáljuk, ahhoz nem fér kétség, hogy mindkettőben az egyén elsőbbsége tükröződik, az egyén a jog letéteményese, alanya. Ezzel szemben áll az a felfogás, hogy nem az egyén, hanem a társadalom az, ahonnan a személyes jogok, az egyén jogai származtathatók, és az állam gondoskodik e jogok érvényesülésének biztosítékairól. Ez utóbbi felfogás tükröződött eddig a szocialista alkotmányokban.

Így a Szovjetunió 1936. évi alkotmányának 215. cikkelye szerint a dolgozók érdekeinek megfelelően és a szocialista rend erősítése céljából a Szovjetunió állampolgárainak a törvény biztosítja a) a szólásszabadságot, b) a sajtószabadságot, c) a gyülekezési szabadságot, valamint a felvonulások és tüntetések szabadságát. Az 1977. évi alkotmány 39. cikkelye általánosabban rendelkezik, amennyiben kimondja, hogy a Szovjetunió állampolgárai maradéktalanul élvezik azokat a társadalmi-gazdasági politikai és személyes jogokat, továbbá szabadságjogokat, melyeket a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének alkotmánya és a szovjet törvények kinyilvánítottak és szavatolnak. Az állampolgári jogok gyakorlása azonban nem sértheti a társadalom és az állam érdekeit, más állampolgárok jogait.

Az 1974. évi jugoszláv alkotmány 167. szakasza szerint az alaptörvény biztosítja a sajtószabadságot, valamint a tájékoztatás és nyilvános közlés más formáinak szabadságát, az egyesülési szabadságot, a szólásszabadságot és a nyilvános fellépés szabadságát, a gyülekezési szabadságot és más nyilvános összejövetel szabadságát. A polgároknak joguk van ahhoz, hogy a tájékoztatási eszközök útján kifejezzék és közvéleményük véleményüket. A polgárok, valamint a polgárok szervezetei és egyesületei a törvényben meghatá-

rozott feltételekkel sajtótermékeket adhatnak ki, s információkat terjeszthetnek más tájékoztatási eszközök útján is. A 168. szakasz szerint az alkotmány biztosítja a polgár jogát ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon az élete és munkája szempontjából fontos hazai és világeseményekről, valamint a közösség számára fontos kérdésekről. A sajtó, a rádió, a televízió és más nyilvános tájékoztatási eszközök kötelesek a valósághoz híven és tárgyilagosan tájékoztatni a közvéleményt. Az alkotmány mindenkinek biztosítja azt a jogot, hogy helyreigazítsa a ránézve sértő közleményeket.

A nyugati államokban érvényesülő koncepció lényege abban foglalható össze, hogy miközben elismeri a fentebb említett alapjogokat, korlátozza az állam hatalmát. Ezzel szemben a szocialista modellben az állam garantálja e jogok érvényesülését. Az első felfogás az egyén jogait abszolútként értékeli, akár úgy, hogy tiltja e jog bárminemű korlátozását, akár úgy, hogy azokat a tételes jog keretei között helyezi el. A másik megközelítés a biztosítékokat hangsúlyozza. Ez utóbbi felfogás következménye az is, hogy az egyén jogait csak addig gyakorolhatja, amíg nem kerül összeütközésbe a fennálló társadalmi és politikai renddel, mint-hogy a szocialista államok eddig az emberi jogokat a belső joghatóság körébe tartozó kérdésként kezelték.

E kétféle felfogás gyakori vita tárgya volt az UNESCO különböző szerveiben. Végül is a vélemények afelé hajlottak, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága a társadalmakat és az egyéneket egyformán megilleti. Nem állítható, hogy az egyik felfogás elsőbbséget élvezne a másikkal szemben. A jog e kétféle koncepciója úgy értékelhető, mint egyenlő erők, amelyek alkotó jellegű feszültségben élnek a különböző típusú államokban. Az a szilárd meggyőződés

alakult ki, hogy a kommunikáció az egyén alapjoga, de kollektív jog is, amit biztosítani kell minden közösség és nemzet számára. Ujabban az egyén azonban a szocialista országokban is fokozatosan előtérbe kerül, mint ahogyan ezt például Magyarországon az egyesülési, gyülekezési jog és a sztrájkjog szabályozása mutatja. Ezeknek alanya az egyén, az állampolgár és ez közeledést jelent a francia modellhez.

A továbbiakban elsősorban a tömegkommunikációs eszközök jogának forrásaival kívánunk foglalkozni. Ebből a szempontból a nyugati országok azért tarthatnak különös érdeklődésre számot, mert pluralista jellegükből következően hangsúlyozottan lépnek előtérbe a különböző nézetek egyensúlyának biztosításához szükséges jogi eszközök. A sajtóval és a filmmel ellentétben – amelyek túlsúlyban megánvállalkozásokra épültek – a rádió és a televízió megjelenésével a közintézeti struktúra lépett előtérbe és így féltő volt, hogy ezek az eszközök csak a hivatalos véleményeket fogják közvetíteni. Ezért megfelelő szervezeti formákat kellett találni, hogy ezt a veszélyt megelőzzék, és gondoskodni kellett arról, hogy egyetlen párt, társadalmi szervezet vagy eszmeáramlat se érvényesíthesse felfogáságt kizárólagosan és más felfogások rovására, mert a rádió- és a televízió- mind az államtól, mind a pártpolitikai befolyásoktól függetlennek kell lennie. Ezt a célt szolgálják az egyes országok belső jogaiban kialakult szervezeti megoldások.

A véleménynyilvánítás szabadsága a nemzetközi jogi dokumentumokban

A nemzetközi dokumentumok tárgyalása során az ENSZ alapokmányából kell kiindulnunk, melynek 55. cikkelye sze-

rint az Egyesült Nemzetek Szervezete elő fogja mozdítani az emberi jogoknak és az alapvető szabadságjogoknak fajra, nemre, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélküli általános tiszteletben tartását. E célok elérése érdekében a tagok a szervezettel együttesen és külön is együtt fognak működni.

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében fogadták el az ENSZ harmadik közgyűlésén, 1948. december 10-én az emberi jogok egyetemes nyilatkozatát. Ennek 19. cikkelye úgy rendelkezik, hogy minden személynek joga van a véleménynyilvánítás és a kifejezés szabadságához, amely magában foglalja azt a jogot, hogy véleménye miatt senki ne szenvedjen zaklatást, valamint, hogy határookra való tekintet nélkül átvehessen és terjeszthessen híreket, eszméket. Nyilatkozatról lévén szó az államoknak nem kellett ezt ratifikálniuk, a közgyűlés csak felhívást intézett a tagállamokhoz, hogy a nyilatkozatot a legkülönbözőbb módon terjesszék.

Az alapjogok részletesebb felsorolását tartalmazza az emberi jogok európai egyezménye (1950.), melynek 10. cikkelye szól a véleménynyilvánítás szabadságáról. E jog magában foglalja a véleményformálás, a tájékozódás, az eszmék megismerésének és közlésének jogát, hatósági beavatkozás nélkül és tekintet nélkül az országhatárookra. Viszont nem akadályozza az államokat abban, hogy a rádió, a televízió vagy a mozivállalatok működését engedélyezéstől tegyék függővé.

A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966) általános jellegű, és ahhoz Magyarország is csatlakozott (1976. évi 8. sz. tvr.). Ennek 19. cikkelye szerint nézetei miatt senki sem zaklatható, mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra. Ez a jog magában foglalja mindenfajta adat és gondolat határookra való tekin-

tet nélküli – szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más módon történő – keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is. E jogok gyakorlása különleges kötelezettségekkel és felelősséggel jár. Ennélfogva bizonyos korlátozásoknak vethető alá, ezek azonban csak olyanok lehetnek, amelyeket a törvény kifejezetten megállapít, és amelyek a) mások jogainak vagy jó hírvének tiszteletben tartása, illetőleg, b) az állambiztonság vagy a közrend, a közegészség vagy a közérkölcsvédelme érdekében szükségesek.

A nemzetközi egyezmények rendelkezéseinek célja a) minimális követelmények megállapítása, ugyanakkor jelentőségük abban rejlik, hogy a közös felfogást igyekeznek kialakítani e jogok tekintetében. Elősegítik a közvélemény nyilvánosságának kibontakozását, ami a nemzetközi kapcsolatok és a nemzetközi szervezetek működése szempontjából is nagy jelentőségű, annál is inkább, mert a nyilvánosságon keresztül alakul ki az egyes államok polgárainak véleménye. A közvélemény befolyásolni tudja országának kormányát, annak döntéseit, és ezen keresztül többé-kevésbé, sok-sok áttételen át, a nemzetközi kapcsolatokat és a nemzetközi szervezeteket is. Lehetőséget kell biztosítani az igazság kimondására, és akkor előbb-utóbb az igazságot ki is fogják mondani.

Végül csak utalni kívánunk a helsinki-i zárónyilatkozatra (1975.), amely formálisan nem tekinthető nemzetközi szerződésnek, mindazonáltal rendkívüli politikai és erkölcsi jelentősége van, mert hitet tesz az emberi jogok egyetemes jellegéről, s hogy ezek tiszteletben tartása lényeges tényezője a békének, az igazságosságnak és a jólétnek. A helsinki-i zárónyilatkozat jelentőségét mutatja az is, hogy az aláírók eltökélték, hogy teljesítik az értekezlet záróokmányának rendelkezéseit.

Az emberi jogok védelméről szóló nemzetközi dokumentumok az ENSZ alapokmányában foglalt elvi célkitűzések pontosítását, kézzelfoghatóbbá tételét szolgálják. Valóra váltásuk, belső joggá alakításuk azonban már az egyes államok feladata, amelyek – mint látni fogjuk – mind teljesebben törekednek az emberi jogok, mint alapjogok kibontakoztatására.

A véleménynyilvánítás szabadsága az egyes alkotmányok szerint

A véleménynyilvánítás szabadságának joga már a 19. század alkotmányaiban jelentkezik, éspedig rendszerint a vallás- és sajtószabadság elismerésével. Az 1848. évi svájci alkotmánnyal kapcsolatban M. Bridel megállapítja, hogy a jogok első deklarálásának nem az volt a szándéka, hogy az egyéni szabadságjogokat létrehozza, hanem, hogy azokat szentesítse. Ugyanez történt már az egyes kantonoknak 1830-1833 közötti megfogalmazott alkotmányaiban. Az 1848. évi alkotmányozók is ezt a példát követték. A szövetségi alkotmány idevonatkozó – azóta is alig módosított – cikkelyeiben deklarálja a sajtószabadságot és a többi alapjogot. A jelenleg is hatályos svájci alkotmány 5. cikkelyében általánosságban kimondja, hogy a szövetség garantálja a polgárok alkotmányos jogait azon jogoknak és hatásköröknek megfelelően, amelyeket a nép a hatóságokra ruházott. A továbbiakban az alkotmány kiemelten említi a vallás- és lelkiismereti szabadság sérthetetlenségét, valamint a sajtószabadságot. Egyesek kifogásolják, hogy a szabadságjogok egy része nem kapott helyet a szövetségi alkotmányban. Tudni kell azonban, hogy az alapjogok részletesebb felsorolása az egyes kantonok alkotmányaiban található, így

például a szólásszabadság és a véleménynyilvánítás szabadsága is.

Az 1831. évi belga alkotmánnyal kapcsolatban Concha Győző megállapítja, hogy az alkotmány a vallási és egyéb tárgyakra vonatkozó meggyőződést teljesen az államhatalom körén kívül állónak nyilvánítja, s ezáltal elismeri a lelkiismeret és a vélemény abszolút függetlenségét. Minthogy azonban véleménynyilvánítás által az ember a gondolkodás teréről a szellemi cselekvés terére vetődhet, és megsértheti egyesek jogait és a jogrendet, a véleménynyilvánítás és a vallás gyakorlatának alkalmazásával elkövetett vétségek nem maradhatnak megtorlás nélkül. Az alkotmány későbbi módosítása során ezt a koncepciót úgy fogalmazták meg, hogy a belga állampolgárokat diszkrimináció nélkül ezek a jogok megilletik. E célból a vallási és ateista kisebbségek jogait törvény és rendelet garantálja (6/B. cikkely). A 18. cikkely pedig kimondja, hogy a sajtó szabad és semmiféle cenzúrát sem lehet bevezetni, valamint az íróktól, kiadóktól és a nyomdászoktól kaució nem követelhető.

A múlt század alkotmányozását áttekintve az osztrák alkotmányról kívánunk még megemlékezni. Az 1867. évi állami alaptörvény a birodalmi gyűlésben képviselt királyságok és országok állampolgárainak általános jogairól szól. Ez az 1929. évi szövetségi alkotmánynovellával módosított 1926. évi – ma is hatályos – szövetségi alkotmánytörvény részét alkotja (149. cikkely). Ennek 13. cikkelye szerint mindenki számára biztosított az a jog, hogy szóban, írásban, nyomtatásban vagy képes ábrázolással szabadon kinyilváníthassa véleményét a törvényes keretek között. A sajtót nem szabad sem cenzúra alá helyezni, sem engedélyezési rendszer útján korlátozni. Utólagos adminisztratív tilalmak belföldi nyomtatványokra nem alkalmazhatók. A 14. cikkely úgy rendelkezik, hogy mindenki számára biztosított

a teljes vallás- és lelkiismereti szabadság, a polgári és politikai jogok élvezete független a vallásfelekezeti hovatartozástól, de a vallásfelekezeti hovatartozás címén nem lehet kibújni az állampolgári kötelezettségek teljesítése alól.

Ausztria 1958-ban aláírta az emberi jogok európai egyezményét. A nemzeti tanács a szövetségi alkotmány 44. cikkelyének megfelelően jóváhagyta az alapjogok katalógusát tartalmazó nemzetközi egyezményt, valamint az ahhoz kapcsolódó kiegészítő jegyzőkönyveket és így az teljes egészében Ausztria belső jogának részévé vált.

Az első világháborút követő alkotmányok közül a szociális alkotmányok őse az 1919. évi weimari alkotmány érdemel figyelmet. Ez a Német Demokrata Párt, a Szociáldemokrata Párt és a katolikus Centrum Párt kompromisszumának terméke. Tartalmilag ez a kompromisszum abban foglalható össze — írja J.V. Bredt, a marburgi egyetem professzora, aki a Brüning kormány igazságügyminisztere is volt —, hogy a szociáldemokrácia programja annyiban valósította meg, amennyiben ezt a Centrum és a Demokrata Párt még el tudta fogadni, hiszen a Centrum Párt az egyház és az iskolák érdekeiért harcolt. A Demokrata Párt az alkotmány külső felépítésének kereteit adta meg, majd kiegyensúlyozó szerepet töltött be az alkotmány szövegének megszerkesztésénél. Egyébként az alkotmány egyes rendelkezéseire a német birodalom 1849. évi alkotmánya is hatott, így éppen a véleménynyilvánítás szabadságának kinyilatkoztatásánál. Eszerint az 1849. évi alkotmány 143. paragrafusában értelmében minden német joga, hogy véleményét szóban, írásban, nyomtatásban vagy ábra útján szabadon kifejezze. A sajtószabadságot semmilyen körülmények között és módon sem szabad akadályozó rendszabályokkal (pl. cenzúrával) korlátozni, felfüggesz-

teni vagy megszüntetni. A 144. paragrafus szerint minden német számára biztosított a vallás- és gondolatszabadság. E szabadság gyakorlásával kapcsolatban elkövetett bűncselekmények és visszaélések a törvény szerint büntetendők.

Ehhez hasonló a weimari alkotmány 118. cikkelye, amely szerint minden német jogosult, az általános törvények korlátai között, véleményét kifejezni szóban, írásban, nyomtatásban, képben vagy más módon. Cenzúrának nincs helye, de a filmekre eltérő rendelkezések állapíthatók meg. A 135. cikkely szerint a birodalom valamennyi lakosa teljes vallás- és lelkiismereti szabadságot élvez. Amikor a 118. cikkelyben az általános törvények korlátaira utalnak, ez elsősorban azt jelenti, hogy a büntető törvények rendelkezései érintetlenül maradnak, de azt is jelenti, hogy az állam további törvényt bocsáthat ki a véleménynyilvánítás korlátozására. Ez meg is történt a köztársaság védelméről szóló 1922. évi törvény kibocsátásával, amely lehetővé tette a sajtóval szembeni határozott beavatkozásokat.

A két világháború közötti időből a csehszlovák köztársaság 1920. évi alkotmányáról szeretnénk még megemlékezni, amely hagyományos módon szabályozza az alapvető állampolgári jogokat. A 113. paragrafus szerint biztosított a sajtó szabadsága, tehát elvileg nem megengedett előzetes cenzúra alá helyezni. A 117. paragrafus szerint, a törvény korlátai között mindenki kinyilváníthatja véleményét szóban, írásban, nyomtatás, vagy kép útján. A 121. paragrafus szerint biztosított a lelkiismeret és a hitvallás szabadsága. A többségi nemzet vezetői tehát valóban biztosították az alkotmányban az alapjogokat s széleskörű szabadságjogokat fektettek le. A végrehajtó hatalom a közigazgatás különféle alsó szervei viszont gyakran arra törekedtek, hogy a törvényekben és rendeletekben foglalt jogok lehetőleg

holt betűk maradjanak — írja Kovács Endre történész. Az érintett kisebbségek azonban idővel, e jogok ismeretében sürgették e gyakorlat megváltoztatását.

A második világháború utáni első években jött létre a Francia Köztársaság 1946. évi alkotmánya, az Olasz Köztársaság 1949. évi alkotmánya és a Német Szövetségi Köztársaság alaptörvénye.

Az 1946. évi francia alkotmány előszava kifejezetten utal az 1789-es nyilatkozatban szentesített emberi és polgári szabadságjogokra, valamint a köztársaság törvényeiben lefektetett alapelvekre. Franciaországban 1958-ban új alkotmányt fogadtak el, de ez sem helyezte hatályon kívül az 1946-os alkotmánynak az e jogokra vonatkozó rendelkezéseit. Preambuluma azzal kezdődik, hogy a francia nép ünnepélyesen kinyilvánítja ragaszkodását az emberi jogokhoz, valamint a nemzeti szuverenitás azon alapelveihez, amelyeket az 1789-es deklaráció meghatározott és amelyeket az 1946. évi alkotmány előszava megerősített és kiegészített.

Az 1947. évi olasz alkotmány már jóval kiterjedtebben foglalkozik az állampolgárok jogaival. Kovács István rámutat ennek okaira: az alkotmány előkészítése során már erőteljesen előrehaladtak az egyetemes deklaráció előkészítésének munkálatai, és az alkotmány előkészítésénél erre már figyelemmel lehettek. A vallás- és szólásszabadságról azonban az olasz alkotmányban is csak a hagyományos módon rendelkezik (19. cikkely). A 21. cikkely szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy szóban, írásban vagy más módon szabadon kinyilvánítsa gondolatát. A sajtóközleményeket nem lehet előzetes engedélynek vagy cenzúrának alávetni.

A Német Szövetségi Köztársaság 1949. évi alaptörvénye ugyancsak foglalkozik az általunk tárgyalt jogokkal. A 2. cikkely 1. bekezdése szerint mindenkinek joga van

arra, hogy saját személyiségét szabadon kibontakoztassa, amennyiben ez mások jogait nem sérti, és nem ütközik az alkotmányos rendbe vagy az erkölcsi törvényekbe. A szabad véleménynyilvánításhoz való jogról az 5. cikkely rendelkezik. Eszerint mindenkinek joga van arra, hogy véleményét szóban, írásban és képben szabadon kifejezze és terjessze, valamint arra, hogy az általánosan hozzáférhető forrásokból akadálytalanul tájékozódjék. A sajtószabadság, valamint a rádió, és a film útján történő hírközlés szabadsága biztosított, cenzúrának nincs helye. E jogok korláta- it az általános törvények, az ifjú ság védelmét szolgáló törvények, előírások és az egyéni becsület joga tartalmaz- za. A 18. cikkely rendelkezik az alapvető jogok elveszté- séről, így többek között arról, hogy aki a véleménynyilvá- nítás szabadságát és a sajtószabadságot a szabad, demokra- tikus rend elleni küzdelem céljaira vagy visszaélésekre használja fel, az ezeket az alapjogokat elveszíti. Az el- vesztést és annak terjedelmét a szövetségi alkotmánybíró- ság állapítja meg.

A rádió útján való hírközlés szabadságát az alap- vető jogok elvesztéséről szóló 18. cikkely nem említi, mert a rádióadók a postaügyi igazgatás keretébe tartozó létesítmények voltak és így az alkotmányba ütköző esetleges tevékenységgel nem igen kellett számolni. Ennek a szabá- lyozásnak az érdekessége különben az, hogy az 5. cikkely első ízben ad felhatalmazást arra, hogy a szabad vélemé- nyilvánítás joga rádió útján is gyakorolható legyen. A későbbi jogfejlődés a televíziót is ebbe a körbe vonta. Ezzel a rádió és televízió útján történő hírközlés szabad- sága az alkotmányban rögzített alapjoggá vált. Az alapjo- gok védelmezője a szövetségi alkotmánybírótság, de nem egye- dül. Minden bíróság köteles felfüggeszteni az eljárást

és az ügyet az alkotmánybíróság elé terjeszteni, ha úgy véli, hogy döntéséről olyan törvényt kellene figyelembe venni, amely alapjogokat sért.

Az NSZK 1952-ben szintén csatlakozott az emberi jogok európai egyezményéhez, amely így részét alkotja a német jogrendszernek. Az egyezmény 10. cikkelye szól a véleménynyilvánítás és a tájékozódásszabadságáról. Ez a rendelkezés lehetővé teszi, hogy szükség esetén a strassbourgi európai bírósághoz forduljanak.

A tömegkommunikációs eszközök körében a rádió és a televízió jelentőségének fokozódását mutatja, hogy a hetvenes évek közepe óta alkotott alkotmányokban, amikor a véleménynyilvánításhoz való jogot rögzítik, a rádió és a televízió kiemelten szerepel a sajtó és az egyéb kommunikációs eszközök sorában (pl. az 1974.évi jugoszláv alkotmányban).

Az 1975. évi görög alkotmány 14. cikkelye rendelkezik a sajtószabadságról, a helyreigazítási jogról, a sajtóbűncselekményekről, majd a 15. cikkelyben úgy rendelkezik, hogy a sajtóvédelemre vonatkozó szabályok nem alkalmazhatók a mozifilmekre, a hangfelvételre, a rádióra, a televízióra és a szónak vagy képnek közvetítésére alkalmas bármely más eszközre. A rádió és a televízió az állam közvetlen felügyelete alatt áll, és feladatuk az információknak és híreknek tárgyilagos közvetítése. Ennek során meg kell őrizniük a társadalmi rendeltetésüknek megfelelő minőségi szintet, hogy az ország kulturális fejlődését előmozdítsák.

Porugália 1976. évi és Spanyolország 1978. évi alkotmánya azért tarthat különös érdeklődésre számot, mert a tekintélyuralmi rendszerről a demokratikus állami berendezkedésre áttérő állam alkotmányáról van szó, ahol az alapvető jogok és köteleességek fokozott elismerésének és biztosí-

tásának kívánalma fokozott mértékben lépett előtérbe. Mindkét államban sikerült biztosítani a viszonylagos békés átmenetet és stabilizálni a demokratikus államrendet.

A portugál alkotmány 34. cikkelye többek között kimondja, hogy tilos a közigazgatási szervek mindenféle beavatkozása a levelezésekbe és a távközlésbe, kivéve a büntetőeljárásra vonatkozó törvény által előírt eseteket. A 37. cikkely szerint mindenkinek joga szóban, írásban vagy bármely más módon kifejezni és szabadon hangoztatni gondolatait ugyanúgy, ahogy joga van informálódni akadályoztatás vagy diszkrimináció nélkül. Ezeknek a jogoknak a gyakorlását nem akadályozhatja meg, illetve nem korlátozhatja semmiféle cenzura. E jogok gyakorlásának megakadályozása a törvény büntető rendelkezései alá esik, amely annak kivizsgálását a bíróság hatáskörébe utalja. Mindenkinek, magán- vagy kollektív személyeknek joga van a válasza és helyreigazításra, valamint az elszenvedett kár megtérítésére. A 38. cikkely szerint a sajtó szabadsága garantált. Majd az alkotmány részletekbe menően szabályozza, mit kell sajtószabadság alatt érteni, és úgy rendelkezik, hogy a törvénynek biztosítani kell a sajtó függetlenségét.

A televízió nem lehet magántulajdon, a rádiók pedig csak a törvényben meghatározott engedély alapján működhetnek. A 39. cikkely szerint a tömegtájékoztatási eszközöket úgy kell működtetni, hogy azok megóvják függetlenségüket a kormánytól és a közigazgatástól, továbbá biztosítani kell a különböző vélemények kifejezését és összevetését. Ennek teljesítése érdekében működik a köztársaság nemzeti gyűlése által választott tizenegytagú társadalmi kommunikációs tanács, amely segít biztosítani az ideológiai pluralizmusnak megfelelő általános irányvonalat. A társadalmi kommunikációs tanács a törvényben meghatározott időn belül

elsőként indokolással ellátott véleményt nyilvánít a kommunikációs szervek vezetőinek kinevezéséről és felmentéséről. A tanács működését törvény határozza meg. A 40. cikkely szerint a politikai pártokat, a szakszervezeteket és szakmai egyesületeket bizonyos adásidő illeti meg a rádióban és a televízióban, összhangban társadalmi befolyásukkal és a tájékoztatásra vonatkozó elvekkel. A köztársaság nemzetgyűlésében képviselt politikai pártok, de azok is, amelyek nem részesei a kormánynak, jogosultak a törvénnyel összhangban publikálni, illetve meghatározott műsoridőre tarthatnak igényt a rádióban és a televízióban, képviseleti arányuknak, nagyságuknak és megbízhatóságuknak megfelelően. Az adott tömegkommunikációs eszközökben válaszadási joggal is rendelkeznek és többek között a kormány politikai nyilatkozataira. A választási időszakban a politikai pártokat meghatározott és egyenlő adásidő illeti meg.

Hasonló szellemben alkották meg a spanyol alkotmányt. Mindjárt a bevezető rész 1. cikkelye hangsúlyozza, hogy Spanyolország demokratikus jogállam, amelynek jogrendjében a legfőbb értéket a szabadság, az igazságosság, az egyenlőség és a politikai pluralizmus jelenti. A 6. cikkely szerint a politikai pártok a politikai pluralizmus megtestesítői. A 16. cikkely kifejti, hogy a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságát, egyénileg vagy másokkal együtt történő gyakorlását csak olyan mértékben szabad korlátozni, amely a törvény által védett közrend fenntartásához szükséges. A 20. cikkely szerint mindenkit megillet a gondolatok, eszmék és vélemények szóban, írásban vagy bármely más módon történő szabad kifejtése és terjesztése, az irodalmi művészeti, tudományos és technikai alkotás, valamint a tanítás szabadsága, a valós információ szabad közlése és megszerzése bármily terjesztési eszköz útján. Ezeknek a jogoknak

a gyakorlását nem korlátozhatja semmiféle előzetes cenzúra. Törvény szabályozza az államtól vagy az állami intézményektől függő tömegtájékoztatási eszközök szervezeti felépítését, parlamenti ellenőrzését és biztosítja a társadalmi pluralizmus elvét, valamint, hogy – Spanyolország nyelvi sokféleségét tiszteletben tartva – a jelentősebb társadalmi és politikai csoportok használhassák ezeket az eszközöket. Az 53. cikkely szerint a fentiek szerint biztosított jogok védelme érdekében bármely állampolgár keresetet indíthat. Ilyen ügyekben rendkívüli jogorvoslati panasszal az alkotmánybírósághoz lehet fordulni. A 161. cikkely szerint az alkotmánybíráskodás Spanyolország egész területére kiterjed.

Ebben az összefüggésben kell szólni az 1982. évi török alkotmányról. Ez az alkotmány is a szociális államiság elvét kívánta konkretizálni. Ezért célja mindazoknak a politikai, gazdasági és társadalmi akadályoknak a leküzdése, amelyek a személy alapjogait és szabadságát a szociális jogállamiság alapelveivel és az igazsággal összeegyeztethetetlen módon korlátozzák. Az állam feladata továbbá, hogy mindenki számára emberhez méltó életet biztosítson. Ezeket az alapelveket szem előtt tartva a 25. cikkely úgy rendelkezik, hogy mindenkinek joga a gondolat- és véleménynyilvánítás szabadsága. A 26. cikkely szerint mindenkinek joga van gondolatait és nézeteit szóban, írásban, képen vagy más módon egyénileg vagy kollektíven kinyilvánítani és terjesztetni. E jog magában foglalja azt a jogot is, hogy mindenki kaphat és közölhet híreket a hivatalos hatóságok beavatkozása nélkül. E rendelkezés azonban nem zárja ki a rádió, a televízió, a film és más hasonló eszköz útján történő terjesztés engedélyhez kötését. A hírközlés és a gondolatok terjesztését szolgáló eszközök használatára

vonatkozó előírások, amennyiben a terjesztést nem akadályozzák, nem tekinthetők a gondolatok kinyilvánítási és terjesztési jogait korlátozó eszközként.

A 28. cikkely szerint a sajtó szabad és nem cenzúrázható. Nyomda felállítását nem lehet előzetes engedélyhez vagy pénzügyi garancia letétbe helyezéséhez kötni. Az állam intézkedéseket foganatosít a sajtószabadság és a hírközlés szabadságának biztosítására. A 31. cikkely szerint az egyéneknek és a politikai pártoknak joguk van ahhoz, hogy a közintézmények birtokában levő sajtótermékeket igénybe vegyék. Ennek előfeltételeit és az ezzel kapcsolatos eljárásmodot törvény szabályozza. A törvény azonban nem írhat elő olyan feltételeket, amelyek megakadályozzák a lakosságot, hogy ezen eszközök útján hírekhez jusson, gondolatokat és véleményeket terjesszen, vagy amelyek megakadályozzák a közvélemény szabad formálását.

Az alkotmány érdekessége, hogy ebben az összefüggésben kifejezetten szól a rádió és a televízió irányításáról, valamint a hírügynökségekről. A 133. cikkely szerint rádió- és televízióállomásokat kizárólag az állam létesíthet és igazgatásukat pártatlan testület végzi. A törvény szabályozza az adások fajtáját és módját úgy, hogy azok ne sértsék a török állam létét és függetlenségét, az ország és a nemzet oszthatatlan integritását, a köznyugalmat és biztonságot, a jó erkölcsöket és a demokratikus, szociális jogállamiság alapelveit. Továbbá biztosítani és ellenőrizni kell a pártatlanság elvét az intézmények igazgatásában, de minden egyes rádió- és televízióműsor esetében is.

Végül az 1983-ban egységes szerkezetben közzétett holland alkotmányról szeretnénk megemlékezni, amely a véleménynyilvánítás szabadságához való jogot a 7. cikkelyben tárgyalja. Eszerint senkinek sincs szüksége előzetes

engedélyre, hogy gondolatait vagy véleményét sajtó útján kinyilvánítsa, természetesen a törvény megsértése nélkül. A rádiót és televíziót érintő szabályokat törvényben kell meghatározni. A rádió- és televízióadásokat illetően nincs előzetes cenzura. Gondolatainak vagy véleményének tartalmát illetően senkinek sincs szüksége előzetes engedélyre ahhoz, hogy azokat másokkal közölje, természetesen a törvény megszegése nélkül.

Az egyes alkotmányi rendelkezések bemutatás után önként adódik néhány általános következtetés:

1) Az alkotmányos jogok katalógusában — különösen a múlt század alkotmányaiban — a vallás- és szólásszabadság, mint a véleménynyilvánítás szabadságának megnyilvánulásai összevontan szerepelnek, és csak az újabb alkotmányok tesznek különbséget a véleménynyilvánítás szabadsága és a vallás szabadsága között. De az e jogok megsértéséért kirótt szankciók rendszerint azonosak. Így például a spanyol alkotmány — mint láttuk — úgy rendelkezik, hogy a gondolat, lelkiismeret és vallás szabadságának gyakorlását csak olyan mértékben szabad korlátozni, amely a törvény által védett közrend fenntartásához szükséges. Emellett a véleménynyilvánítás szabadságának többféle formája lehetséges, így a szólásszabadság, a sajtószabadság, a rádió és televízió útján való közlés szabadsága, stb.

2) További megállapításunk, hogy a véleménynyilvánítás szabadságához, mint alapjoghoz fűződő rendelkezések egyre terjedelmesebbek, különösen azokban az államokban, amelyekben korábban a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozott volt. Ez magától értetődő, hiszen az állampolgárok biztosak akartak lenni abban, hogy ilyen korlátozások a jövőben ne forduljanak elő. Ezen kívül a törvények olyan területeket is átfognak, melyek szabályozását a technikai

fejlődés tette szükségessé, így a rádió és televízió területét, hiszen ezek fontossága egyre növekedik, és lassanként a tömegek milliói fő csatornájává válnak, különösen ha a műholdas közvetítésekre gondolunk.

3) Eltérés mutatkozik annak megítélésében, hogy a tömegkommunikációs eszközök létesítése és fenntartása állami monopólium legyen-e, vagy erre magánszemélyeknek is adjanak lehetőséget. Ehhez képest alakul az engedélyezési eljárás is. Abban azonban nem igen van eltérés, hogy az állam teljesen nem vonulhat ki erről a területről, hiszen az ellenőrzés, a felügyelet valamilyen formában valamennyi országban az államot illeti.

4) És végül, ami talán a legfontosabb alapelv, hogy minden vélemény, eszmeáramlat vagy politikai felfogás nyilvánosságot kaphasson, tehát a pluralitás a legteljesebb mértékben érvényesüljön. Ez annyit jelent, hogy a tömegkommunikációs eszközöknek semlegeseknek, függetleneknek kell lenniük az államtól.

A rádió és televízió szervezeti jogi kérdései

1. Ausztria

A magyar szóhasználatban, minthogy megfelelő gyűjtőfogalom a közhasználatban nem honosodott meg, a történeti gyökereket szem előtt tartva, a Rundfunk kifejezés fordításánál a "rádió" kifejezést használjuk, és a "televízió" kifejezést akkor használjuk, ha sajátosan a szöveg erre kíván utalni. A német nyelvben "Rundfunk" mindkettőt jelenti.

Rátérve Ausztriára, elsősorban arra szeretnénk rámutatni, hogy a rádió függetlenségének jogszabályi biztosítására 1974-ben az osztrák rádió szervezeti reformja alkalmából került sor. Korábban a rádióügy a távközlés része

volt, ennek alapján mondotta ki az Alkotmánybíróság 1954-ben, hogy a rádióval kapcsolatos törvényhozás és végrehajtás szövetségi hatáskörbe tartozik. A távközlési jogszabályok azonban a szövetségi hatóságokat felhatalmazták arra, hogy közigazgatási-jogi koncesszió útján az ilyen berendezések létesítésére és fenntartására a szövetségi államnak biztosított jogosítványt jogi vagy természetes személyre átruházzák. Ilyen előzmények után a szövetségi kancellár és a tárgyilag illetékes oktatásügyi és közlekedésügyi miniszter 1957. december 11-én a tartományokkal kereskedelmi jogi szerződést kötöttek és korlátolt felelősségű társaság formájában létrehozták az Osztrák Rádiótársaságot (Gesellschaft Österreichischer Rundfunk), amelyhez új mediumként a televízió is felcsatlakozott. A társaság legfőbb szerve a közgyűlés volt, amely a főigazgatót és három igazgatót választott, egyet-egyét a program, a technika és a televízió ügyeinek intézésére, 5 év tartamára. A közgyűlés választotta meg az igazgatótanácsot az ügyviteli és a programkészítés felügyeletére. A Raab szövetségi kancellár alatti nagykoalíció idjén a rádió az Osztrák Néppárt, a televízió a Szocialista Párt befolyása alá került. A sajtóhangoknak eleget téve 1964-ben népi törvénykezdeményezés útján a rádió és televízió politikamentessé tételét követelték, majd 1966-ban pedig a szövetségi gyűlés ennek megfelelően a rádió semlegessége mellett foglalt állást. A rádió-televízió élére főintendáns (Generalintendant) került, aki köteles volt a rádió-televízió politikamentességéről gondoskodni. Erre 1967-ben került sor.

1974. július 10-én 396. szám alatt szövetségi alkotmánytörvényt bocsátottak ki a rádió függetlenségének biztosításáról (Bundesgesetzblatt, 1974. évi 114. szám). A szövetségi alkotmánytörvény mindenekelőtt meghatározza

a rádió fogalmát (szónak, hangnak, képnek elektronikus rezgések útján való közvetítése), majd úgy rendelkezik, hogy a rádióra és szervezetére vonatkozó közelebbi szabályokat szövetségi törvény határozza meg. Az ilyen szövetségi törvénynek különösen olyan rendelkezéseket kell tartalmaznia, amely a hírszolgálat objektivitását és pártatlanságát, a vélemények sokféleségének figyelembe vételét, a programok kiegyensúlyozottságát és mindazoknak a személyeknek és szervezeteknek függetlenségét biztosítja, akik a rádió feladatainak ellátásával vannak foglalkoztatva.

Egyidejűleg került kibocsátásra a 377. sz. szövetségi törvény az Osztrák Rádió feladatairól és szervezetről. Módosítására a 80/1975. sz. (Bundesgesetzblatt 1975. 30. sz.) és a 314/1981. sz. (Bundesgesetzblatt 1981. 122. sz.) törvénnyel került sor.

Az Osztrák Rádió (Österreichischer Rundfunk) önálló gazdasági szervezet (eigener Wirtschaftskörper). Jogi személyisége van. A korábban Kft. formájában működött Osztrák Rádió 1974. október 15-től a szövetség intézményévé alakult át.

Az Osztrák Rádióknak rádió- és televízióműsorok előállítására és adására, valamint az ehhez szükséges műszaki létesítmények, különösen stúdiók és adóberendezések tervezése, létesítése és üzemeltetése útján különösképpen az alábbiakról kell gondoskodnia:

- 1) a nyilvánosság átfogó tájékoztatása valamennyi fontos politikai, gazdasági, kulturális és sportkérdésről
 - a. hírek és riportok tárgyilagos kiválasztása és közvetítése útján, ideértve a törvényhozó szervek tevékenységéről szóló tudósítást és tárgyalásaik közvetítését;

- b. a nyilvánosság számára lényeges hírmagyarázatok, álláspontok és kritikai állásfoglalások ismertetése és közvetítése útján, aminek során a közéletben képviselt vélemények sokrétűségét a megfelelő mértékben figyelembe kell venni;
- c. saját kommentárok és elemzések útján, a tárgyilagosság alapelveinek megtartása mellett;

2) a népművelés és ifjúságnevelés ismereteinek terjesztése, különös figyelemmel az iskolai és felnőttoktatás, valamint a demokratikus együttélés valamennyi kérdése iránti megértés elősegítésére,

3) a művészet és a tudomány közvetítése és támogatása,

4) a kifogástalan szórakoztatás nyújtása,

5) a lakosság részéről az aktív sportolási tevékenység iránti érdeklődés előmozdítása.

Az Osztrák Rádióinak közfeladatai ellátása során figyelemmel kell lennie az osztrák alkotmányos rend alapelveire, különösen a szövetségi állami tagozódásra a tartományok irányában fennálló egyenlő elbánás kötelezettségének alapelveinek megfelelően.

Az összsprogram tervezésekor figyelembe kell venni a törvényesen elismert egyházak és vallásfelekezetek jelentőségét.

A rádió és televízió művészeti, népművelő és állampolitikai adásainak mindenekelőtt magas színvonalukkal kell kitűnniök.

Az Osztrák Rádióinak valamennyi stúdió közreműködésével legalább három rádióműsorról és legalább két televízióműsorról kell gondoskodnia. Ezenkívül 1984. óta kábeltelevízióban látható a Második Német Televízió (ZDF) és a Svájci

Rádió és TV Társaság (SRG) műholdprogramja. A rádió egyik mősora regionális műsor, amelyet a tartományi stúdiók készítenek. Pl. Radio Carinzia, Tele Uno a karinthiai határtól délre. A televízió műsoraiban figyelembe kell venni a tartományok érdeklődését. Az egyes műsorszámokat a tartományi intendánsok határozzák meg.

Az Osztrák Rádióknak a szövetségi kormány megbízásából megfelelő terjedelmű külföldi szolgálatot kell ellátnia, amely rövid hullámon kerül közvetítésre.

Az Osztrák Rádió műsoridejének egy részét a Nemzeti Tanácsban képviselt politikai pártok és érdekszövetségek részére kell biztosítani. Ez a rész nem haladhatja meg műsoronként az adásidő egy százalékát és azt az adásidőre pályázók között közéleti jelentőségük arányában kell szétosztani. Az Osztrák Rádió az ilyen érdekképviselői adások közvetítését attól teheti függővé, hogy arra meghatalmazottat neveznek meg.

Az Osztrák Rádió jogosult rádió- és televízióműsoraik keretében térítés ellenében kereskedelmi reklám céljára adásidőt biztosítani.

Az Osztrák Rádió szervei: a kuratórium, a főintézés, a hallgatók és nézők képviselője és a vizsgálóbizottság. A kollegiális szervek tagjai funkciójuk ellátásánál nincsenek utasításokhoz kötve, kizárólag a törvényekből és az ügyrendből folyó kötelezettségeiknek kell eleget tenniük.

A kuratórium 30 tagú testület és a következő tagokból áll: hat tagot a szövetségi kormány küld ki a Nemzeti Tanácsban képviselt politikai pártok nagyságrendi arányainak figyelembe vételével a pártok javaslatainak szem előtt tartásával, egy-egy tagot a tartományok küldenek ki, egy-egy tagot a szövetségi kancellár, a szövetségi pénzügyi-

niszter, a szövetségi oktatás- és művészetügyi miniszter és a szövetségi közlekedésügyi miniszter küld ki, hat tagot a hallgatók és nézők képvisellete, öt tagot az üzemi alkotmányról szóló törvény alkalmazásával a központi üzemi tanács küld ki. A kuratórium működési időszaka három év. A kuratórium maga állapítja meg ügyrendjét. A kuratórium feladatai közé tartozik többek között a főintendáns kinevezése és visszahívása, az Osztrák Rádió képvisellete a főintendánssal szemben, különösen a felelősségi igények érvényesítésénél, az igazgatók, a műsorintendánsok és a tartományi intendánsok kinevezése és visszahívása, a hosszútávú műsor-, műszaki és pénzügyi tervek és az állástervek jóváhagyása, a kollektív szerződések megkötésének engedélyezése, határozathozatal az Osztrák Rádió szolgálati szabályzatáról, a rádió és televízió, úgyszintén műsorkészítés elvi problémáinak megtárgyalása, a főintendáns jelentéseinek átvétele és az erre vonatkozó ajánlások határozatba foglalása, határozathozatal a kereskedelmi reklámok korlátozásáról, a vizsgálóbizottság tagjai, kirendelése és részükre vizsgálati megbízások kiadása. A törvény felsorolja azokat az eseteket is, amelyekben be kell szerezni a kuratórium jóváhagyását, így a főintendáns által kibocsájtandó, a rádió és televízió műsorának alakítására, készítésére és koordinálására vonatkozó általános irányvonalakhoz, ingatlanok megszerzéséhez, elidegenítéséhez vagy megrendeléséhez, kezesség vállalásához, állandó szociális intézkedések bevezetéséhez.

Főintendánst a kuratórium négy év tartamára kétharmados szótöbbséggel nevezi ki. A főintendáns a törvényből és a kuratórium határozataiból adódó utasításokon és megbízásokon kívül más utasításokhoz kötve nincsen. A főintendánst a kuratórium csak kétharmados szótöbbséggel hívhat-

ja vissza. A főintendáns látja el az Osztrák Rádió ügyeinek irányítását és képviseli azt bíróság előtt és bíróságon kívül. A főintendáns kötelességei közé tartoznak, különösen a rádió és televízió műsorszerkesztésére, készítésére és koordinálására vonatkozó általános irányvonalak megállapítása a kuratórium jóváhagyásával, az igazgatói, műsorintendánsi és tartományi intendánsi állások kiírása, javaslatok előterjesztése a kuratórium felé az igazgatók, műsorintendánsok és tartományi intendánsok kinevezésére és visszahívására, utóbbiak esetében csak az illetékes tartomány állásfoglalásának beszerzése után, az igazgatók, műsorintendánsok és tartományi intendánsok tevékenységének ellenőrzése, valamint tevékenységük koordinálása, mindenekelőtt a rádió és televízió műsortervei tekintetében a szövetségi állami felépítésre figyelemmel valamennyi stúdió közreműködésével, a kuratórium elé terjesztendő javaslatok kidolgozása a műsorra, a technikára és a pénzügyekre, továbbá az állásokra vonatkozó hosszútávú terveket illetően az igazgatókkal, a műsorintendánsokkal és a tartományi intendánsokkal együttműködésben, a kuratórium határozatainak végrehajtása.

Az igazgatókat, műsorintendánsokat és tartományi intendánsokat a kuratórium négy évre nevezi ki. A hallgatók és a nézők érdekeinek képviselőjére meg kell szervezni a hallgatók, nézők képviselőjét, amely 35 tagból áll. A tagság a gazdasági és szellemi élet legkülönbözőbb területeit képviseli, ideértve az idősebb embereket, ifjúságot, családosokat, magányosokat. A tagokat részben a szövetségi kancellár jelöli ki, részben olyan intézmények és szervezetek delegálják, amelyek a társadalom széles területeit fogják át (különböző foglalkozási érdekképviselői szervek, egyházak, stb.). A hallgatók és nézők képviselőjének műkö-

dési ideje három év. Határozatait legalább a tagok felének jelenlétében egyszerű szótöbbséggel hozza. A hallgatók és nézők képviselőitének kötelessége különösen ajánlások megtétele a műsoralakításra vonatkozóan és javaslattétel műszaki kérdésekben.

Az Osztrák Rádió üzemmenetének ellenőrzésére legfeljebb háromtagú vizsgálóbizottságot kell létesíteni. A vizsgálóbizottság tagjává csak okleveles könyvvizsgálókat és üzemgazdászokat lehet kirendelni. A vizsgálatnak az ügyvezetés takarékoságára, gazdaságosságára és célszerűségére is ki kell terjednie. A vizsgálóbizottság jelentését a kuratórium elé terjeszti.

A törvény külön fejezetben szól az Osztrák Rádió műsorkészítő munkatársainak jogállásáról. Az Osztrák Rádió-nak ügyelnie kell minden programkészítő munkatársának függetlenségére egyéni felelőssége mellett, valamint valamennyi újságíró munkatársának az újságírói hivatásából folyó szabadságára a reájuk bízott feladatok ellátása során. Az újságíró munkatársakat tevékenységük gyakorlása során nem szabad arra kényszeríteni, hogy olyat írjanak és vállalják érte a felelősséget, ami az újságírói hivatásgyakorlás szabadságának ellentmondana. Jogos vonakodásuk esetében hátrányt nem szenvedhetnek. Műsorkészítő munkatársak mindazok a személyek, akik az Osztrák Rádió alkalmazottaiként vagy szabadfoglalkozású munkatársakként a rádió és televízióadások tartalmi kialakításában részt vesznek. Újságíró munkatársak mindazok a rádió- és televízióprogramok kialakításában zszurnalisztikailag közreműködő személyek, különösen szerkesztők, riporterek, levelezők és újságírói jellegű műsorok készítői, akiket az Osztrák Rádió alkalmaz tagként vagy szabadfoglalkozású munkatársakként, ezt az újságírói tevékenységet állandóan és nem csupán gazdasá-

gilag jelentéktelen mellékfoglalkozásként folytatják. Az Osztrák Rádió és az újságírómunkatársak képvisellete közötti megállapodás alapján létrejött ún. szerkesztői statutum szabályozza a részleteket.

Az Osztrák Rádió felett az állam szövetségi szinten felügyeletet gyakorol. A jogi felügyelet a rádiótörvény megtartására alakított bizottság (Bizottság) feladata, amely a szövetségi kancellári hivatal mellett létesül. A rádiótörvény állítólagos megsértésének kérdésében határoz. A Bizottság tizenhét tagból áll, akik közül kilencnek bírónak kell lennie. A Bizottság tagjai függetlenek hivataluk ellátása során és semmilyen utasításhoz nincsenek kötve. A Bizottság tagjait a szövetségi elnök nevezi ki a szövetségi kormány javaslatára négy év tartamára. A Bizottság dönt – amennyiben erre más közigazgatási hatóság vagy bíróság nem illetékes, a rádióról szóló törvény rendelkezéseinek megsértéséről, éspedig a jogsértés következtében kárt szenvedett személy panaszára, továbbá a szövetség vagy tartomány, a hallgatók és nézők képviselétének és a kuratórium indítványára. A Bizottság határozatait öttagú tanácsban hozza. 1974. október 15. napjával az Osztrák Rádió kft. önálló gazdasági szervezetté alakult ált.

1981. június 12-én új sajtótörvényt bocsájtottak ki, 314. szám alatt (Bundesgesetz über die Presse und andere publizistische Medien, Bundesgesetzblatt, 1981. évi 122. sz.) Ezzel az 1922. évi sajtótörvény hatályát veszítette. A törvény célja a szabad véleménynyilvánításhoz és információhoz való jog biztosítása érdekében a mediumok teljes szabadságának biztosítása. Minthogy Ausztria – mint fentebb láttuk – az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez csatlakozott – az új sajtótörvény preambuluma kimondja, hogy a mediumok szabadságának korlátozására csak az említett egyezmény

10. cikke 2. bekezdésében említett feltételek fennforgása esetében van lehetőség, pl. közbiztonsági, egészségügyi érdekek, erkölcsi érdekek megóvása végett. Ez a törvény nemcsak a sajtóra, hanem az elektronikus médiumokra (rádió, televízió) is vonatkozik. A törvény 22. §-a szerint nyilvános bírósági tárgyalásokról televízió- és rádiófelvételek készítése és azok közvetítése tilos. 1975. óta állami sajtótámogatást vezettek be, amely abból a megfontolásból indul ki, hogy a vélemények lehető legszélesebb skálájának fenntartása és ennek érdekében minél nagyobb számú újság megjelenése az állam érdekében áll.

A sajtó egyébként újabban a rádió és televízió irányában fokozott érdeklődést mutat. Ennek jegyében a Sajtókiadók Szövetsége (Zeitungsherausgeberverband) és az Osztrák Rádió 1989. szeptember 6-án olyan értelmű megállapodást kötött, hogy új rádió-törvénytervezetet terjesztenek a kormány elé parlamenti jóváhagyás céljából, amelynek lényege az, hogy az Osztrák Rádió állami monopólium jellege fellazulna, mert lehetővé válnék magánrádiók létesítése, elsősorban a tartományi sajtószervek számára. A televíziót tervükből – tetemes költségekre tekintettel – egyelőre kikapcsolták. A magánrádiók létesítési engedélyét az Osztrák Rádió kuratóriuma adná meg ilyen irányú kérelemre, amelyek elbírálásánál a sajtószerveknek elsőbbséget kellene biztosítani. A programokat reklámokból kellene finanszírozni. A magánrádiók programjait is az Osztrák Rádió adók közvetítenék. Az objektivitás és a kiegyensúlyozottság a magánprogramokra is kötelező lenne.

A tervet a Szociáldemokrata Párt támogatja. Az Osztrák Néppárton belül megoszlanak a vélemények, egyfelől hajlanak e megoldás felé, másfelől a teljes privatizálás mellett szállnak síkra. Az ellenzéki Liberális Párt (Frei-

heitliche Partei Österreichs) népszavazást kezdeményezett a rádió-televízió monopóliumának teljes megszüntetése érdekében.

Ezeknek a terveknek megvalósítása azonban az 1974. évi rádiótörvény módosítását igényli, kérdéses, hogy erre mikor kerül sor (Prof. H. Schäffer, Salzburg, 1989. szeptember 25-i levélbeli közlése).

2. Franciaország

Franciaországban a rádiót és a televíziót sokáig az állam tartotta fenn "etablissement public de l'Etat" (állami közintézmény) formájában. 1964-ben a "Radio-Television Française" (R.T.F.) új statutumot kap, elnevezése "Office de Radiodiffusion-Television Française-re (O.R.T.F.)-re változik.

A rádió állami jellege a második világháború alatti német megszállás maradványának tekinthető, mert korábban Franciaországban magánrádiótársaságok is működtek. Az O.R.T.F. a tájékoztatásügyi miniszter felügyelete alatt állott. A főigazgató képviselte az intézményt bíróság előtt és bíróságon kívül, ő alkalmazta a személyzetet, ideértve az igazgatókat. A főigazgatót és két helyettesét a minisztertanács dekrétummal nevezte ki.

Csupán közvetve kívánjuk megjegyezni, hogy a legkedveltebb rádió-televízió Franciaországban abban az időben nem az állami Office volt, hanem az Európai Rádió-és Televízió Részvénytársaság, (Europäisches Rundfunk- und Fernsehen AG) Saarbrückenben, közel a francia határhoz. Francia nyelven sugárzott általában olyan programokat, amelyeket Párizsban készítettek. A francia állam e rádió-televízió társaságban anyagi érdekeltséget is vál-

lalt. Vezetője sokáig Henry de France volt, a televízió-technika úttörője Franciaországban.

Az 1974. augusztus 7-i törvény folytán az O.R.T.F. helyébe hét független, autonóm szervezet lépett, amelyeknek megalakítása funkciójuk figyelembe vételével történt.

Ezek a következők:

- az Établissement public de diffusion (Télédiffusion de France), amelynek feladata volt a programok közvetítése és a hálózat fenntartása, közintézményi formában,
- az Institut Nationale de l'audiovisuel (I.N.A.) az audiovizuális kutatások folytatásával és az ilyen tárgyú anyagok tárolásával kapcsolatos feladatkörrel, közintézményi formában,
- négy nemzeti programtársaság (Sociétés nationales de programme) (S.N.P.), éspedig a Television Française (TF1), az Antenne 2, a France Région 3 a televízió, továbbá a Radio France a rádióprogramok szerkesztésére,
- a Société française de production, amelynek feladata az audiovizuális művek és dokumentumok előállítása és kereskedelmi forgalomba hozatala lett.

Az utóbbi öt szervezet magánjogi társasági formát kapott. Ezt a munkamegosztást az 1982. július 29-i törvény is fenntartotta és megmaradt az 1986. szeptember 30-i törvény értelmében is azzal, hogy utóbbi törvény további lépéseket tett a decentralizáció irányában, amennyiben a nemzeti programtársaságok számait növelte.

A Telediffusion de France (T.D.F.), mint közjogi jogi személy szervezete az 1974. évi törvény értelmében a következőképpen alakult: az igazgatótanács 16-tagú volt, ezek közül nyolc az állam által kinevezett képviselő, két

tagot a parlament illetékes bizottságai küldtek ki, egy-egy tagot a négy nemzeti programtársaság delegált a társaságok elnökeinek javaslatára, végül két szakszervezeti tag az alkalmazottak képviseletében volt az igazgatótanács tagja.

Ennek a szervezetnek jogköre azonban 1986-ban lényegesen megváltozott, amennyiben a műsorok közvetítésének monopóliumát elvesztette és így a magánszektor hasonló tevékenységével kellett versenyeznie. Feladata volt biztosítani a nemzeti programtársaságok által szerkesztett programoknak a telekommunikáció eszközeivel Franciaországon belül és a külföld felé való közvetítését. Jogi struktúrája is átalakult: vagyis (Société d'économie méxte) lett aképpen, hogy alaptőkéje nagyobb részének közjogi jogi személyek birtokában kellett lennie. Réája általában a részvényjogi szabályok voltak irányadók, feladatait az Államtanács (Conseil d'État) által kibocsátott dekrétummal jóváhagyott munkarend határozta meg.

Az Institut Nationale de l'audiovisuel (I.N.A.) tartotta meg egyedül korábbi jogállását, mint közintézmény. Igazgatótanácsal 2-tagú, három évre szóló megbizatással. Tagjai két parlamenti képviselő, az állam által kinevezett négy képviselő, a Commission Nationale de la Communication et des Libertés (C.N.C.L.), mint közvetlen felügyeleti hatóság által kinevezett négy tag és az alkalmazottak által választott két képviselő, elnökét az állam képviselői közül, továbbá a főigazgatót a minisztertanács dekrétummal nevezte ki.

Az állami rádió és televízió feletti közhatalmat eredetileg a miniszterelnök, illetve az általa delegált miniszter gyakorolta a parlament mellett, külön rádió-televízió bizottsága útján. 1972-ben alakult meg az

ún. Haut Conseil de l'Audiovisuel (Audiovizuális Főtanács) a miniszterelnök, illetve az általa delegált miniszter elnöksége mellett kezdetben kizárólagosan tanácsadási jogkörrel. Tagjai parlamenti képviselők, továbbá a kulturális, művészeti, tudományos, műszaki, jogi téren kimagasló munkát végzett személyiségek voltak. Véleményeket nyilvánított az audiovizuális munka irányát és műszaki fejlesztését illetően, továbbá a kormány által felvetett egyéb kérdésekben. 1982-ben a Főtanács jogköre lényegesen bővült, a rádió-televízió függetlenségét kellett biztosítani a politikai hatalommal szemben. A sajtójog régi intézményét, a válasza való jogot kiterjesztették az audiovizuális intézményekre is. Ez lehetőséget biztosított egy pluralista koncepció kialakítására. Emellett a Főtanács engedélyező hatóság volt a helyi jellegű rádió-televízió magánkezdeményezések esetében. A nem helyi jellegű vállalkozásokat a kormány engedélyezte.

→ A kommunikáció szabadságáról szóló 1986. szeptember 30-i törvény értelmében az Audiovizuális Főtanács helyébe a Commission Nationale de la Communication et des Libertés (C.N.C.L.), a Kommunikáció és Szabadságok Nemzeti Bizottsága lépett, amely a Telediffusion de France (T.D.F.) valamennyi hatósági jogkörét megörökölte. Kezében az engedélyezési eljárás egységessé vált. A reform fő célja a magánszektor erősítése volt, így a Television Française (T.F.L.) is magánkézbe került. A törvény értelmében a programok összességében a vélemények sokféleségének kell érvényesülni és ennek biztosításáról a C.N.C.L.-nek kell gondoskodnia. Elsősorban a politikai információk terén kell erre ügyelni, a törvény biztosította a válaszadáshoz való jogot, amelynek módozatait a Bizottság állapította meg, továbbá a törvény a politikai szervezetek, szakszervezetek

és a hivatásszervezetek számára ún. antenna-jogot biztosított. A vallásos közvetítéseket az A2 televízió vette át. Mindezek a rendelkezések az Alkotmánytanács állásfoglalása szerint a pluralizmus tiszteletben tartását voltak hivatva biztosítani az audiovizuális kommunikáció közületi szektorában.

A C.N.C.L. egyik fő feladata volt továbbá a közületi és magánszektor versenyének összhangba hozatala. Hatásköre volt az egész audiovizuális szektor fejlődése irányának meghatározására. A jogszabály szerint független igazgatási hatóság volt. A következőképpen alakult meg: tizenhárom tagja közül hatot a felelős politikai tényezők jelölték ki, három magasrangú bíró volt, továbbá a Francia Akadémia egy képviselője és az ezek által kooptált három szakember az audiovizuális, telekommunikációs és sajtótevékenység területéről. Megbízatásuk kilenc évre szólt, nem voltak újból jelölhetők.

Az elnököt a Bizottság tagjai sorából választotta. Határozatait szótöbbséggel hozta, szavazategyenlőség esetében az elnök szavazata döntött. Ügyrendjét maga állapította meg, igazgatási apparátusa nagylétszámú, kb. 500 alkalmazott volt.

A politikai hatalomtól való tényleges függetlenségét azonban nem sikerült elérni, mert a fokozatos reformok ellenére a politikai tényezőknek az audiovizuális intézményekkel szembeni felfogása alapvetően nem változott, úgy tekintették, mint saját eszközüket, ellenőrzésére törekedtek továbbra is. Ilyen feltételek mellett pedig – írja 1987-ben J. Chevallier, az 1986-os reform esetleg nem lesz más, mint új epizód a rádió-televízió mozgalmas történetében. (Le nouveau statut de la liberté de communication, Droit administratif, 1987. február 20-i szám, 79. p.).

Valóban az 1989. január 17-i törvény a kommunikáció szabadságáról szóló 1986. törvény módosításával új szervezeti struktúrát vezetett be.

Már 1987. szeptember 21-én Mitterand köztársasági elnök úgy nyilatkozott, hogy a C.N.C.L. "addig semmit sem tett, ami tiszteletet ébreszthetne". Miután 1988. május 8-án a köztársaság elnökévé ismét Mitterand-ot választották és a nemzetgyűlésben a szocialista párt viszonylagos többséget kapott, a C.N.C.L. felváltása elkerülhetlenné vált. Olyan szervet kívántak teremteni, amely az Alkotmánytanács (Conseil constitutionnel) és a közigazgatási tisztviselők fegyelmi ügyében végső fokon ítélkező tanács (Conseil supérieur de la magistrature) mellett foglal helyet. Tagjai sorában a szakembereknek kell túlsúlyt biztosítani. Az 1989. január 17-i törvény különböző politikai erők egyetértésével jött létre, kivéve a kommunista pártot, amely szerint a törvény az új főhatóságnak, a Conseil supérieur de l'audiovisuel-nek (C.S.A.) egy demokratikus államban megengedhetetlen kivételes hatalmat biztosít.

A törvény szerint a C.S.A. megmarad igazgatási hatóságnak, határozatainak a közigazgatási bíróság legfelsőbb fokon a Conseil d'État részéről történő felülvizsgálati lehetősége mellett. Tagjainak száma csökkent, összesen 9 tagja van, akiket a köztársasági elnök dekrétummal nevez ki. Három tagját maga a köztársasági elnök jelöli ki, további három-három tagjának jelölése a nemzetgyűlés elnökének, illetve a szenátus elnökének feladata. Elnökét ugyancsak a köztársaság elnöke nevezi ki a Tanács tagjai közül. A tanács tagjainak megbízatása hat évre szól. A tagok kinevezése az 1989. január 24-i dekrétummal megtörtént (Journal Officiel, 1989. január 26-i szám).

A törvény úgy rendelkezik, hogy az audiovizuális

kommunikáció szabad, A C.S.A. biztosítja a rádió- és a televízióközvetítéseket végző közületi szektor függetlenségét és pártatlanságát, örködik a programok minősége és sokfélesége felett. A jogszabály lényeges újítása, hogy a C.S.A., mint az állam képviselője és a magánszektor területéről rádió, illetve televízió közvetítési engedélyért folyamodók között szerződésnek kell létrejönnie, amelynek alapján utóbbiak részére lehetőség nyílik az ilyen jellegű tevékenységekre. A törvény tehát a korábbi hatósági engedélyezést szerződési alapra helyezte. A szerződés alapján kapott engedély televíziónál 10 évnél, rádiónál 5 évnél hosszabb nem lehet. A C.S.A. koordinálja a közületi és a magánszektor audiovizuális tevékenységét nemzeti és nemzetközi viszonylatban. Feladata biztosítani a pluralizmus elvét a nemzeti programtársaságok (S.N.P.) munkájában, általános felügyeleti jogot gyakorol a nemzeti programtársaságok és a Nemzeti Audiovizuális Intézet (I.N.A.) felett. Súlyosabb hiba esetében kifogásait az érintett szervezet igazgatótanácsa elé terjesztheti a szükséges intézkedések megtétele végett. A törvény előírja, hogy C.S.A. köteles határozatait megindokolni és azokat a Journal Officielben közzé kell tenni.

A Tanács által alkalmazható szankciók közül a pénzbüntetés kiszabásának lehetősége váltotta ki a törvény tárgyalásakor a legtöbb vihart, arra hivatkozván, hogy ilyen joga csak a bíróságnak lehet. Az Alkotmánytanács álláspontja viszont az volt, hogy a törvényhozó anélkül, hogy a hatalom elválasztás elvét sértené, a C.S.A.-t elláthatja mindazokkal a jogosítványokkal, amelyeket feladatainak ellátásához szükségesnek tart.

A jogi irodalomban kifejezésre jutó nézet szerint a C.S.A. első lépései meghatározó jellegűek lehetnek az

az audiovizuális rendszer jövője és ezen felül független szabályozási koncepciójának kialakítása szempontjából (Chevallier, J.: De la C.N.C.L. au Conseil supérieur de l'audiovisuel. - Droit administratif, 1989. február 20-i szám). Az intézmény stabilitását illetően még korai állást foglalni.

Az utóbbi időben az Alkotmánytanács többször foglalkozott a sajtó-jogszabályokkal is. Mindenekelőtt a "sajtószabadság" fogalma bővült. Az Alkotmánytanács 1984. évi állásfoglalása szerint a sajtószabadság fogalma alatt nemcsak azoknak a szabadságjogait kell érteni, akik írnak (szerzők), illetve, az írást publikálják (kiadók), hanem azoknak a szabadságjogait is, akik az információt fogadják (olvasók). Ebből a szempontból a sajtószabadság nemcsak a tájékozódáshoz való jogként értelemezendő, hanem a tájékozottsághoz való jogként is.

Állást foglalt az Alkotmánytanács a pluralizmus kérdésében is, kimondván, hogy a szabad vélemény és gondolatközlés nem valósulhat meg, ha a közlemény maga nem rendelkezik az eltérő jellegű és célkitűzésű publikációk elegendő számával. A pluralizmussal és áttekinthetőséggel kapcsolatos álláspontját az Alkotmánytanács 1986. évi július 29-i döntésében megerősítette. A sajtót egyébként kezdettől fogva úgy tekintették, mint amely mindenki számára megteremtette az eszközöket a politikai küzdelemben való részvételhez és védelmezi a politikai pluralizmust.

Az Alkotmánytanács 1986. szeptember 18-i határozatában a pluralizmus melletti állásfoglalását a kommunikáció valamennyi eszközére kiterjesztette, ideértve az audiovizuális eszközöket is.

A jogi irodalomban egyébként felhívják a figyelmet az "információhoz" való jog egyes eszközei szabályozásának

egységesítése felé haladó tendenciára. A fejlődés a rádió-televízió, mozi, sajtó, a telekommunikáció egyéb eszközei, stb. jogának közelítése felé halad. Az egységes szabályozástól azonban még messze vagyunk: a különböző technikák eltérő rendelkezéseket tesznek szükségessé, és így mindegyik szektor saját szabályokkal rendelkezik. Az elvi alapok azonban egységesek: ez pedig a pluralitás, áttekinthetőség, amely az információhoz való jog legfőbb kívánalma és jellemvonása.

3. Német Szövetségi Köztársaság

A Német Szövetségi Köztársaságban a tömegkommunikációs eszközök jogának súlyponti része Ausztriával ellentétben a tartományi jog, aminek történeti gyökerei vannak. 1945-ben az angolok által megszállt övezetben, amelyhez Köln és Hamburg tartozott, létrejött az Északnyugati Német Rádió (Nordwestdeutscher Rundfunk). Az angol megszálló hatalom a rádió függetlenségét kötötte ki, mégpedig az államtól és a pártpolitikai befolyásoktól való függetlenségét. A rádió szervezeti felépítése az British Broadcasting Corporation (BBC) mintájára történt, amelynek akkor köztestületi jellege volt (Public corporation). Így 1948-49-ben minden német rádióadó közintézetként jött létre, és három szervvel: a rádiótanácssal (Rundfunkrat), az Északnyugati Német Rádiónál főbizottsággal (Hauptausschuss), az igazgatótanácssal (Verwaltungsrat) és az intendánssal.

Az amerikai haderő által megszállt tartományok (Bajorország, Nordwürttemberg, Baden, Hessen) részére a megszálló hatalom 1947. november 21-én rendelkezést bocsátott ki, hogy a tömegkommunikációs eszközöket "szétszórtan" kell elosztani és így az újonnan létesített német rádió-

állomások számára tilos volt közös szervezeteket létrehozni és külön-külön kellett működniük. A megszálló hatalom bizonyos mértékű fellazulására volt szükség, hogy a nyugatnémet rádió-intézmények 1950. június 9-én munkaközösségekbe (Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland = ARD) tömörülhessenek. Szervezeti formája polgári jogi társaság (Gesellschaft bürgerlichen Rechts) lett, évenként változó ügyvezetéssel. A műsor összeállításában az egyes intézetek közösen vesznek részt és alakítják ki a végleges (össz-) programot. Az ARD alapszabálya szerint az intendánsok képviselik a munkaközösségben intézeteiket, a hozott határozatoknak szerződési jellegük van. Az egyes intézetekre tartományi joguk az irányadó. A német televízió-tevékenység a második világháború után 1950-ben kezdődik az Északnyugatnémet Rádió keretén belül (a terminológiát illetően utalunk az Ausztriával kapcsolatban mondottakra). A televíziót a rádiók "különleges feladatként" vették át (1953. március 27-i televízió-szerződés). Minthogy az Északnyugatnémet Rádió adásterülete az NSZK összlakosságának több mint felére kiterjedt, az Északnémet és a Nyugatnémet Rádió csakhamar külön vált. A Nyugatnémet Rádió (Westdeutscher Rundfunk) Köln székhellyel egyetlen tartományt – Nordrhein-Westfalen-t) fogja át, míg az Északnémet Rádió (Norddeutscher Rundfunk) adásterülete három tartományra terjed ki. Székhelye Hamburg. Mellettük még a következő regionális szervezetek működnek: Bayerischer Rundfunk, Hessischer Rundfunk, Radio Bremen, Saarländischer Rundfunk, Südwestfunk, Baden-Baden, Süddeutsche Rundfunk, Stuttgart, Sender Freies Berlin, mint tartományi intézmények. Szervezeteiket a tartományi jog szabályozza. Mindegyikük a rádióközvetítések mellett televízióműsort is sugároz. Ez az ún. Első

Televízió Program (Erste Fernsehprogramm). A RIAS-Berlin adót az amerikai szektorban az Egyesült Államok kormánya tartja fenn.

Az 1961. óta működő Második Német Televízió (Zweites Deutsches Fernsehen) tartományi közintézet, amelyet a tartományok közötti államszerződés hozott létre Mainz székhellyel, miután a Szövetségi Alkotmánybíróság az ún. televízió-ítéletében a szövetség fennhatóságát tagadásba vette. Prof. H.J. Jarass (Bochum) szerint létrehozása a tartományok jogkörére vezethető vissza (1989. szeptember 5-i levélbeli közlése).

Az Alaptörvény 30. cikkére figyelemmel a rádió-televízióval kapcsolatos állami hatásköröket a tartományok gyakorolják, mert a szövetség részére az Alaptörvény ilyen hatáskört kifejezetten nem biztosít, és mert nem tekinthető ez a dolog természeténél fogva a regionális szervezet meghaladó feladatnak. A szövetségnek nincs hatásköre az intézmények belső szervezetének és működési rendjének megállapítására. A posta- és távközlésre vonatkozóan az Alaptörvény 73. cikk. 7. pontjában megállapított szövetségi hatáskör csak az adástechnikai területre vonatkozik. Így pl. a szövetség kábelhálózatot létesíthet és műholdakat helyezhet el, de az átviteli kapacitások rádió és televízió útján való felhasználását a tartományoknak kell szabályozniuk.

Kivételt jelent a Deutsche Welle és a Deutschlandfunk. Mindkettőt az 1960. évi törvény, mint a szövetségi jog rádió-intézeteit hozta létre (Bundesgesetzblatt, I. 1960. évi 61. sz.). Az előbbi rövidhullámon a külföld felé sugároz, utóbbi Németország és az európai külföld számára ad közvetítéseket. Mindkét szervezet jogképes önigazgatási szervezet, vagyis nem áll állami szakfelügyelet alatt.

Szervei a rádiótanács, igazgatótanács és az intendáns.

A törvény szerint a Deutsche Welle és a Deutschlandfunk programjainak elkészítésénél a lehetőség szerint a tartományi jog rádióintézeteinek programjaira támaszkodik. Az adásainak meg kell felelnie a szabad demokrata állami rendnek. A független véleménynyilvánítás lehetőségét biztosítaniuk kell és tilos egyoldalúan valamely pártnak, egyháznak, foglalkozási ágának vagy érdekközösségnek elsőbbséget nyújtani. A rádióhallgatók erkölcsi és vallási érzületeit tiszteletben kell tartani. A hírszolgálat legyen átfogó, a valóságnak megfelelő és tárgyilagos. Amennyiben az adás valamely tényt, állítást tartalmaz, az ez által közvetlenül érintett személy ennek az állításnak a cáfolatát követelheti. A szövetségi gyűlésben vagy valamely tartományi gyűlésben képviselt pártok a választás idejében megfelelő adásidőt igényelhetnek. Minden hírt, kommentárt, előadást vagy egyéb szóbeli közvetítést (Wortsendung) szó szerint rögzíteni kell és meg kell őrizni. A Deutsche Welle és a Deutschlandfunk jogi felügyeletét a szövetségi kormány látja el.

Arra nem vállalkozhatunk, hogy valamennyi tartományi rádió-televízió tevékenységének szervezeti kereteit akárcsak vázlatosan is tárgyaljuk, ezért csak a nyugatnémet rádió (Westdeutscher Rundfunk) igazgatási kérdéseinek kívánunk figyelmet szentelni, amelynek jogszabályi alapját az egyik legújabb tartományi törvény, a **Nordrhein-Westfalen** tartomány 1985. évi törvénye (az 1988-ig terjedő módosításokra figyelemmel egységes szerkezetbe foglalt szövegében) teremtette meg. Megjegyezzük továbbá, hogy az egyes tartományi törvények nem egyformák, több-kevesebb eltérés csaknem valamennyi tekintetében tapasztalható.

A törvény szerint a rádiót, mint a szabad vélemény-

nyilvánítás folyamatának médiumát és tényezőjét "közügynek" kell tekinteni. Ez vonatkozik a nemzetközi és nemzeti események áttekintésére, tájékoztatásra, képzésre és szórakoztatásra, kulturális, művészeti és tanácsadó jellegű programokra, az adásterület regionális tagozódására és kulturális sokféleségére egyaránt.

A rádió a közigazgatáson kívül álló szervezet, amely ennél fogva biztosítékot nyújt arra nézve, hogy megfelelő szerveiben a társadalmilag releváns csoportok arányosan legyenek képviselve. A rádiótanács (Rundfunkrat) képviseli a társadalmat és a közérdeket. Tagjainak kiválasztásánál ügyelni kell arra, hogy az érdekek különbözősége megfelelő mértékben kifejezésre jusson. Ennek szervezeti vonatkozásában is érvényesülnie kell.

Az intendánsnak önálló irányítási funkciója van. Felelős a programalakításért és gondoskodnia kell arról, hogy a program a törvényes rendelkezéseknek megfeleljen. A programok tekintetében ellenőrzési jogot is gyakorol, mely csak annyiban korlátozott, amennyiben más szervek (szerkesztőségi gyűlés, szerkesztőségi képviselő, egyeztető bizottság) hatásköre ennek útjában nem áll. "Monokratikus" struktúrával állunk szemben, ami azt jelenti, hogy az irányításért kizárólag az intendánsok felelnek.

A programszerkesztő munkatársak védelmét a szerkesztőségi statutum szolgálja. Ez felveti a rádión belüli szabadság kérdését, nevezetesen, hogy van-e a programszerkesztő munkatársaknak az Alaptörvény 5. cikke 1. bekezdéséből folyó önálló jogállása.

Az uralkodó felfogás szerint a rádió munkatársai az intézeten belül a véleménynyilvánítás szabadságát általánosságban nem igényelhetik. Ami az újságírók saját véleményének érvényre juttatását illeti, más a helyzet. Ebben a tekintet-

ben a véleménynyilvánítás szabadsága az integrációs-modell korlátai között érvényesülhet. Vagyis a rádióvezetés programalakító hatáskörébe kell beilleszkednie, mégha meg is őrzi "egyéni" jellegét. A törvény rendelkezései szerint ugyanis a programszerkesztő munkatársnak a reábízott feladatokat az intézet összfelelősségének keretei között saját újságírói felelőssége mellett kell ellátnia. Ez annyit jelent, hogy a rádióközlés szabadsága "áthidaló funkciót" tölt be a rádió-újságíró véleményének szabadsága és a közönség (hallgató, néző) tájékozódási szabadsága között. Ennyiben a közjogi jellegű rádióállomás specifikus, közben-ső helyzetet foglal el a kommunikációs folyamatban mindenkor résztvevők között.

A törvényileg biztosított újságírói felelősség védelme és biztosítása érdekében az intendáns vagy más hivatali felettes jogosulatlan beavatkozás esetében egyeztető eljárásnak nincs helye. A programszerkesztők megfelelő képviselettel rendelkeznek arra az esetre, ha program-kérdésekben az intendáns és a szerkesztők képvisellete között nem jön létre egyetértés. Az egyeztető eljárást egyeztető bizottság folytatja le, és megfelelő ajánlásokat fogad el az intendáns irányában. Ha ennek az intendáns nem tesz eleget, eltérő állásfoglalását meg kell indokolnia. A rádiótanács és az intendáns jogai érintetlenül maradnak.

A szerkesztőségi statutum a rádiótanács hozzájárulását igényli. Az intendáns egyetértésének és a rádiótanács hozzájárulásának kívánalma hivatott biztosítani, hogy a "belső rádiószabadsághoz" szükséges alkotmányjogi elvek és a rádiószerveinek hatásköre sérelmet ne szenvedjenek. A rádiótanács határozatai és így a szerkesztőségi statutum is az állami jogi felügyelet keretében felülvizsgálhatók.

A rádiótanács kollegiális szerv, hatásköre van a

programalakítás keretfeltételeinek megállapítására, ezen kívül számos konkrét feladatot is ellát. Így a program alapvető jelentőségű kérdéseit érintő intézkedésekhez és más rádióintézetekkel való jelentősebb együttműködési megállapodásokhoz hozzá kell járulnia. A rádió egyes szervei közötti viták esetében befolyást gyakorolhat az intendáns olyan intézkedéseire, amelyeknek a program szempontjából jelentőségük van.

Egyébként a rádiótanács és az intendáns együttműködése állandó és tanácsadó jellegű. A törvény szerint ugyanis a rádiótanács az intendáns tanácsadó szerve az általános programkialakítás kérdéseiben és a program teljesítését szorgalmazhatja. A tanácsadás azonban nem jelenthet beavatkozást az intendáns hatáskörébe és döntési jogosultságát nem érintheti. A rádiótanács felhívhatja az intendáns figyelmét a program hiányosságaira vagy hibáira, és egyes esetekben a programalapelvek lehetséges megsértéseiből adódó veszélyekre is, a még közvetítésekre nem került adások esetében is. Az intendáns azonban nem köteles a rádiótanács elképzeléseinek eleget tenni és értékeléseit elfogadni. Utólagos program-kontrollra is lehetősége van, amikor is az intendánsnak a rádiótanács meghagyja, hogy a megállapított szabálytalanságot ne folytassa, illetve a jövőre vonatkozóan attól tartózkodjék.

A Nordrhein Westfalen tartományi rádiótörvényének általános jellemzése abban foglalható össze, hogy az irányításért és a programalakításért való felelősség az intendánsra hárul, míg a rádiótanácsnak — a formális programpanaszok esetét kivéve, amikor megállapítási joga van és útmutatást adhat — csak általános befolyásolási lehetőségei vannak a program alakítására a "tanácsadási" jogkör keretein belül. Intézeten belüli ellenőrzést gyakorol, ami a

kizárólagos jogi kontrollon túlmehet. De önálló hatásköre a közvetlen programalakításra nincsen. A maga összességében azonban – ideértve az intendáns megválasztását és időelőtti visszahívását – a rádiótanács jogosítványai kielégítő lehetőségeket adnak arra, hogy olyan program alakuljon ki, amely a Szövetségi Alkotmánybíróság által megkívánt standardnak megfelel.

A nyugatnémet rádió (Westdeutscher Rundfunk) programjának sokféleségét, az adásidő volumenét és a programszerkesztő munkatársak számát illetően érdeklődésre tarthatnak számot a következő adatok (1987-es állapot): a 4400 munkatárs közül kb. 600 szerkesztő, újságíró vagy a programok készítésében egyéb módon résztvevő személyek, ehhez jön kb. 22.500 szabadfoglalkozású munkatárs, akik részben alkalmilag, részben rendszeresen szolgáltatnak anyagokat a programokhoz. Az évi adásvolumen a rádióban 2.300.000 perc, a televízióban 300.000 perc volt.

Az Alaptörvény 5. cikke a rádióadások szabadságának biztosítása céljából nem követeli meg, hogy a rádióadók csak államiak legyenek – mondja ki a Szövetségi Alkotmánybíróság 1961. február 28-i ítéletében. Magánjogi társaság is lehet rádióadó-tulajdonos, amennyiben szervezete megfelelő biztosítékot nyújt arra nézve, hogy abban az államihoz hasonló módon a társadalom minden számottevő ereje szóhoz jut és a hírszolgálat szabadságát biztosítja. Nincs tehát alkotmányjogi akadálya magánrádiótársaság létesítésének, amennyiben az a jelzett követelményeknek eleget tesz és a bank- és a biztosításfelügyelethez hasonló állami felügyeletnek alá van vetve. A magánkézben lévő rádiókkal szemben az Alkotmánybíróság gyakorlata eleinte megkívánta, hogy a közületi jelleghez közelítsenek, utóbb azonban egyre inkább közületi vállalkozásokká alakultak át és így az Alkotmánybíróság 1936. november 4-i ítélete már

engedményt tesz a piac-modell irányában és elismeri, hogy a magánállomások programjai az átfogó informálás feladatának teljes mértékben nem képesek eleget tenni. A véleménynyilvánítás szabadságának és a rádió útján való közlés szabadságának azonban az Alkotmánybíróság szerint mindkét szektorban meg kell maradnia és az egyensúlyban lévő sokféleség alapstandardját a magánvállalkozásoknak is meg kell őrizniük.

A közintézetek biztosítják az alapigények kielégítését ("Grundversorgung"-ot), de a magánszervezeteknek is meg kell adni az adás lehetőségeit. Programjaik tartalma legyen objektív és érvényesüljön a vélemények sokfélesége (belső pluralitás), ugyanakkor meg kell akadályozni erőfölények kialakulását (külső pluralitás).

A tartományi médium-törvények általában lehetővé teszik önálló magánrádió- (televízió) állomások létesítését, engedélyezését. Így pl. az 1968-ban módosított saarlandi törvény szerint a tartományi kormány magánszemélyeknek is engedélyt adhat rádió- és televízió közvetítésekre. A magánprogramok jogi ellenőrzése a tartományi közintézetek hatáskörébe tartozik. Ezeknek is rendszerint két szervük van: a társadalmilag számottevő erőket tömörítő társulati gyűlés, amely a közjogi rádióintézetek rádiótanácsának felel meg. A legtöbb tartományban a gyűlés feladata a vezetőség megválasztása, de vannak eltérő szabályozások is. Így pl. Baden-Württembergben a vezetőségét a tartományi gyűlés kétharmados szótöbbséggel választja. A vezetőség látja el az ügyvezetést és képviseli az intézetet kifelé. A finanszírozás alapvetően a reklámokból és díjakból (ún. Pay-TV), továbbá adományokból történik. A magánadók műholdak segítségével is sugároznak (SAT 1). Úgy tűnik azonban, hogy a viszonylag költségesebb magán-televízió egyelőre

nagyobb mértékben nem tud előretörni, míg a lényegesen olcsóbb magánrádiónál erre inkább lehetőség van.

Végül figyelmet érdemel a tartományok között 1987-ben létrejött szerződés a műhold-technológia alkalmazásáról, az ARD és ZDF részére további televízióprogramok szolgáltatásáról, a közintézeti formában működő televíziók pénzügyi kérdéseiről, reklámműsoraik módosulásáról, az egész országra kiterjedő magán-televízió-közvetítések-nél a pluralizmus biztosításáról, programkészítésük elveiről, felügyeletükről és több egyéb közérdeklő kérdéssel.

A sajtójog is elsősorban a tartományi törvényhozás hatáskörébe tartozik. A 11. tartomány sajtójoga adja meg a sajtószabadság biztosításának jogi kereteit. A szövetségnek ugyan az Alaptörvény 75. cikke értelmében joga van a sajtó általános jogviszonyaira vonatkozóan keretrendelkezéseket kibocsátani, de erre eddig nem került sor. Ennek oka feltehetően arra vezethető vissza, hogy a "sajtó" fogalma az Alaptörvény rendelkezései szempontjából nem kellőképpen tisztázott. Egyesek szerint csak az időszaki sajtótermékek (újságok, folyóiratok) tartoznak ebbe a körbe, más vélemény szerint az 1874. évi birodalmi sajtótörvény értelmében kell eljárni, amely szerint minden nyomtatvány sajtóterméknek tekintendő. Az 1871. évi német birodalmi alkotmány a sajtóügyi törvényhozást országgyűlési kérdésnek tekintette. Ez a koncepció került bele a weimari alkotmányba (7. cikkének 6. pontjába) is. Az Alaptörvény 75. cikkének sajtófogalma is inkább ezt a szélesebb értelemben vett fogalmat vette magáévá.

A sajtó különösen a rádió- és televízióreklámok tekintetében érdekelt. A sajtószabadság a hirdetésekre is kiterjed, - állapította meg a Szövetségi Alkotmánybíróság, mert "a hirdetések is hírek". A sajtó attól tart,

hogy saját reklámtevékenysége hatástalanná válik az újabb tömegkommunikációs eszközök szélesebb publicitása folytán, különös figyelemmel arra is, hogy a magánkézben lévő rádiók és televíziók nagy mértékben éppen a reklámokból tartják fenn magukat. Ezért saját maga is be akar törni erre a területre magánrádiók vagy televíziók létesítésével. Ez viszont az ún. kettős monopólhelyzet veszélyét rejtheti magában, amire 1981-ben a Szövetségi Alkotmánybíróság is felhívta a figyelmet. A tartományi törvényhozások azonban túlnyomó részben nem hoztak megfelelő ellenrendszabályokat, kivéve Hamburg, nyilvánvalóan a Springer-konzern uralkodó helyzetére figyelemmel. Egyébként is, mivel Hamburg az ország kiadói központja, az 1965. január 29-i sajtótörvénye szolgálhat a legjelentősebb példaként. A Nieder-Sachsen tartomány is korlátozásokat állapított meg a helyi és regionális adások részére szolgáltatott sajtóanyagok tekintetében. Az viszont kétségtelen, hogy az újságkiadóknak teljes kizárása a magánrádióközvetítésekből alkotmányjogilag aggályos lenne.

Helmut Kohl írja, hogy a válaszadáshoz való jog, amelyet először az 1874. évi Reichspressegesetz vezetett be, most már közel azonos megfogalmazást kapott a tartományi sajtójogokban és a legtöbb rádióállomást irányító rendelkezésekben. A sajtójog és az elektronikus tömegtájékoztatási eszközök jogának elválasztása viszont mind nehezebb lesz. Mind sürgetőbb kívánalom, hogy az ún. tömeg-média jogával foglalkozzanak és azok közös elemeit kutassák. (Sajtójog a Német Szövetségi Köztársaságban, in: Press Law in Modern Democracies, New York, 1985. 185. p.)

4. Spanyolország

Az 1980. évi január 10-i spanyol rádió- és televízió törvény (Boletín Oficial des Estado, 1980. január 12.) kísérletnek tekinthető a rádió- és televízió állami monopóliumának megteremtésére. Korábban ugyanis – amint e törvény kiegészítő rendelkezéseiből is kitűnik – a rádió és televízió központi szerve a Spanyol Rádió és Televízió autonóm szervezet (Organismo autonomo RTVE) volt, amelyet az 1980. évi törvény megszüntetett és minden jogát a Spanyol Rádió és Televízióra, mint közintézményre ruházta át (Ente publico RTVE). Mellette magánrádiótársaságok is működtek, éspedig részvénytársasági formában. A jövőben ezek tevékenysége is közszolgáltatás jellegű lesz és be kell illeszkedniök a Spanyol Rádióláncolatba (Radio Cadena Espanola). Rádiós közszolgáltatásnak minősül a törvény szerint minden olyan rádiós tevékenység, amelyet a munkavállaló magánrádiós társaságoknál folytat az érvényes munkavállalási rendelkezések értelmében, tehát a közigazgatási jogszabályok hatálya alá kerül. Azok az állami alkalmazottak, akik eddig a Rádió és Televízió Főigazgatóságánál, mint főhatóságnál dolgoztak, a Spanyol Rádió és Televízió, mint közintézmény munkatársaivá válnak. A rádiózással és a televíziózással kapcsolatos újabb társaságok létrehozását vagy a már létező társaságokhoz való csatlakozásokat királyi dekrétum fogja szabályozni, olvasható a törvény átmeneti rendelkezéseiben.

Az 1980. évi törvény abból indul ki, hogy a rádió és televízió alapvető közszolgáltatás, amit az állam lát el. Működése a következő elvekre épül: az információk objektivitása, szavahihetősége és pártatlansága, a szabad véleménynyilvánítás és annak védelme, a politikai, vallási

társadalmi, kulturális és nyelvi pluralizmus tiszteletben tartása, az egyenlőségi jogok figyelembe vétele.

A Spanyol Rádió és Televízió, mint közintézmény jogi személy, külső viszonyai, vagyonszerzése, szerződések kötése stb. tekintetében azonban a magánjog szabályai irányadók.

Szervezeti felépítése hármass tagozódású, az Igazgató Tanács (Consejo de Administration), a Tanácsadó Testületei (Consejeros asesores) és a főigazgató (Director general).

Az Igazgató Tanács tizenkét tagból áll, akiket a parlament választ, hogy biztosítva legyen a szakmai hozzáértés és a teljes függetlenség. Közelebbről a tagok felét a Kongresszus, másik felét a Szenátus választja kétharmados szótöbbséggel. Az Igazgató Tanács döntéseit a jelenlevők szótöbbségével hozza, hacsak atörvény nem ír elő minősített szótöbbséget. Az Igazgató Tanács elnöki tiszteletrotációs alapon töltik be úgy, hogy mindenki csak egy hónapig láthatja el ezt a funkciót. Az Igazgató Tanács tagjai az illetékes törvényhozó testület mandátumának lejártáig tartják meg tisztségüket, az új tagok megválasztásáig azonban funkciójukat ellátják. Az Igazgató Tanácsban viselt tisztség összeférhetetlen bármilyen közvetlen vagy közvetett érdekeltséggel olyan vállalatban, amely reklámmal, filmgyártással, hangrögzítéssel, lemez- és kazettakészítéssel foglalkozik vagy amely a Spanyol Rádió és Televízió, továbbá annak alárendelt intézményeinek műsoraihoz anyagilag kötődik. Ugyancsak összeférhetetlen a Spanyol Rádió és Televízió, valamint annak társaságai programjaiban való aktív részvétel vagy azokhoz fűződő munkakapcsolat.

Az Igazgató Tanács hatásköre igen széles. Kiterjed

a Spanyol Rádió és Televízió működésének egész területére. Gondoskodik a közintézmény működési alapelveinek megállapításáról a törvény rendelkezéseivel összhangban és ügyel azok tiszteletben tartására. Fontosabb ügyekben kétharmados szótöbbség szükséges határozatának meghozatalához. Ezek közé tartoznak: a közintézmény tevékenységi tervének, az intézmény létszámának és fizetési rendszerének, költségvetési előirányzatának jóváhagyása, a politikai és nagyobb társadalmi csoportok műsoridejének arányos szétosztása. Véleményt nyilvánít a főigazgató kinevezéséről, amihez ugyancsak kétharmados szótöbbség szükséges, de ha ezt nem sikerül elérni, ez azt jelenti, hogy az Igazgató Tanács tartózkodik a főigazgató személyére vonatkozó véleménynyilvánítástól. A Spanyol Rádió és Televízió és annak társaságai igazgatóinak kinevezéséről a főigazgató az Igazgató Tanácsot előzetesen tájékoztatja. Feladata továbbá a hirdetések (reklámok) műsorával kapcsolatos szabályok, azok helyes arányának megállapítása, minőségük ellenőrzése. Közreműködik a helyreigazítási joggal kapcsolatos viták elintézésében.

A Spanyol Állami Rádió (Radio Nacional de España /RNE/), a Spanyol Állami Rádióláncolat (Radio Cadena Española /RCE/), amely különböző rádióállomásokat foglal magába — és a Spanyol Televízió (Televisión Española, TVE) mellett egy-egy Tanácsadó Testület működik, amely a következő tagokból áll: a dolgozóknak a Központi Szakszervezetek szekciói által kijelölt öt képviselője arányossági alapon, a Spanyol Intézet (Instituto de España) által az Igazgató Tanáccsal egyetértésben kijelölt öt tag kiemelt kulturális eredményeket elért személyek közül, a közigazgatásnak a kormány által kijelölt öt képviselője, és az autonóm és félautonóm intézmények öt képviselője érdekeiknek a Tanácsadó Testületében való érvényesítésére.

A Tanácsadó Testületeket az Igazgató Tanács félevenként legalább egyszer összehívja. Feladata az Igazgató Tanács hatáskörébe eső ügyekben feltett kérdésekben szakértői vélemény előterjesztése.

A főigazgatót az Igazgató Tanács véleményének meghallgatása után a kormány nevezi ki. Megbízatásának időtartama négy év, kivéve, ha a parlament idő előtt feloszlik. Utóbbi esetben az új parlament megalakulásáig a főigazgató tisztében marad. A főigazgató a Spanyol RTV végrehajtó szerve, aki az Igazgató Tanács üléseiben felszólalási és szavazati joggal vesz részt. Hivatali összeférhetlensége az Igazgató Tanács tagjainak összeférhetlenségével azonos módon van szabályozva.

A főigazgató hatáskörébe tartozik az Igazgató Tanács határozatainak végrehajtása, a Spanyol Rádió és Televízió tevékenységi tervének és költségvetési előirányzatának az Igazgató Tanács elé terjesztése, működésének irányítása, koordinálása és felügyelete, az ehhez szükséges szabályzatok kibocsátása, figyelembe véve az Igazgató Tanács hatáskörét, a Spanyol RTV nevében szerződések kötése, a szakmai vezetés biztosítása és a vezetők kinevezése az Igazgató Tanács előzetes tájékoztatása mellett, a műsorszerkesztés irányítása.

A kormány a főigazgatót a törvényben meghatározott esetekben (alkalmatlanság, hat hónapnál hosszabb betegség, stb.) tisztségéből idő előtt felmentheti.

A Spanyol Rádió és Televízió területi szervezetei is vannak, amelyek segítségével speciális rádió- és televízióprogramokat dolgoz ki az egyes nemzetiségi területek számára annak a százalékos aránynak megfelelően, amelyet a kormány az Igazgató Tanács és a főigazgató együttes javaslatára megállapít. Minden autonóm Község használhatja

az állami televízió egy csatornáját saját területén, amely kiegészíthető a Spanyol RVT területi szerveiben való jelentős mértékű részvétellel. A Spanyol RTV főigazgatója minden autonóm terület számára kinevezi helyi delegátusát, akinek személyét a helyi autonóm közösség belső rendelkezéseinek megfelelően előzetesen elfogadta. Amennyiben a helyi autonóm közösségnek külön önálló rádió vagy televízióállomása van, annak vezetőjét a főigazgató nevezi ki. A helyi delegátus mellett is működik Tanácsadó Testület, amelynek tagjait a helyi autonóm kormány nevezi ki.

A kormány időszakonként kötelezővé teheti egyes programok beállítását, közlemények, közérdekű bejelentések megtételét.

A törvény a rádió és a televízió igénybevételénél biztosítani kívánja a demokratikus pluralizmust. Előírja, hogy a spanyol rádióknak és televízióknak a társadalmi csoportok és jelentősebb pártok rendelkezésére kell állnia. A megfelelő arányokat objektív kritériumok alapján (pl. parlamenti képviselői arány) az Igazgató Tanács a főigazgatóval egyetértésben állapítja meg.

A helyreigazítási jog szabályozása első ízben jelenik meg a törvényben a rádió és a televízió vonatkozásában. Az, aki erkölcsi érdekeinek védelmére a valós tényeket és adatokat kívánja közölni, helyreigazítva a rádióban vagy a televízióban korábban közölteket, a helyreigazítást írásban kérheti az általa kifogásolt hír közlésétől számított hét napon belül. A helyreigazítás iránti kérelemhez csatolni kell azt a dokumentumot, amely az adatok valódiságát bizonyítja. A kérelmet az adásért felelős ügyvezetőnek kell eljuttatni. Amennyiben utóbbi meqtagadja a helyreigazítási nyilatkozat közzétételét, a kérelmet öt napon belül a főigazgatón keresztül az Igazgató Tanács elé kell

terjeszteni, amely az ügyben végső fokon határoz. A helyreigazítási nyilatkozat elfogadása esetében az Igazgató Tanács az ügy jellegétől és az objektív körülményektől függően tűzeti műsorra a helyreigazítást. A helyreigazítást, amennyiben elfogadják, legkésőbb hét napon belül közölni kell. Mindezek a rendelkezések a személyiségi jogok fokozott védelmét kívánják szolgálni.

A Spanyol Rádió és Televízió közintézmény felett a Spanyol parlament közvetlen ellenőrzést gyakorol. Evégből a Kongresszus Parlamenti Bizottságot alakít. Ez a Bizottság ellenőrzi az RNE, az RCE és a TVE működését oly módon, hogy ezek tevékenységét az ellenőrzés ne zavarja.

Az RNE, az RCE és a TVE költségvetése egymástól független, de mint az állami költségvetés részét, annak egyik tételét a Spanyol Parlament hagyja jóvá. A Parlamenti Bizottság rendszeres időközökben ellenőrzi a költségvetés felhasználását is. A Spanyol RTV az állami költségvetést saját tevékenységéből származó bevételéből szabadon kiegészítheti.

Új és váratlan fejlemény ezen a téren, hogy 1987. április 3-án a szocialista Gonzales-kormány törvénytervezetet hagyott jóvá az 1980. évi rádió- és televíziótörvény módosításáról, amely különösen a magán-televíziókra vonatkozóan tartalmaz új rendelkezéseket. A javaslat szerinti elképzelés véget vetne az állami monopóliumnak ezen a területen.

Egy másik – inkább műszaki vonatkozású – javaslatot a telekommunikáció felszereltségéről 1987. március 6-án terjesztettek a Kongresszus elé. Ez a szöveg fenntartja az állami monopóliumot a telefon, telex, videotex, stb. tekintetében, de megteremti a versenyfeltételeket az "eladható" szolgáltatásokra (pl. a kábeltelevízióra).

Az állami televízió közszolgáltatási jellegű marad ugyanúgy, mint az 1980. évi törvényben. Tehát az adott elképzelések még messze vannak a Franciaországban elfogadott rendszertől, ahol a "közszolgáltatás" kifejezést, amennyire csak lehetséges, törölték az 1986. szeptember 30-i törvényből.

A magán-televíziók engedélyhez kötöttek lesznek, csak magántársaságok foglalkozhatnak televízióadással, amelyeket az állam "engedményes társaság"-ként kezel. Számuk is legfeljebb három lehet.

A javaslat nem tér ki a regionális magán-televíziók kérdésére. Az autonóm közösségek — mint láttuk — az állam által engedélyezett regionális televíziókkal már ugyanis rendelkeznek.

A televízió-engedélyért folyamodó magántársaságok között pályázatot fognak kiírni. Kötelezettséget kell vállalniuk a vélemények pluralitásának tiszteletben tartására, figyelemmel kell lenni műszaki és pénzügyi kapacitásukra, gyártási elképzeléseikre, stb.

A kormány álláspontja szerint azok a sajtóvállalatok, amelyeknek már napi vagy heti közlési lehetőségeik vannak az állami televízióban, az engedményes társaság tőkéjének legfeljebb 15%-át szerezhetik meg. Más természetes vagy jogi személyek kvótája 25% lehet. Egyébként is mindenképpen meg kívánja a kormány akadályozni monopóliumok kialakulását és az uralkodó helyzettel való visszaéléseket. Így pl. tilos egynél több engedélyt szerezni.

Az engedélyeket 10 évre adnák. A program 40%-ának nemzeti jellegűnek kellene lennie. Az engedményes társaságok részvénytársasági formában működnének, a részvények névre szólóak lennének.

Az engedélyek ellenőrzésének gyakorlata megmaradna a klasszikus keretek között és az a Spanyol Rádió és Televízió közintézményre hárulna. Ez az intézmény adná meg vagy vonná vissza az engedélyeket, ellenőrizné a magán televíziósok kötelezettségeinek teljesítését és szükség esetében javaslatokat tenne a műszaki megoldásokra vonatkozóan.

Túlzás lenne állítani, hogy a javaslatokat mindennütt lelkesedéssel fogadták volna. Több ellenvetést támasztottak, így, hogy nem alkotmányosak, nem jogos a sajtóvállalatok részvételének korlátozása a részvénytársaságok tőkéjében, visszatérést jelent az igazgatási eszközök rendszeréhez, stb. Nem tartják valószínűnek, hogy a változás a spanyol közélet szempontjából különösebb előnyökkel járna. A jogszabálytervezetek további sorsának alakulására vonatkozóan újabb adatok nem állnak rendelkezésre.

5. Európai Gaazdasági Közösség

Az írott közösségi jogban hiányzik az alapjogok katalógusa. Az Európai Bíróság azonban közösségi szinten is elismeri az alapjogok létét. Az ilyen alapjogok jogforrásai a közösségi jog általános elvei, amelyek a tagállamok alkotmányos rendelkezéseinek jogösszehasonlító vizsgálata alapján vezethetők le és amelyek megállapításánál az emberi jogok védelméről szóló azok a nemzetközi szerződések szolgálnak alapul, amelyek megkötésében a tagállamok részt vettek vagy azokhoz csatlakoztak. Az általános jogelvek a nemzetközi jog jogforrásai, amely az Európai Közösség, mint szupranacionális szervezet szempontjából elsősorban irányadó.

A tagállamok alkotmányainak jogösszehasonlító vizsgálata azt mutatja, hogy az alapjogokat a tagállamok alkotmányaiban valamennyien elismerik, legyenek azok írott vagy íratlan jogok. Ezért lehetséges, sőt szükséges is az alapjogoknak a közösségi jog általános jogelvei közé való felvétele. Ilyen úton hatékony alapjogvédelem biztosítható, amit többek között az NSZK Szövetségi Alkotmánybírósága 1987-ben kifejezetten is elismert.

A rádió és televízió intézmények telephelye megválasztásának szabadságával az Európai Bizottság 1980-ig nem foglalkozott. 1981-ben megváltozott a helyzet, nem utolsósorban az 1979-ben első ízben megválasztott Európai Parlament részéről történt kezdeményezések folytán. Az 1982. március 11-i plenáris ülésében "A rádió és televízió az Európai Közösségben" témakörben előterjesztett jelentésről az Európai Bizottság először mondotta ki, hogy a letelepedés szabadságát és a szolgáltatások forgalmának szabadságát a televízió tevékenysége számára is biztosítani kell (műsorszolgáltatás). És abban a mértékben, ahogy ez érvényesül, a fennálló nemzeti struktúrák fellazulása automatikusan adódik. Ennek megfelelően a televízió jogát koordinálni kell. Meg kell könnyíteni ezen a területen az önálló tevékenységek gyakorlását és a belső piachoz hasonló viszonyok megteremtését, ahogyan az ilyen helyzet a sajtó vonatkozásában már messzemenően kialakult.

Az Európai Bizottság a rádióval külön azért nem foglalkozott, mert a határokon át történő vételt jogilag korlátozni nem lehet. A televízió közvetítési technikája azonban belső állami szabályozásokat tesz lehetővé, amelyeknek különbözősége a tagállamok közötti televízióközvetítéseket akadályozhatja.

Az Európai Gazdasági Közösségről szóló szerződés szerint tilos a szolgáltatások szabad forgalmát korlátozni a Közösségen belül, akárcsak a szabad áruforgalmat. Külföldiek irányában különleges szabályok csak akkor megengedettek, ha ezt a közrend, közbiztonság vagy közegészség szempontjai indokolják.

Az Európai Bíróság a szolgáltatások szabad forgalmának garantált szabadságát a televízió-reklámok tekintetében úgy értelmezte, hogy az maradéktalanul csak akkor valósulhat meg, ha az egyes államok idevonatkozó jogszabályai összhangba kerülnek egymással. A hatályos szabályok harmonizálásának hiányában mindegyik állam szabadságában áll, hogy a televízió-reklámokat a közérdekre hivatkozással korlátozásoknak vesse alá vagy megtiltsa. Ugyanez érvényes, ha az ilyen korlátozásoknak vagy tilalmaknak más államokból jövő televízió-közvetítésekre van kihatásuk, amennyiben azok az államon belül működő televízió intézményekre is kiterjednek. A lényeg az, hogy nem szabad a külföldi reklám-adásokat jobban korlátozni, mint a belföldieket.

Az Európai Bíróság ítéletében azt is kimondotta, hogy az ezen túlmenő szolgáltatási szabadságot a jogegységesítés útján kell megvalósítani. Jogegységesítési szempontok lehetnek a reklámsugárzás tartama és időpontjai, a többi programhoz való viszonyuk, továbbá korlátaik mértéke közrendi (ifjúságvédelem vagy közegészségügyi, dohányárúk és szeszesitalok tilalma) szempontból.

Az Európai Parlament egyébként szükségesnek tartotta, hogy egy európai rádió és televízió keretszabályozást dolgozzanak ki, többek között az ifjúságvédelem és a reklám közösségi szinten való lehetőségeinek szabályozására.

Az egyéb adások, így többek között a politikai, kulturális, tájékoztatósi és sportprogramok, más szóval a nem kereskedelmi jellegű közérdekű szolgáltatások tekintetében ilyen korlátozás nem érvényesül. Ez vonatkozik a kábeltelevízióra, sőt a műhold műsorszórásokra is. A sugárzott programok jellege a közösségi jog szerint szolgáltatás, és a belső rádió-televízió törvények a más államokból jövő adásokat (a reklám kivételével) nem korlátozhatják. Erre csak akkor van lehetőség a közösségi jog szerint, ha a külföldi televízióprogramok sugárzása a vétel államának közrendjét és biztonságát zavarhatja.

Másik témakör, amely az Európai Bíróságot többször foglalkoztatta, a Közösség területén székhellyel bíró rádió-televízió társaságok jogi minősítése volt. Az Európai Gazdasági Közösségről szóló szerződésben szereplő "vállalat" fogalmát a Bíróság szélesen értelmezte. Olaszország és az NSZK kormányai ugyanis azt az álláspontot képviselték, hogy a televízió-állomások közérdekű kulturális és információs feladatot látnak el, amely közigazgatási jellegű és így nem tekinthetők "vállalatnak" a szerződés szerint. A Bíróság nem tette ezt a felfogást magáévá. Valóban a televízió intézményei a díjmonopólium és közjogi jellegű státusok ellenére gazdasági nagyvállalatok lettek. Tevékenységük a programkészítés és programértékesítés területén és a szórakoztatóipar létesítményeihez való viszonyuk is gazdasági jellegű. Maguk a televízió intézmények is a televízió-reklámokból befolyó jövedelmüket elengedhetetlennek tartják, hogy közérdekű feladataiknak eleget tudjanak tenni. A közjogi-közigazgatási szervezet ugyanis önmagában nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy képviselőik ugyanolyan módon vegyen részt a gazdasági forgalomban, mint a profitra dolgozó vállalatok.

A legutóbbi időkig a rádió-televíziók egy része monopól helyzetben lévő közintézetként működött, ma már azonban az EGK csaknem minden államában teret hódított a magánkezdemenyezés a rádió-televízió területén is. Az Európai Gazdasági Közösségről szóló szerződés úgy rendelkezik, hogy a tagállamok kötelesek a közintézeti formában működő rádiók és televíziók és más, olyan jellegű intézetek tekintetében, amelyek részére különös vagy kizárólagos jogokat biztosítanak, az Európai Gazdasági Közösségről szóló szerződésbe foglalt rendelkezésekbe ütköző intézkedések kibocsátásától tartózkodni. Az Európai Bizottság ügyel a szabály megtartására és szükség esetében megfelelő irányelveket bocsát ki vagy döntéseket hoz a tagállamok irányában.

Láthatjuk tehát, hogy az Európai Gazdasági Közösség joga a rádió és televízió tekintetében is érdekelt. Ez szükségképpen hozzájárul a nemzeti rádió és televízió intézményeinek liberalizálódásához és kihat az egész intézményrendszer jövőbeni fejlődésére. Összhangban áll azzal a törekvéssel, hogy az európai népek szorosabb együttműködése számára egyre szorosabb kapcsolatokat kell kiépíteni. Ez azt is mutatja, hogy a Közösség gazdasági és szociális célkitűzései mellett fontos kulturális és információs feladatoknak is eleget kíván tenni. Ez a megközelítési mód a technológiai kutatási tevékenységet, a telekommunikációt és informatikát nagymértékben szolgálni hivatott.

Legújabb fejlemény ezen a területen az 1989. évi európai szerződés a határok feletti televízióműsor-szórásról (European Convention on Transfrontier Television), amelyet az Európai Tanács szerve, a Miniszterek Tanácsa 1989. március 15-én fogadott el. A szerződés tizenegy fejezetből áll.

Az első fejezet általános rendelkezéseket tartalmaz, így meghatározza a szerződés tárgyát és célkitűzéseit, megvilágítja a használt fogalmak tartalmát, rendelkezik a szerződés alkalmazási területéről, a vétel szabadságáról és a továbbítás korlátozásának tilalmáról, az Emberi Jogok Európai Egyezményének, a véleménynyilvánítás szabadságáról szóló 10. cikkével összhangban, a programot sugárzó Felek kötelezettségeiről és az információ-ellátottság biztosításáról.

A második fejezet a programokkal kapcsolatban szól a televíziót üzemeltetők felelősségéről, így többek között arról, hogy minden közvetítésnek tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot és az alapjogokat, biztosítania kell a válaszadáshoz való jogot, a nyilvánosságnak fontosabb eseményekről való tájékoztatását, és meghatározza az adások kulturális célkitűzéseit.

A harmadik fejezet a reklámokat illetően többek között úgy rendelkezik, hogy a reklám-közvetítések ideje a napi közvetítési idő 15%-kát nem haladhatja meg.

A negyedik fejezet a televíziót anyagi támogatásban részesítők (szponzorok) jogairól rendelkezik. Többek között kimondja, hogy bizonyos műsorok anyagi támogatásban részesítése nem lehet kihatással a televízió felelőségére és szerkesztői függetlenségére a programok összeállításánál.

Az ötödik fejezet a Szerződő Felek közötti kölcsönös segítségnyújtásáról szól a szerződés végrehajtásánál.

A hatodik fejezet Állandó Bizottság felállításáról rendelkezik, meghatározza annak szervezetét, jogait az egyezmény végrehajtásával kapcsolatban.

A hetedik fejezet úgy rendelkezik, hogy bármely Fél a szerződés módosítását indítványozhatja és meghatározza ennek módozatait.

A nyolcadik fejezet a szerződés esetleges megsértése esetében követendő eljárást szabályozza, majd a kilencedik fejezet a viták elintézéséről szól, amely lehet békéltetés vagy döntőbíráskodás. Utóbbi eljárás szabályait a Szerződés Függeléke állapítja meg.

A tizedik fejezet úgy rendelkezik, hogy azok a Szerződő Felek, amelyek az Európai Közösség tagjai, kölcsönös kapcsolataikban a Közösség szabályait fogják alkalmazni és így nem kell alkalmazniok a közösségi szerződésből eredő rendelkezéseket, kivéve, ha van közösségi szabály, amely az illető tárgyra vonatkozik. Rendelkezést tartalmaz továbbá a közösségi szerződés és a Szerződő Felek által kötött egyéb nemzetközi szerződések viszonyára vonatkozóan is.

A tizenegyedik fejezet zárórendelkezéseket tartalmaz.

A szerződés a 7. ratifikáció hónapját követő három hónap elteltével lép majd hatályba.

Amint látható, a szerződés irányelveket állapít meg a televízió-kapcsolatok fejlesztésére, az integráció elősegítésére a televízió területén. Véleményünk szerint olyan keretszabályozásnak tekinthető, amelyet az Európai Parlament – mint láttuk – korábban szorgalmazott. Megerősíti a televízió fontosságát a kulturális fejlődés és vélemények szabad megnyilvánulása szempontjából a pluralizmust biztosító feltételek között. Fontos határkö a mind szervezetebb kapcsolatok megteremtése felé Nyugat-Európában.

FÜGGELÉKEK

1. Az 1985. évi jugoszláv törvény a tömeg- tájékoztatási rendszer alapjairól

(Sloveni List SFRJ, 1985. 39. szám)

I. BEVEZETŐ RENDELKEZÉSEK

1. Cikk

A tömegtájékoztatás olyan tevékenység, amely társadalmi érdekek szempontjából külön jelentőségű, mert a dolgozó emberek és az állampolgárok azokon keresztül valósítják meg alkotmányos jogaikat, ami viszont feltétele a szocialista öngazgatási rendszerben létező helyük és szerepük megvalósításának.

A Jugoszláv Dolgozó Nép Szocialista Szövetségében, valamint más társadalmi-politikai szervezetekben a dolgozók és az állampolgárok megvizsgálják a tömegtájékoztatással kapcsolatos társadalmi igényt, annak tevékenységét és fejlesztésének szükségességét, e kérdésekkel kapcsolatosan álláspontra határoznak meg, vonatkozik ez különösen a tömegtájékoztatás formáira, módjára és tartalmára.

2. Cikk

A társadalmi-politikai közösségek kötelesek megállapítani a tömegtájékoztatással kapcsolatos társadalmi igényt, majd jogaiknak és kötekezettségüknek megfelelően segíteni és fejleszteni a tömegtájékoztatási rendszereket, biztosítani a kedvezőbb anyagi, szakember és más lehetőséget, segítve ezzel a társadalmi megállapodásokat és az abban érdekelt alanyok öngazgatói megegyezését.

3. Cikk

A tömegtájékoztatási tevékenységet végző társult-munka-szervezetek társadalmi-gazdasági viszonyai pedig a tömegtájékoztatás társadalmi funkciójával összhangban valósulnak meg, azonkívül különös tekintettel a társadalmi érdekekre az e tevékenységre megállapított jogszabályban, valamint a társadalmi-politikai közösség közgyűlésén hozott határozat jogszabályának alapján történik.

4. Cikk

A tömegtájékoztatási rendszerek működését a jogszabálynak megfelelően a dolgozók és az állampolgárok ellenőrzik a társadalmi-politikai közösségeknek, a Jugoszláv Dolgozó Nép Szocialista Szövetségének, valamint a szervezett tevékenység más formáinak keretei között.

5. Cikk

A tömegtájékoztatási rendszer, mint a szocialista öngazgatási rendszer alkotó része, e jogszabály értelmében a társadalmi viszonyokból fakad, és a tömegtájékoztatási folyamatokban valósul meg alanyai között az öngazgatás, a tömegtájékoztatás valamennyi formája és módja, mert az alanyok ennek alapján valósítják meg azt a jogot, hogy tájékoztatást nyerjenek a társadalmi-gazdasági helyzetükre vonatkozó olyan jelentős tényezőkről, amelyek alapján megvalósíthatók az öngazgatási és más alkotmányban foglalt jogot, mint a szabadság, kötelezettségek és felelősségek, döntési jog a delegátusokról a hatalom funkciójának végzésére, hogy megismerjék a társadalom ügyeit, az országban és a világban történeteket, mert ez a munkájuk és az életük érdeke, de joguk is, hogy munkájukat végezve kifejezzék véleményüket, azonkívül a közös és az általános

társadalmi igényekkel összhangban tervezzék, szervezzék és irányítsák a tömegtájékoztatási rendszer fejlesztését, fejlődését.

6. Cikk

E jogszabály értelmében a tömegtájékoztatási rendszerek alanyai a dolgozók és a polgárok, akik különböző helyeken társulva, így a társultmunka alapszervezeteinél és más szervezeteknél, vagy a közösségeiknél, a helyi közösségeknél, az öniszervezői érdekeltségű közösségeknél, más öniszervezői szervezeteknél és közösségeknél, azok szerveinél, a delegátusok és delegációk, a társadalmi-politikai közösségek gyűlése és annak szervei, a társadalmi közösségek szervei, társadalmi-politikai és más társadalmi szervezetek, a polgárok egyesületei, azok szervei és a delegációk, a polgári jogi személyek öniszervezői, köz- és más társadalmi funkciók viselői, újságírók vagy más informatív tevékenységgel foglalkozók, a nyilvánvalóan foglalkozó szervezetek, valamint azok, akik adatgyűjtéssel, azok feldolgozásával, ismertetésével és olyan anyagokkal foglalkoznak, amelyek a társadalmi fejlődés tervezésének, irányításának figyelése szempontjából jelentősek.

A tömegtájékoztatásnak az e cikk 1. bekezdésében említett alanyai a tömegtájékoztatási források is.

7. Cikk

E jogszabály értelmében, tömegtájékoztatást jelent a tömegtájékoztatási rendszer alanyai tevékenységének valamennyi szervezett formája, amely sajtón, rádión, televízión és más tömegtájékoztatási eszközök útján nyújtja, gyűjti, szerkeszti, megjelenteti és terjeszti az információt.

8. Cikk

E jogszabály értelmében, tömegtájékoztatásnak tekintendők: a hírek, adatok, gondolatok, vélemények és közlemények, amelyek sajtóban, rádióban, televízióban, vagy a tömegtájékoztatás egyéb eszközei útján, esetleg más módon kerülnek közzétételre.

9. Cikk

E jogszabály értelmében, tömegtájékoztatási eszköznek tekintendők a nyilvános hírszolgálat és a tömegtájékoztatás más eszközei.

E jogszabály szerint, nyilvános hírszolgálati eszköznek tekintendők: időszaki sajtó, a rádió, televízió és a hírügynökségek közvetített műsrai, valamint a dokumentum-információs filmek.

E jogszabály szerint, sajtónak kell tekinteni az újságokat, folyóiratokat, képes újságokat és egyéb időszaki kiadványokat.

E jogszabály szerint más tömegtájékoztatási eszközök a bulletinek, röplapok, rajzok, karikatúrák, közhasználatban lévő fényképek, hanghordozó és videoeszközök, valamint az információ valamennyi más megjelenítési formája, amely írás, szó vagy film segítségével történik.

10. Cikk

A dolgozó emberek és polgárok a hatósági, igazgatási és más társadalmi funkciójuk végzésénél, valamint öngazgatói jogaik és kötelezettségeik megvalósításánál szükséges határozathozatal feltételeinek biztosítása céljából a társadalmi információs rendszert és a tömegtájékoztatási rendszert funkcionálisan összekapcsolják. Ily módon a tömegtájékoztatási rendszereken keresztül jelennek meg a társadalmi tájékoztatás rendszereinek adatai és tényezői.

II. A TÖMEGTÁJÉKOZTATÁS ELVEI

11. Cikk

A tömegtájékoztatás alapjai:

- 1) a tömegtájékoztatás szabadsága és felelőssége a tömegtájékoztatásért;
- 2) a dolgozó emberek, a polgárok és más alanyok joga, hogy a tömegtájékoztatás eszközein keresztül kifejezzék véleményüket, és hogy megfelelő időben, valóságos, teljes és objektív információt nyerjenek az országban, vagy a világban történt eseményekről, amelyek életükben és munkájukban érdeklődésre tarthatnak számot és a közönség számára érdeklődésre számot tartó kérdésekről;
- 3) a dolgozó emberek, a polgárok és más alanyoknak az a joga, hogy a tömegtájékoztatási eszközt úgy használják, mint az öngazgatói határozatok alapfeltételét;
- 4) a dolgozó emberek és a polgárok joga és kötelessége, hogy társadalmi hatással legyen a tömegtájékoztatásra – közvetlenül a delegátus és közgyűlési rendszer, valamint a Dolgozó Nép Szocialista Szövetségének útján;
- 5) a tömegtájékoztatás forrásainak nyitottsága, kötelezettsége és felelőssége, hogy megfelelő időben, a valóságnak megfelelően, teljes, tartalmát és formáját tekintve objektív és érthető módon adja a tömegtájékoztatást;
- 6) az irányítószervek, a társultmunka szervezetek, más öngazgatói szervezetek és közösségek, a társadalmi-politikai szervezetek szervei és közösségei, valamint más társadalmi szervezetek, a polgárok egyesületei, az öngazgatói, és más társadalmi funkciót viselők munkájának nyitottsága;
- 7) a tájékoztatás szabad kicserélése és terjesztése, a hozzájárítás egyforma feltételei a JSZSZK területén lévő

valamennyi tömegtájékoztatási rendszer alanyai részére;

8) a tömegkommunikáció kötelezettsége és felelőssége, hogy megfelelő időben, a valóságnak megfelelően, teljes és objektív képet nyújtson tartalmilag és formailag egyaránt, a társadalmat érthetően tájékoztassa, a demokratikus pluralizmusra való nyitottsága, hogy az öngazgatói érdekeket a szocialista öngazgatási alapokon egyeztesse;

9) a tömegkommunikációk önállósága és felelőssége a társadalmi funkciójuk megvalósításában;

10) a tömegkommunikációs eszközök kötelezettsége, hogy az ország minden részéből, olyan tájékoztatást nyújtson, amely az egész társadalmi közösség érdeklődésére tarthat számot;

11) az olyan megjelent információ helyreigazításához való jog, amely az ember, szervezet vagy szerv érdekét vagy jogát sérti;

12) a válaszadásra való jog olyan információra vagy véleményre, amely lényeges, kiegészítő ismereteket és adatokat nyújt a már megjelent információval kapcsolatban;

13) a titoktartás kötelezettsége az olyan adatoknál és információnál, amelyek az előírásokkal összhangban, jellegüknél fogva titkosak, ezért nyilvánosságra hozataluk felelősséggel jár;

14) az információ áramlásának cseréje, terjesztése és fejlesztése a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság mint nyitott közösség, valamint más államok és nemzetközi intézmények közötti nemzetközi együttműködésében.

12. Cikk

A tömegtájékoztatás rendszerének alanyai és különösen az informatív tevékenység társultmunka szervezetek dolgozói kötelesek úgy végezni társadalmi funkciójukat,

hogy azzal hozzájáruljon a szocialista öngazgatás, a küldöttrendszer, a dolgozók öngazgatói helyzetének a társultmunkában való megvalósításához és annak továbbfejlesztéséhez, hogy megvalósítsák és továbbfejlesszék a dolgozók és állampolgárok alkotmányában megállapított jogait és kötelezettségeit, a társadalmi tulajdon társadalmi meqóvását, az öngazgatói szocialista tudatot, erkölcsöt, a testvériséget és egységet, Jugoszlávia népének és nemzetiségeinek egyenjogúságát, és azok forradalmi hagyományát, a jugoszláv hazafiasságot, a JSZSZK biztonságát, független és el nem kötelezett külpolitikáját, egyenjogú nemzetközi együttműködését tudományos, kulturális és művészeti téren, a nép általános védelmének erősítését, a társadalom önvédelmét, és más, a szocialista öngazgatói társadalom által létrehozott társadalmi értékek védelmét.

13. Cikk

A tömegtájékoztatás információinak megjelentetése és terjesztése szabad.

A tömegtájékoztatás információinak megjelentetése és terjesztése csak olyan esetekben korlátozható vagy tiltható meg, amikor erre a jogszabályban megállapított feltételek alapján lehetőség van.

14. Cikk

A külföldön lévő megfelelő tájékoztatási intézményekkel és információt nyújtó nemzetközi szervezetekkel való együttműködés megvalósítása a JSZSZK külpolitikai elveinek, érdekeinek és nemzetközi kötelezettségeinek alapján történhet.

A tömegtájékoztatási rendszer arra meghatalmazott alanyai nemzetközi kapcsolataikban kötelesek az információ

egyenjogú cseréjével és terjesztésével hozzájárulni a nemzetközi biztonság megőrzéséhez és a világ békéjéhez, az egyenjogú nemzetközi együttműködéshez, a népek és államok egymás közötti megismeréséhez és megértéséhez, erősítve ezzel egymás megbecsülését, és az anyagi, valamint szellemi javak cseréjéhez.

15. Cikk

A tömegtájékoztatási rendszer alanyai kötelesek a jogszabálynak megfelelően, alapító vagy más aktussal biztosítani a JSZSZK külföldön lévő állampolgárainak az információhoz jutást.

A tömegtájékoztatási rendszer alanyai a törvényben megállapított jogokkal felruházva, alapítói vagy más aktussal, a nemzetközi kötelezettségekkel összhangban tájékoztatják Jugoszlávia más országokban élő népeit, nemzetiségeit és a jugoszláv kivándoroltakat az országban történő eseményekről, a társadalmi-politikai és a társadalmi-gazdasági fejlődésről, valamint a JSZSZK nemzetközi tevékenységéről.

E cikk 2. bekezdésének alanyai, a nemzetközi együttműködéssel összhangban tájékoztatást nyújtanak a külföldi közélet részére az országban történő eseményekről, a társadalmi-politikai és a társadalmi-gazdasági fejlődésről, valamint a JSZSZK nemzetközi tevékenységéről.

III. A TÖMEGTÁJÉKOZTATÁS FORRÁSAINAK ALAPVETŐ JOGAI, KÖTELEZETTSÉGEI ÉS FELELŐSSÉGE

16. Cikk

A tömegtájékoztatás forrásai a jogszabályban vagy más általános rendelkezésekben foglaltaknak megfelelően, egyforma feltételek mellett nyitottak és hozzáférhetőek valamennyi tömegkommunikációs rendszer részére.

A tömegtájékoztatás forrásai felelősek, hogy az információt megfelelő időben, a valóságnak megfelelően, teljességben, objektíven és érthető módon adját át a közélet részére.

Nem közölhetők olyan információk, amelyeket a jogszabály titkos jellegűnek nyilvánított, vagy a jogszabály alapján általános öngazgatói rendelkezéssel, esetleg más szabályozással ilyennek minősítettek.

17. Cikk

A tömegtájékoztatás forrása kivételes esetben megsabhatja az információ megjelenésének idejét, amelynél korábban nem közölhető (embargó).

A közlési idő elhalasztása csak akkor történhet, ha ellenkező esetben, illetve a túl korai közlés folytán kárt okoznának a társadalmi érdekekben, esetleg a jogszabályban megállapított szervek, szervezetek, közösségek vagy egyének érdekeit érné károsodás.

Az információ elhalasztott közlési idejét csak a tömegtájékoztatás forrása változtathatja meg a jelzett határidőnél korábbi időpontra, és erről valamennyi illetékes tájékoztatási szervet értesíteni kell.

18. Cikk

Ha a tömegtájékoztatás forrásai megtagadják az információt, azt titkolják, pontatlan, nem megfelelő időben és nem teljes információt nyújtanak, esetleg nehezítik az információ közléséhez szükséges adatok megszerzését, a tömegkommunikációs szerv alapítói, esetleg a tanácsa, illetve a külön társadalmi érdekek megvalósításának megfelelő más szervei (a továbbiakban "tanácsok"), szerkesztőségek, újságírók és más abban érdekelt alanyok kezdeményezhetik, hogy a jogszabályban megfogalmazott

szervek, illetve testületek vizsgálják meg a tömegtájékoztatás forrásának ilyen magatartását.

IV. A NYILVÁNOS HÍRSZOLGÁLATI SZERVEK ALAPVETŐ JOGAI, KÖTELEZETTSÉGEI ÉS FELELŐSSÉGE

19. Cikk

A nyilvános hírszolgálat kötelessége és joga, hogy megfelelő időben, a valóságnak megfelelően, teljességben, objektíven és a tartalmát illetően érthető módon tájékoztasson.

A nyilvános hírszolgálat kötelessége és joga a nyilvánosságot tájékoztatni a dolgozók és a polgárok öngazgatói és más érdekközösségeiről, ezeknek és a társadalmi-politikai közösségek érdekeiről, hogy ezeket az érdekeket a társadalom általános érdekeinek megfelelően kölcsönös egyeztessék.

20. Cikk

Amennyiben a nyilvános hírszolgálat nem közli a társadalom számára fontos információt, vagy szándékosan megváltoztatja, tévesen értelmezi, esetleg megváltoztatja az információ tartalmát, a dolgozók, polgárok vagy más abban érdekelt alanyok kezdeményezhetik, hogy a tényleges meghatározott szervek, illetve testületek vizsgálják meg a nyilvános hírszolgálat ilyen magatartását.

21. Cikk

A nyilvános hírszolgálat köteles bejelenteni az olyan közölt információ helyreigazítását, amellyel megsértette ember, szervezet vagy szerv jogát vagy érdekét.

22. Cikk

A nyilvános hírszolgálat köteles helyreigazítani a közölt információt, kivéve:

1) ha a helyreigazítás nem olyan információra vonatkozik, amelynek helyreigazítását kérik, illetve ha nincsenek tárgyi adatok arra, hogy az információval kapcsolatban állna;

2) ha a helyreigazítás megjelenése, tekintettel a tartalmára, a jogszabályban előírt terjesztés, illetve közvetítés beltiltásával járna, vagy a tömegtájékoztatási eszköz fő- és felelős szerkesztő törvény szerinti felelőségre vonását eredményezné;

3) ha a helyreigazítás olyan megjelent információ idézeteire vonatkozik, amelynek valóságát az illetékes szerv jogerős határozattal megállapította;

4) ha szervről, szervezetről vagy közösségről van szó és a helyreigazítást nem arra meghatalmazott személy írta alá;

5) ha a helyreigazítás leírása sértő módon történt;

6) ha a helyreigazítás aránytalanul hosszabb, mint az az információ, illetve az információnak az a része, amely azokat az idézeteket tartalmazza, amelyekre a helyreigazítás közvetlenül vonatkozik;

7) ha a helyreigazítás iránti kérelem beadása az információ megjelenése után, illetve az információ megjelenésével való tanulmányozás napjától számított 30 napon túl történik, mert az érdekelt személy objektív okoknál fogva nem tudhatott annak megjelenéséről;

8) ha az újonnan előterjesztett helyreigazítás tartalmában azonos lenne a korábban előterjesztett helyreigazítás szövegével, akkor is, ha a korábban előterjesztett helyreigazítás megjelenéséért folytatott bírósági peres eljárás még jogerősen nem ért véget;

9) ha az információ helyreigazítása már megjelent, mert az arra meghatalmazott személyek közül valaki előterjesztette.

23. Cikk

A helyreigazítást bármilyen változtatás vagy kiegészítés nélkül, azonos címmel és módon a nyilvános hírszolgáltatnak azonos részében kell közzétenni, mint azt az információt, amelyre a helyreigazítás vonatkozik, és pedig a helyreigazítási kérelem átvételétől számítva az első, de legkésőbb a második számban vagy műsorban.

Nem szabad ugyanakkor a helyreigazításhoz kommentárt fűzni.

Ha az információt, amelyre a helyreigazítás vonatkozik egy másik nyilvános hírszolgálat adta ki vagy közvetítette, azt és annak helyesbítését a nyilvános hírszolgálat köteles átvenni és a nyilvános hírszolgálat első, de legkésőbb második számában vagy műsorában megjelentetni, illetve közvetíteni.

24. Cikk

Ha a nyilvános hírszolgálat visszautasítja az információ helyreigazítását, vagy nem az e jogszabályban megállapított módon és határidőn belül jelenteti meg, úgy a helyreigazítást kérelmezőnek joga van ahhoz az illetékes bírósághoz fordulni, amelynek területéhez a kiadási hely központja, illetve a nyilvános hírszolgálat, ahol az információ megjelent és amelyre a helyreigazítási kérelem vonatkozik.

25. Cikk

A nyilvános hírszolgálat köteles a jogszabályban megállapított feltételek mellett közölni a megjelent információra vonatkozó választ.

Ha a válasz megjelentetésére vonatkozó kívánságot visszautasítják, a kívánság előterjesztőjének joga van a tanácsnál kifogást emelni.

Nem megengedett ugyanakkor megjelentetni a válaszzal kapcsolatos kommentárt.

A válasz 1. bekezdés szerinti megjelentetésének módját a nyilvános hírszolgálat a saját öngazgatói általános aktusával.

26. Cikk

A nyilvános hírszolgálat köteles a jogszabálynak, más előírásoknak és szerkesztői politikájuknak megfelelően közzétenni a szervek, szervezetek, a dolgozók és a polgárok közösségeinek olyan véleményét és információit, amelyek közérdekűek.

Ha az ennek a cikknek 1. bekezdésében említett információk és vélemények megjelentésére vonatkozó kívánságot visszautasítják, a kívánság előterjesztőjének joga van a tanácsnál kifogást emelni.

27. Cikk

Az emberek személyiségére és magánéletére vonatkozó adatokat és tényeket akár a családi életükkel kapcsolatosan, sérthetlenségük és méltóságuk megóvásának érdekében, a nyilvános hírszolgálat csak az ő előzetes hozzájárulásukkal közölhet, vagy hozzájárulásuk nélkül akkor, amikor más emberek, illetve társadalmi érdekek fenyegetettségéről vagy a jogszabályban megállapított jogok megsértéséről van szó.

A nyilvánosságnak az egyén, szerv vagy szervezet felelősségéről történő tájékoztatása bűncselekmény, vétség vagy szabálysértés esetében a nyilvános hírszolgálat köteles tiszteletben tartani a valóságot és nem sértheti meg becsületét, tekintélyét, jogát vagy érdekét annak, akire az információ vonatkozik.

28. cikk

A nyilvános hírszolgálat köteles az illetékes szerv, szervezet vagy közfelhatalmazással létrehozott közösség kívánságára haladék nélkül a tájékoztatást közzétenni a sürgős jellegű tényekről, vagy olyanokról, amelyek rendkívüli fontosságúak az állampolgárok és szervezetek részére, mert veszélyt jelentenek az emberek életére és egészségére, vagyonára, a társadalmi eszközökre, az ország biztonságára, a társadalom önvédelmére, a közrendre és a nyugalomra.

V. A NYILVÁNOS HÍRSZOLGÁLAT LÉTREHOZÁSÁNAK ÉS KIADÓI TEVÉKENYSÉGÉNEK FELTÉTELEI

29. Cikk

A jogszabályban meghatározott feltételek mellett a következők alapíthatnak nyilvános hírszolgálatot és kiadót: a társultmunka alapszervezetei és más szervezetek, a helyi közösségek, öngazgatói érdekközösségek és más öngazgatói szervezetek és közösségek, a társadalmi-politikai közösségek szervei a politikai és más társadalmi szervezetek.

30. Cikk

A polgárok és a polgárok egyesületei a jogszabályban meghatározott feltételek mellett adhatnak ki sajtóterméket és terjeszthetnek információt más tájékoztatási eszközökön keresztül.

A jogszabálynak megfelelően, legkevesebb tíz személy szükséges ahhoz, hogy sajtóterméket adjanak ki. Olyan személy, akit elítéltek, mert bűncselekményt követett el a szocialista öngazgatású társadalmi rend alapjai és az ország biztonsága ellen, amíg az ítélet jogkövetkezményei fennállnak, a sajtókiadásban nem vehet részt.

A polgárok egyesületei csak saját tevékenységi körükben adhatnak ki sajtóterméket.

31. Cikk

A nyilvános hírszolgálat létrehozására, illetve a kiadói tevékenységre vonatkozó kezdeményezést az abban érdekelt alanyok elküldik Jugoszlávia Dolgozó Népe Szocialista Szövetsége szervezetéhez véleményezésre.

Az e cikk 1. bekezdésében meghatározott kezdeményezésnek tartalmaznia kell különösképpen: a program koncepcióját és létrehozása szükségességének indokait a nyilvános hírszolgálat szempontjából, szerepét a nyilvános tájékoztatás rendszerében, a szerkesztői politikai koncepcióját, a lehetséges felhasználók értékelését, valamint a nyilvános hírszolgálati eszköz megjelentetésével-közvetítésével kapcsolatos műszaki-anyagi és szakember-ellátottság adatait.

32. Cikk

Jugoszlávia Dolgozó Népe Szocialista Szövetségének szervezete megvizsgálja a törvény 31. cikke szerinti kezdeményezést, majd véleményében állást foglal a nyilvános hírszolgálat létrehozásának társadalmi jogosultságáról, majd értesíti a kezdeményezés benyújtóit és a nyilvános hírszolgálat bejegyzésére illetékes igazgatási szervet.

A kezdeményezésről szóló vitában részt vesznek a nyilvános hírszolgálat létrehozásában, illetve a sajtótermékek kiadásában érdekelt kezdeményezés benyújtói és abban érdekelt szervek, szervezetek és közösségek.

33. Cikk

A nyilvános hírszolgálat létrehozása a jogszabállyal összhangban lévő alapító aktsussal történik.

Az alapító aktusban különösképpen a következőket kell megállapítani: a nyilvános hírszolgálat alapvető célját és feladatát, a programkonceptiót, a finanszírozás módját és forrását, a társadalmi érdek sajátos megvalósítási formáit, kölcsönös jogokat és kötelezettségeket a létrehozó és a nyilvános hírszolgálat között.

A nyilvános hírszolgálati eszköz megjelenése, illetve a közvetítés az illetékes szerv bejegyzése után kezdődhet.

34. Cikk

Jugoszlávia népei és nemzetiségei, a dolgozók és a polgárok közös érdekeinek megvalósítása céljából a szövetségi szervek és a társadalmi-politikai szervezetek a Föderációban önállóan létesíthetnek tömegtájékoztatót, a köztársaságokban és autonóm tartományokban pedig az abban érdekelt szervek határozata alapján a társadalmi-politikai szervezetek a jogszabály 31, 32. és 33. cikkeiben meghatározott feltételek mellett és eljárás alapján alapíthatnak nyilvános hírszolgálatot.

A nyilvános hírszolgálat igazgatóját, fő- és felelős szerkesztőjét az 1. bekezdésnek megfelelően a nyilvános hírszolgálat alapítója nevezi ki és menti fel azt követően, hogy megkapta az illetékes igazgatási szerv véleményét, amely a nyilvános hírszolgálati eszközt kiadja, illetve közvetíti.

VI. A NYILVÁNOS HÍRSZOLGÁLATI ESZKÖZÖK ALAPÍTÓJÁNAK ALAPVETŐ JOGAI, KÖTELEZETTSÉGEI ÉS FELELŐSSÉGE

35. Cikk

A nyilvános hírszolgálati eszköz alapítója a nyilvános hírszolgálati eszközök tanácsával és szerkesztősé-

gével együtt állapítja meg a programkonceptiót, és figyelemmel kíséri annak megvalósítását.

36. Cikk

A nyilvános hírszolgálati eszköz alapítója segítséget nyújt annak a szervezetnek, amely a nyilvános hírszolgálati eszköz kiadásával, illetve közvetítésével foglalkozik, ezzel biztosítva részére az anyagi, szakmai, szervezeti és más feltételeket funkciójának sikeres megvalósításához.

37. Cikk

A nyilvános hírszolgálati eszköz alapítója nevezi ki és menti fel az igazgatót, a fő- és felelős szerkesztőt azt követően, hogy megkapta a nyilvános hírszolgálati eszközök kiadásával, illetve közvetítésével foglalkozó szervezet igazgatási szervének véleményét, amennyiben a jogszabály eltérően nem rendelkezik.

38. Cikk

Ha az alapító megállapítaná, hogy a nyilvános hírszolgálati eszköz nem valósítja meg a programkonceptiót és a jóváhagyott szerkesztői politikát, a kiadás megszüntetéséről határozhat.

A kiadás, illetve a közvetítés megszüntetéséről való döntés előtt az alapító köteles beszerezni a nyilvános hírszolgálati eszköz kiadásával vagy közvetítéssel foglalkozó azon szervezet tanácsának, szerkesztőségének és a Jugoszláv Dolgozó Népe Szocialista Szövetsége szervezetének véleményét, amely az alapításra vonatkozó kezdeményezést, illetve a nyilvános hírszolgálati eszköz kiadását megvizsgálta.

Ha a nyilvános hírszolgálati eszköz nem valósítja meg a programkonceptiót és a megállapított szerkesztői politikát, de a nyilvános hírszolgálati eszköz alapítója e Cikk 1. és 2. bekezdésének megfelelően nem hoz döntést a kiadás, illetve közvetítés megszüntetéséről, a Jugoszláv Dolgozó Nép Szocialista Szövetségének szervezete kezdeményezheti a nyilvános hírszolgálati eszköz bejegyzésből való törlését.

VII. A NYILVÁNOS HÍRSZOLGÁLATI ESZKÖZÖK SZERKESZTÉSE

39. Cikk

A nyilvános hírszolgálati eszköz szerkesztősége a programkonceptiónak, valamint a nyilvános hírszolgálati eszköz tanácsa irányvonalának megfelelően megállapítja a szerkesztői politikát, és annak megvalósításáért felelősséggel tartozik az alapítóval és a tanáccsal szemben.

A nyilvános hírszolgálati eszköz szerkesztőségének összetételéről, a szerkesztőségben végzendő feladatokról és munkára való beosztásokról, a törvénynek megfelelően a fő és felelős szerkesztő javaslata alapján döntenek.

40. Cikk

A szerkesztőség munkáját a fő és felelős szerkesztő irányítja. Munkáját közvetlenül a nyilvános hírszolgálati eszköz szerkesztésével kapcsolatosan végzi, így megvalósítja a megállapított szerkesztőségi politikát.

A megállapított szerkesztőségi politika megvalósításáért a fő és felelős szerkesztő felelősséggel tartozik az alapítónak és a kiadással, illetve közvetítéssel foglalkozó nyilvános hírszolgálati eszköz tanácsának és irányító szervének.

A fő és felelős szerkesztő tisztsége külön választható. Joguk, kötelességük és felelősségük a törvénnyel és az öngazgatói általános aktussal összhangban valósul meg.

41. Cikk

A nyilvános hírszolgálati eszköz szerkesztése kollektív munka, az újságírók személyes és a szerkesztőség kollektív felelőssége mellett valósul meg.

A nyilvános hírszolgálati eszköz szerkesztésénél az újságírók és a szerkesztőség munkamódját, jogát, kötelességét és felelősségét általános öngazgatói aktus szabályozza.

42. Cikk

Az újságírók a szocialista öngazgatás alapján hozzájárulnak a tömegtájékoztatási rendszer fejlődéséhez.

Az újságíróknak joga és kötelessége, hogy annál a nyilvános hírszolgálati eszköznél, ahol dolgoznak, aktívan résztvegyenek a szerkesztői politika kialakításában és megvalósításában, felelősséggel, elkötelezettséggel, szakmailag megfelelően végezzék a tömegtájékoztatási munkát, összhangban az alkotmánnyal, a törvénnyel, más előírásokkal és az általános öngazgatói aktussal, az újságírói etika elvének megtartásával.

43. Cikk

A fő és felelős szerkesztő felelősséggel tartozik a nyilvános hírszolgálati eszközben megjelent minden információért, kivéve, ha az információ megjelentetése a jogszabály 28. cikkének megfelelően az illetékes szerv, szervezet vagy közösség kívánságára történik. Abban az esetben, ha több felelős szerkesztő dolgoznék a nyilvános

hírszolgálati eszköznél, mindenki azért az információért felelős, amely abban a részben jelent meg, amelyért ő viseli a felelősséget.

A tömegtájékoztatás keretében ismertetett tényekért és adatokért maga a szerző felelős.

VIII. SAJÁTOS TÁRSADALMI ÉRDEKEK MEGVALÓSÍTÁSA A NYILVÁNOS HÍRSZOLGÁLATI ESZKÖZNÉL

44. Cikk

A sajátos társadalmi érdeket és a társadalmi befolyás biztosítását a szerkesztési politika programkonceptiójára és a nyilvános hírszolgálati eszközökön keresztül kifejezett és egyeztetett öngazgatói érdekeket a dolgozók és a polgárok közvetlenül a Jugoszláv Dolgozó Nép Szocialista Szövetségében tevékenykedve valósítják meg, akik testületeinek és szerveinek, továbbá a társadalmi-politikai közösségek gyűlésének munkájában mint küldöttek részt vesznek és a nyilvános hírszolgálati eszközök tanácsaiban is közreműködnek, továbbá a törvényben meghatározott más módon is részt vesznek a jogszabályalkotásban, ami a társadalmi-politikai közösség gyűlése határozatának alapján valósul meg.

45. Cikk

Az alapító hozza létre a tanácsot és meghatározza annak összetételét.

A polgárok által kiadott sajtó esetén annak a társadalmi-politikai közösségnek a gyűlése hozza létre a tanácsot és határozza meg annak összetételét, amelynek területén a polgárok által kiadott sajtó kiadója fekszik.

46. Cikk

A tanácsok értékelik a nyilvános hírszolgálati eszközök programkoncepciójának és szerkesztési politikájának megvalósítását, megvizsgálják a munkatervet és -programot, annak alakulását, továbbá az egyes megjelent vagy közvetített információkat, a nyilvános hírszolgálati eszköz kiadási-közvetítési szervezetét, áttekintik annak gazdasági-anyagi helyzetét, figyelemmel kísérik a szakemberekkel kapcsolatos politika alakulását, valamint más olyan kérdéseket, amelyeket a törvényben, alapítói határozatban és az általános öngazgatói aktusban meghatároztak.

A nyilvános hírszolgálati eszköz kiadási, illetve közvetítési szervezetének igazgatási szerve és tanácsa együttesen határoznak a törvényben, az alapszabályban más, általános öngazgatói aktusban meghatározott kérdésekben.

47. Cikk

A tanács munkájáért az alapítónak tartozik felelőséggel, ezért szükség szerint, de legalább évenként egyszer írásban tájékoztatja az alapítót a nyilvános hírszolgálati eszköz programkoncepciójának és szerkesztői politikájának megvalósításáról, és saját munkájáról, továbbá azokról a problémákról, amelyek feladatának, jogának és kötelességének ellátása folytán felmerültek.

Annak a társadalmi-politikai közösségnek a gyűlése, amelynek területén a nyilvános hírszolgálati eszköz alapítójának központi székhelye van, igényt tarthat arra, hogy a nyilvános hírszolgálati eszköz tanácsa tájékoztassa a nyilvános hírszolgálat keretében történő különleges társadalmi érdekek megvalósításáról és az azzal kapcsolatos programkoncepcióról.

48. Cikk

A tanács tagjai munkájukkal kapcsolatban annak a szervnek, szervezetnek, vagy közösségnek tartoznak felelősséggel, amelyik kinevezte, illetve delegálta őket.

49. Cikk

A nyilvános hírszolgálati eszköz megállapított szerkesztői politikájának megvalósításával kapcsolatban a tanács által elfoglalt álláspontot a nyilvános hírszolgálati eszköz szerkesztőségének fő és felelős szerkesztője köteles megvalósítani.

A tanácsnak a tevékenység más kérdéseivel kapcsolatos álláspontját a nyilvános hírszolgálati eszköz kiadási, illetve közvetítési szervezetének irányító szerve vizsgálja meg.

IX. A NYILVÁNOS HÍRSZOLGÁLATI ESZKÖZÖK KIADVÁNYAIVAL KAPCSOLATOS KÜLÖN RENDELKEZÉSEK

50. Cikk

A nyilvános hírszolgálati eszközökben belföldi és külföldi gazdasági-propaganda tartalmú szövegek és másfajta hírdetések jelenhetnek meg, természetesen a törvénnyel és más előírásokkal, valamint a nyilvános hírszolgálat szerkesztői politikájával összhangban.

A belföldi és külföldi gazdasági-propaganda tartalmú szövegeket és másfajta hírdetéseket úgy kell megjeleníteni a nyilvános hírszolgálatban, hogy szembetűnően és világosan hírdetesként legyenek feltüntetve.

Gazdasági-propaganda szöveggként és másfajta hírdetesként politikai-propaganda tartalmú, célú vagy üzenetet tartalmazó szöveg nem jelenhet meg.

51. Cikk

Nem megengedett a nyilvános hírszolgálati eszköz kiadása, illetve közvetítése és más tömegtájékoztatási eszköz megjelentetése, ha a kiadásuk, illetve közvetítésük biztosítására szolgáló eszközök, pénz vagy más anyagi eszközök külföldi forrásból származnak, tekintet nélkül arra, hogy ezek a források az országban vagy külföldön állanak rendelkezésre.

Nem tekinthető külföldi forrásnak a finanszírozás akkor, amikor a pénzügyi és más anyagi eszközök a nyilvános hírszolgálati eszközre történt előfizetésből adódnak, vagy a gazdaság-propaganda tartalmú szövegekért kapott szokott összegből származnak, továbbá ha az Egyesült Nemzetek Kiadványairól van szó, illetve abban az esetben, amikor kiadásuk nemzetközi szervezet és külföldi intézmény és a JSZSZK szervezete közötti, nemzetközi szerződés alapján történik, továbbá más olyan esetben sem, amelyet jogszabály meghatároz.

Nem jelent külföldi forrásból történő finanszírozást filmek és más video-eszközök vetítése sem, amelyet a rádióközvetítő szervezetek csere útján kapnak, vagy külföldi szervezettel történő koprodukció keretében készítenek.

52. Cikk

Ha az információt külföldi forrásból veszik át, a hazai nyilvános hírszolgálatnak kötelezően kell jeleznie az információ forrását.

X. ZÁRÓRENDELKEZÉS

53. Cikk

Ez a törvény a "JSZSZK Hivatalos Közlönyében" történő megjelenésével lép hatályba.

2. Az 1984. évi lengyel törvény a sajtójogról

(Dziennik Ustaw, 1984. évi 5. szám)

I. FEJEZET

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

1. Cikk

A sajtó a Lengyel Népköztársaság Alkotmányával összhangban szólásszabadságot és sajtószabadságot élvez, megvalósítja az állampolgárok jogát a tájékoztatáshoz és a közügyekre vonatkozó ráhatás gyakorlásához, megszilárdítja a Lengyel Népköztársaság alkotmányos rendjét, különösképpen pedig

1) terjeszti a szocialista társadalmi viszonyok, a népgazdaság, a tudomány és a kultúra, a békés szellemű társadalmi együttműködés és nemzetközi együttműködés fejlesztésére szolgáló tájékoztatásokat és kifejezésre juttatja az erre vonatkozó véleményeket,

2) megvalósítja a közélet és a társadalmi ellenőrzés nyilvánosságára vonatkozó elveket és feltárja, nyilvánosságra hozza, valamint bírálja a társadalmi és gazdasági élet negatív jelenségeit, és szervező, valamint intervenciós tevékenységet fejt ki,

3) lehetővé teszi a lakosság számára azt, hogy részt vegyen a társadalmi tanácskozásokban és vitákban és ezzel lehetővé teszi, hogy a lakosság részt vegyen

az ország súlyponti kérdéseire és más közügyekre vonatkozó határozatok meghozatalában.

2. Cikk

Az állami szervek a Lengyel Népköztársaság Alkotmányával összhangban a sajtó számára megteremtik a sajtó funkciójának és feladatainak elvégzéséhez szükséges feltételeket, közöttük azokat a feltételeket is, amelyek lehetővé teszik a napilapok, valamint a program, a tematika és a megjelenési külső szempontjából megkülönböztetett folyóiratok szerkesztőségeinek tevékenységét.

3. Cikk

A sokszorosító, illetve nyomdaipari (poligráfiai) dolgozó és a lapterjesztő dolgozó (kolportőr) nem korlátozhatja, illetve más módon nem nehezítheti meg a kinyomtatásra és terjesztésre a vállalat által elfogadott napilapok, folyóiratok, illetve más sajtótermékek kinyomtatását, illetve megvásárlását azok tartalma, illetve programirányvonalá miatt.

4. Cikk

1) Az állami szervek, az állami vállalatok és más állami szervezeti egységek, és a társadalmi és gazdasági területen tevékenységet kifejtő szövetkezeti szervezetek, valamint a saját számlájukra gazdasági tevékenységet végző személyek kötelesek a sajtónak tájékoztatást nyújtani saját tevékenységükről.

2) A tájékoztatás nyújtását kizárólag az államtitok, illetve szolgálati titok és a törvény által védett más titok megvédése érdekében lehet megtagadni.

3) A főszerkesztő kérésére az információ megadásának megtagadását az érdekelt szerkesztőség részére írásbe-

li formában kell három napon belül kézbesíteni: a megtagadásnak tartalmaznia kell annak a szervnek, szervezeti egységnek, vagy személynek megjelölését, amelyiktől a megtagadás származik, a megtagadás időpontját, azt a szerkesztőséget, amelyet a megtagadás érint, a megtagadás tárgyát alkotó tájékoztatás megjelölését, valamint a megtagadás okát.

4) A 3) bekezdésben meghatározott megtagadás, valamint az ebben a rendelkezésben (törvényben) meghatározott követelmények be nem tartása miatt panasszal lehet élni az Igazgatási Felső Bírósághoz egy hónapos határidőn belül; a Bíróság előtti eljárásban megfelelőképpen az igazgatási eljárásra vonatkozó törvénynek (Kodexnek) azokat az előírásait kell alkalmazni, amelyek az igazgatási határozatok ellen a bírósághoz benyújtott panaszok intézését szabályozzák.

5) Az 1)-4) bekezdések rendelkezéseit megfelelő módon alkalmazni kell az üzemi bizottságokra, az önkormányzati szervekre és más társadalmi szervekre az államigazgatás területén és más hasonló köztevékenység területén rájuk bízott feladatokat illetően.

6) A 3) és 4) bekezdések rendelkezései nem vonatkoznak az államhatalmi szervekre és az igazságszolgáltatásra.

5. Cikk

1) Minden állampolgár a szólásszabadság elvével és a kritika gyakorlásának jogával összhangban tájékoztatást nyújthat a sajtónak.

2) Senkit sem érhet kár, illetve hátrány, és senki sem hibáztatható azért, mert a sajtónak tájékoztatást nyújtott, ha a törvény által megengedett keretek között tevékenykedett.

6. Cikk

1) A sajtónak joga van minden káros jelenséget közölni és megítélni a törvényben meghatározott keretek között és a társadalmi együttélés elveivel összhangban. Amikor a sajtó ezt a jogát érvényesíti, arra törekszik, hogy a valóságnak megfelelően közölje az ismertetett jelenségeket, figyelembe véve a társadalom és a szocialista állam érdekeit, és hogy figyelembe vegye és védje az állampolgárok jogait és kötelezettségeit.

2) Az állami szervek, az állami vállalatok és más állami szervezeti egységek, valamint szövetkezeti szervezetek kötelesek válaszolni a velük szemben elhangzott sajtókritikára, éspedig minden felesleges késedelem nélkül, legfeljebb egyhónapos határidőn belül.

3) A 2) bekezdés rendelkezései megfelelő módon vonatkoznak a szakszervezetekre, az önkormányzati szervekre és más társadalmi szervekre az általuk végzett köztevékenység területén.

4) Nem szabad a sajtó számára megnehezíteni a bíráló (a kritikai) anyagok gyűjtését és nem szabad más módon elfojtani a kritikát.

7. Cikk

1) Törvény szabályozza a sajtó kiadói tevékenységét és hírlapírói tevékenységét.

2) A törvény értelmében:

1. A sajtó az a periódikus (időszaki) kiadmány, amely nem képez lezárt, egynemű egységet, évente gyakrabban mint egyszer jelenik meg, állandó címmel vagy névvel, folyószámmal és megjelenési időponttal van ellátva, így különösen: napilapok és folyóiratok, ügynökségi szolgálatok, állandó telexen közölt bulletinek, rádió és televíziós

programok és filmkrónikák; sajtónak minősül minden meglévő és a technikai fejlődés következtében létrejövő tömegtájékoztató eszköz, ezen belül minden üzemi hangszóró, tele- és rádióközpont, amelyek periódikus (időszaki) közleményeket tesznek közzé nyomtatványok, televízió vagy rádió (hangos híradó - fonía) segítségével, vagy más terjesztő (hírközlő) technika segítségével; a sajtó felöleli azokat a kollektívákat és egyes személyeket is, amelyek, illetve akik újságírói tevékenységgel foglalkoznak,

2. hírlap (újság, napilap) az olyan általános tájékoztatást nyújtó nyomtatvány, valamint hang, illetve hang és kép segítségével nyújtott közlés, amely hetente egynél többször jelenik meg,

3. folyóirat az a periódikus (időszaki) nyomtatvány, amely nem gyakrabban jelenik meg, mint hetente egyszer, de nem ritkábban mint évente egyszer; ezt a rendelkezést kell alkalmazni a hang, illetve hang és kép segítségével megvalósított olyan átvitelre is, amelyet a 2) bekezdés nem tartalmaz,

4. sajtó-anyag a sajtóban közzétett, vagy közzétételre átadott minden tájékoztató jellegű, publicisztikai, dokumentációs vagy más jellegű szöveg vagy kép, függetlenül a közlés (átadás) eszköztől, a közlés fajtájától, formájától, rendeltetésétől vagy szerzőjétől,

5. hírlapíró az a személy, aki sajtóanyagok szerkesztésével, kialakításával vagy előkészítésével foglalkozik, munkaviszonyban áll a szerkesztőséggel, vagy pedig ilyen tevékenységgel foglalkozik a szerkesztőség részére és megbízásából,

6. szerkesztő az az újságíró, aki a sajtó-anyagok közzétételéről határoz, vagy a közzétételről való határozásban részt vesz,

7. főszerkesztő az a személy, akinek jogában áll a szerkesztőség egész tevékenységéről határozni,

8. szerkesztőség az az egység, amelyik megszervezi a sajtóban publikálásra (megjelenésre) szánt anyagok előkészítését (összegyűjtését, kiértékelését és feldolgozását).

8. Cikk

1) Kiadó lehet jogi személy, természetes személy vagy más szervezeti egység, mégha nincs is jogi személyisége. Nevezetesen kiadó lehet állami szerv, állami vállalat, politikai szervezet, üzemi bizottság, szövetkezeti szervezet, önkormányzati és más társadalmi szervezet, valamint az egyház és más felekezeti csoport.

2) A politikai szervezet, szakszervezet, állami vállalat, szövetkezeti szervezet, önkormányzati és más társadalmi szervezet, valamint az egyház és más felekezeti csoport (kötelék) a kiadói jogosultságot közvetlenül valósíthatja meg (realizálhatja) vagy saját, vagy más kiadók útján.

9. Cikk

Ennek a törvénynek előírásait nem lehet alkalmazni a következőkre:

1. a Lengyel Népköztársaság Törvényeinek Gyűjteményére (Dziennik Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej), a Lengyel Népköztársaság Hivatalos Lapjára, a "Monitor Polski"-ra, valamint más hivatalos sajtótermékekre,

2. a Szejm (a lengyel parlament) Naplójára (Diariuszára) és a Szejm tevékenységére vonatkozó sajtójelentésekre, valamint a népi tanácsok belső kiadmányaira,

3. a bíróságok és a büntetőbíróságok határozataira (döntéseire), valamint más ilyen jellegű hivatalos közleményekre (publikációkra),

4. olyan külföldi diplomáciai képviseltek, konzuli hivatalok és nemzetközi szervezetek sajtókiadványaira, amelyek a törvények, megállapodások, és nemzetközi szokások alapján kiadói tevékenységi joggal rendelkeznek.

2. FEJEZET

AZ ÚJSÁGÍRÓ JOGAI ÉS KÖTELEZETTSÉGEI

10. Cikk

1) Az újságíró feladata a társadalom és az állam szolgálata. Az újságíró olyan tevékenységre köteles, amely összhangban áll a szakmai etikával és a társadalmi együttélés szabályaival, a törvényes előírásokban meghatározott keretekben.

2) Az újságíró a munkaviszony keretében köteles annak a szerkesztőségnek alapszabályában vagy rendszabályában meghatározott általános programirány megvalósítására, amelynek szerkesztőségében alkalmazva van.

3) Az újságírónak a 2) bekezdéssel ellentétes tevékenysége a munkakötelezettség megsértését jelenti.

11. Cikk

1) Az újságíró jogosult tájékoztatások megszerzésére a 4. cikkben említett területen.

2) Tájékoztatást a szervezeti egységek nevében ezeknek az egységeknek vezetői, vezető helyettesei, sajtóelőadói vagy más meghatalmazott személyek kötelesek nyújtani, utóbbiak az ezen a területen rájuk bízott kötelezettségek keretében.

3) A szervezeti egységek vezetői kötelesek az újságírók számára lehetővé tenni, hogy kapcsolatot létesítsenek a dolgozókkal és hogy azok körében szabadon gyűjtsenek tájékoztatásokat és véleményeket.

4) A Minisztertanács rendelet útján határozza meg a sajtó tájékoztatásának módját, valamint a sajtóelődök szervezetét és feladatait ezen a területen az államigazgatás szerveinek hivatalaiban.

12. Cikk

1) Az újságírók kötelezettségei a következők:

1. az általános figyelmesség és gondosság betartása a sajtóanyagok gyűjtésénél és felhasználásánál, különösen arra vonatkozóan, hogy a kapott értesülések megfelelnek-e a valóságnak, illetve meg kell adni az értesülések forrásait,

2. az egyéni javak és a jóhiszeműen közreműködő informátorok és más olyan személyek védelme, akik a közjó által vezéreltetve bizalmat tanúsítanak vele szemben.

2) Az újságírónak nem szabad rejtett reklámtevékenységet kifejtenie és anyagi előnyben részesülnie a reklámban érdekelt személytől, illetve szervezeti egységtől.

13. Cikk

1) A sajtóban nem szabad véleményt kifejteni a bírósági eljárás elintézésével kapcsolatban az I. fokú határozat meghozatala előtt.

2) A sajtóban nem szabad adatokat közölni azoknak a személyeknek személyi adataira és külsejére vonatkozóan, akik ellen előzetes, vagy bírósági eljárás folyik és nem szabad adatokat közölni a tanúk, a sértettek és a károsultak személyére és külsejére vonatkozóan, kivéve, hogyha ehhez ezek a személyek hozzájárulnak.

3) A 2) bekezdésben említett korlátozás nem sérthet meg más törvényes előírásokat. Az illetékes ügyész, illetve bíróság komoly társadalmi érdekekre való tekintettel engedélyezheti azon személyek személyi adatainak és külsejük

leírásának nyilvánosságra hozatalát, akikre az előzetes vagy bírósági eljárás vonatkozik.

14. Cikk

1) A hang- és képrögzítés segítségével vagy más módon készített tájékoztatások közzétételéhez, illetve terjesztéséhez a tájékoztatást nyújtó személyek hozzájárulására van szükség.

2) Az újságíró a tájékoztatást nyújtó személynek nem tagadhatja meg a szószerint idézett nyilatkozat megerősítését, hacsak azt már előzetesen nem tették közzé.

3) A tájékoztatást nyújtó személy fontos társadalmi vagy személyi okokból kikötheti a közzététel időpontját és terjedelmét.

4) A tájékoztatás nyújtását nem lehet a 2) bekezdésben alapuló fenntartásra tekintettel függővé tenni a tájékoztatás kommentálásának módjától, valamint a tájékoztatásnak és az újságírói nyilatkozat szövegének egyeztetésétől.

4) Az újságíró nem publikálhatja a tájékoztatást, ha azt a tájékoztatást nyújtó személy fenntartás mellett tette a szakmai vagy szolgálati titoktartásra való tekintettel.

6) Az érdekelt személy hozzájárulása nélkül nem szabad közzétenni a személyi életvitelre és életkörülményekre vonatkozó adatokat, hacsak azt nem teszi szükségesé a társadalmi érdek védelme, vagy pedig az adott személy köztevékenységével közvetlen kapcsolatban áll.

15. Cikk

1) A sajtóanyag szerzőjének joga van arra, hogy nevét titokban tartsa.

2) Az újságíró köteles titokban tartani:

1. azokat az adatokat, amelyek lehetővé tennék a sajtóanyag szerzőjének azonosítását, a szerkesztőségbe érkezett leveleket vagy más ilyen jellegű anyagokat, valamint más olyan személyeket, akik a közzétett anyagokra, vagy a közzétételre szánt anyagokra vonatkozóan tájékoztatást nyújtottak, ha ezek a személyek ezeknek az adatoknak nyilvánosságra hozatalát maguknak tartották fenn,

2. minden olyan tájékoztatást, amelyek nyilvánosságra hozatala sérthetné harmadik személyek érdekeit.

3) A 2) bekezdésben meghatározott kötelezettség vonatkozik a szerkesztőségekben, sajtókiadóknak és más sajtóügyi szervezeti egységekben foglalkoztatott személyekre is.

16. Cikk

1) Az újságíró mentesül (a 15. cikk 2) bekezdésében említett) szakmai titoktartási kötelezettség alól, ha a tájékoztatás, sajtóanyag, a szerkesztőségbe beérkezett levél vagy más ilyen jellegű anyag olyan bűncselekményre vonatkozik, amelyet a Büntető Törvénykönyv 254. cikke határoz meg, vagy ha az ilyen anyag szerzője, az ilyen anyagot átadó személy kizárólag az újságíró tudomására hozza, hogy hozzájárul nevének, illetve az anyagnak a közléséhez.

2) Az 1) bekezdésben említett mentesítés vonatkozik a szerkesztőségekben, kiadóknak és más sajtóügyi szervezeti egységekben alkalmazott más személyekre is.

3) A főszerkesztőnek a szükséges keretek között tájékoztatva kell lennie az újságíró szakmai titoktartásával kapcsolatos ügyekről; a rábízott tájékoztatásokat, valamint más anyagokat csak az 1) bekezdésben meghatározott esetekben hozhatja nyilvánosságra.

3. FEJEZET

A SAJTÓÜGYI TANÁCS

17. Cikk

1) Meg kell alakítani a Sajtóügyi Tanácsot.

2) A Sajtóügyi Tanácsnak véleménynyilvánító és javaslattevő szerepe van azokban az ügyekben, amelyek a sajtónak az állam társadalmi és politikai életében betöltött szerepéből adódnak, nevezetesen a szólásszabadság és a sajtószabadság megvalósítása, a sajtó, a kiadás, a poligrafia, a terjesztés (koportázs) és az árusítás fejlesztési irányainak meghatározása, a papírral és más tartós anyagokkal való gazdálkodás, a társadalom tájékoztatási szükségletei kielégítésére vonatkozó vizsgálatok, az újságírók szakmai etikájának kialakítása és betartása, a szakma kifejtésére szolgáló feltételek, valamint a sajtótudományi kutatások fejlesztési irányainak és a sajtó szükségletei kielégítésére szolgáló oktatás összhangba hozásának területén.

18. Cikk

1) A Sajtóügyi Tanács 45-60 tagból áll.

2) A Minisztertanács elnöke a Sajtóügyi Tanács tagjait három évre nevezi ki, és pedig azok egyharmadát az újságírói szervezet, egyharmadát pedig a sajtókiadók által javasolt jelöltek közül. A Minisztertanács elnöke a Sajtóügyi Tanács tagjainak további egyharmadát az államigazgatási szervek, a tudományos szervezetek és alkotó központok, a politikai és társadalmi szervezetek képviselői közül nevezi ki.

3) A Sajtóügyi Tanács saját kebeléből választja meg az elnökét, annak három helyettesét és a Tanács titkárát.

4) A Minisztertanács elnöke rendelet útján határozza meg a Sajtóügyi Tanács részletes tevékenységi területét, összehívásának és működésének módját és kibocsátja annak statutumát.

4. FEJEZET

A SAJTÓ TEVÉKENYSÉGÉNEK MEGSZERVEZÉSE

19. Cikk

1) A sajtó kiadói, illetve nyomdai tevékenységének végzéséhez engedélyre van szükség.

2) Az 1) bekezdésben meghatározott tevékenység kifejtésére vonatkozó engedély megszerzése céljából a kiadóvállalatot létrehozó szerv, vagy más illetékes szerv, úgyszintén a természetes személy írásbeli indítványt nyújt be a Kiadói és Színházügyi Ellenőrző Főhivatalhoz.

3) A 2) bekezdésben említett indítványnak tartalmaznia kell a kiadó nevét és címét, meg kell határoznia a kifejtési kívánt kiadói tevékenység jellegét és területét, és ha jogi személyről van szó, azt a körülményt, hogy ez a tevékenység megfelel a kiadó statutumának, továbbá ki kell mutatnia, hogy hogyan kívánják magukat ellátni papírral és milyen lehetőségeik vannak a nyomtatás és más technikai ellátottság területén. Az indítványnak feltétlenül tartalmaznia kell azoknak a személyeknek személyi adatait, akik a megalakuló kiadóvállalatot irányítják, meghatározva közülük minden egyes személy felelőségi körét.

4) Sajtókiadói tevékenységet irányíthat minden teljesjogú cselekvőképes lengyel állampolgár, ha nincs megfosztva politikai jogaitól: ilyen személy nem lehet az, akit a Lengyel Népköztársaság alapvető politikai

és gazdasági érdekeivel szemben elkövetett bűncselekmény miatt elítéltek, anyagi előnyök megszerzése céljából vagy aljas indokokból elkövetett bűncselekmény miatt ítélték el; hasonlóképpen nem lehet ilyen személy az, akit az ebben a törvényben meghatározott bűncselekmény miatt ítélték el.

5) A Kiadói és Színházügyi Ellenőrző Főhivatal elnöke a Külügyminiszterrel egyetértésben a kiadóvállalatot irányító személyt mentesítheti az alól a követelmény alól, hogy az lengyel állampolgársággal rendelkezék.

6) Azokat a követelményeket, amelyeket a 4) bekezdés határoz meg a kiadóvállalatokat létesítő és irányító személyekre vonatkozóan, megfelelő módon alkalmazni kell azokban az esetekben is, ha a kiadó természetes személy.

7) A kiadói sajtótevékenység engedélyezését indítványozó természetes személynek ezen kívül be kell nyújtania a számára illetékes vajdasági elnök (vajdának) véleményét, amely indokolja magánkiadó vállalat létesítésének szükségességét.

8) Az 1) bekezdésben meghatározott engedélyre nincsen szükség abban az esetben, ha a kiadó kizárólag csak egy szólószámot akar kiadni.

20. Cikk

1) Napilap vagy folyóirat kiadásához a kiadónak, függetlenül a 19. cikkben említett engedélytől külön engedélyt kell kapnia a Kiadói és Színházügyi Ellenőrző Főhivaltól.

2) Az 1) bekezdésben említett) engedély megadására vonatkozó indítványnak a következő adatokat kell tartalmaznia:

1. a napilap, illetve folyóirat címe és kiadási helye, valamint a szerkesztőség pontos címe,

2. a főszerkesztő személyi adatai,
3. a napilap, illetve folyóirat programirányvonalának meghatározása,
4. a napilap, illetve a folyóirat fő tematikai területének meghatározása,
5. a napilap, illetve a folyóirat megjelenésének gyakorisága, annak legnagyobb terjedelme, formátuma és az egyszerre megjelenő legnagyobb mennyiség, valamint a terjesztés területének meghatározása,
6. a kiadó, annak székhelye és pontos címe,
7. annak a nyomdaipari vállalatnak neve és címe, ahol a napilapot, illetve folyóiratot ki akarják nyomtatni, valamint a kiállítás technikájának meghatározása és a papírral való ellátás forrásának megjelölése.

3) A Kiadói és Színháziügyi Ellenőrző Főhivatal engedélyének – függetlenül az igazgatási eljárásról szóló törvényben meghatározott követelményektől – tartalmaznia kell azokat az adatokat, amelyeket a 2) bekezdés 1. pontja, valamint a 4.-6. pontja tartalmaz.

4) Egyszeri jellegű kiadványok (publikációk) – egynapos kiadványok és más alkalmi kiadványok – kiadására vonatkozó engedélynek meg kell határoznia a kiadvány terjedelmét, formátumát, a példányszámot és a terjesztés módját.

21. Cikk

1) A napilap, illetve folyóirat kiadására vonatkozó engedély hatályát veszti

1. annak az időnek leteltével, amelyre az engedélyt kiadták,

2. ha a meg nem határozott időre szóló engedély kiadásától számított egy éven belül a napilap, illetve

a folyóirat nem jelenik meg, vagy ha a napilap (újság), illetve folyóirat kiadásában egyévi megszakítás következik be,

3. az engedély visszavonása esetén.

2) Az engedélyben felsorolt azoknak az adatoknak megváltoztatásához, amelyeket a 20. cikk 1., 5., 6. pontja tartalmaz, kivéve a szerkesztőség és a kiadó székhelyének és címének megváltozását, a Kiadói és Színházügyi Ellenőrző Főhivatal hozzájárulása szükséges, és ezekről a változásokról az említett Főhivatalt haladéktalanul értesíteni kell.

22. Cikk

1) A Kiadói és Színházügyi Ellenőrző Főhivatal a 19. és 20. cikkben meghatározott engedély megadását megtagadja, ha az engedély megadása sértené a törvényt, vagy sértené már meglévő sajtótermék névvédelmét.

2) A Kiadói és Színházügyi Ellenőrző Főhivatal megtagadhatja a 20. cikkben meghatározott engedély kiadását, ha a javaslattevő a Hivatal felszólítása ellenére sem mutatja ki az új napilap vagy folyóirat kiadásának társadalmi szükségességét, főként pedig abban az esetben, ha a napilap (újság), illetve a folyóirat programirányvonala, illetve tematikai területe találkozik a már megjelenő lapok, illetve folyóiratok programirányvonalával, illetve tematikai területével.

3) A Kiadói és Színházügyi Ellenőrző Főhivatal elutasíthatja a 20. cikkben említett engedély megadását, ha az indítványozó nem mutatta ki a papírral való ellátás forrását és a nyomtatás, illetve más technikai úton való előállítás lehetőségét.

23. Cikk

1) A Kiadói és Színházügyi Ellenőrző Főhivatal a 19. cikkben és a 20. cikkben meghatározott engedélyt a következő okokból vonhatja vissza:

1. ha a sajtóban rendszeresen és világosan megsértik a jelen törvény, valamint más törvények rendelkezéseit,

2. túllépik a kiadott engedély területét és a napilap (újság) vagy folyóirat kiadására vonatkozó engedély esetén – annak folytán is, ha tartósan változtatják annak alapvető tematikai területét.

2) Az engedély visszavonását írásbeli figyelmeztetés előzi meg, amely tartalmazza a megállapított hibákat és figyelmeztetést tartalmaz ezen szankció alkalmazásának lehetőségéről.

24. Cikk

A kiadói sajtótevékenység engedélyezésére vonatkozó rendelkezések nem vonatkoznak a "Lengyel Rádió és Televízió" Rádió- és Televízióügyi Igazgatósága Antenna Bizottságának, valamint a Lengyel Sajtóügynökség és a Lengyel Filmkrónika tevékenységére, amelyek tevékenységét külön rendelkezések szabályozzák.

25. Cikk

1) A szerkesztőséget a főszerkesztő irányítja.

2) A főszerkesztőt és a szerkesztőség más vezető tagjait a kiadó, a kiadóvállalatot létrehozó szerv, illetve az alapszabályban vagy más vonatkozó előírásokban megjelölt más illetékes szerv nevezi ki, illetve menti fel.

3) A főszerkesztő felel a szerkesztőség által előkészített sajtó-anyagokért, valamint a szerkesztőség szervezeti ügyeiért és pénzügyeiért az alapszabályban,

illetve a vonatkozó előírásokban meghatározott keretek között.

4) A szerkesztőségben szerkesztői kollégium működik, ha a szerkesztőség alapszabálya, illetve a vonatkozó előírások így rendelkeznek.

5) A szerkesztőségben szerkesztői tanács és programkidalgozó (tudományos) tanács is működhet és ezek a főszerkesztő véleményező és tanácsadó szervei.

26. Cikk

1) A szerkesztőség szervezetét, programirány-vonalát, tevékenységi területét, valamint a 25. cikkben meghatározott szervek kinevezését és felmentését (visszahívását), valamint a szerkesztőségi tagok képviselőinek részvételét a szerkesztőségi kollégiumban, valamint más véleményező és tanácsadó szervezetben való részvételét a szerkesztőség alapszabálya, illetve ügyviteli szabályzata határozza meg.

2) A szerkesztőség alapszabályát, vagy ügyviteli szabályzatát a kiadó, a kiadóvállalatot létrehozó szerv, vagy más illetékes szerv adja meg, miután azt megtanácskozta (konzultálta) a szerkesztőségben működő újságírói, politikai szervezetekkel, az üzemi bizottsággal és más társadalmi szervezetekkel.

27. Cikk

1) Az időszaki kiadványok minden példányán, a sajtóügynökségi szolgáltatásokon és más hasonló sajtótermékeken látható, szokásjogilag meghatározott helyen a következőket kell feltüntetni:

1. a kiadónak vagy más illetékes szervnek a nevét és címét,

2. a szerkesztőség címét, és a főszerkesztő családi és utónevét,

3. a kiadás helyét és időpontját,

4. az adott sajtónyomtatvány kinyomtatását végző üzem megnevezését,

5. a megjelentetéshez való hozzájárulás jelzését a kiadói és a színházügyi ellenőrzésről szóló előírásokban meghatározott esetekben,

6. a nemzetközi tájékoztatási írásjelet,

7. folyószámot.

2) Az 1) bekezdésben foglalt rendelkezéseket megfelelő módon alkalmazni kell a rádió- és televízió közvetítésekre, valamint a filmhíradókra is.

28. Cikk

1) Az állami vállalatokban hangszóró, illetve rádió vagy televízió állomások működhetnek, amelyek a vállalat kizárólagos vagyonát alkotják.

2) Az 1) bekezdésben foglalt rendelkezéseket megfelelő módon alkalmazni kell az olyan állami szervezeti egységek vagyonát alkotó hangszóró, illetve rádió vagy televízió állomásokra, amelyek nem állami vállalatok, valamint alkalmazni kell a vállalatközi hangszóró, rádió és televízió állomásokra is.

3) A minisztertanács rendelet útján határozza meg az 1) és 2) bekezdésben említett hangszóró, rádió és televízió állomások különleges szervezetét, valamint a működésre vonatkozó alapelveket.

29. Cikk

1) Azoknak a hangszóró, rádió és televízió állomásoknak működéséhez, amelyek a 28. cikkben meghatározott szervezeti egységektől eltérő, más szervezeti egységekben működnek, szükség van a Kiadói és Színházügyi Ellenőrző Főhivatal engedélyére; az engedély megadására, hatálytala-

nítására és visszavonására megfelelőképpen alkalmazni kell a 19-23. cikkek rendelkezéseit.

2) Az 1) bekezdésben foglalt rendelkezéseket nem kell alkalmazni azokra a hangerősítő berendezésekre, amelyek a következő helyeken vannak felszerelve:

1. templomokban, kápolnáknak és kizárólag ilyen célokra szolgáló imaházakban, ha az ezek által a berendezések által felerősített hang nem zavarja a szomszédos épületek nyugalmát,

2. a hagyományos zarándokhelyek területén fekvő térségeken az egyházi ünnepek elvégzésének ideje alatt.

30. Cikk

1) A különböző sokszorosító és fénymásoló tevékenységet felölelő kis nyomdaipari vállalatok nyomdaipari és szolgáltató tevékenységének elvégzésére az engedélyt a kultúrálisügyi és művészetügyi Miniszter adja meg.

2) Azoknak a kis nyomdáknak berendezését, amelyek a vezető vagy központi szervek alá rendelt állami szervezeti egységeknek állanak rendelkezésére, nyilván kell tartani az illetékes vagy központi vagy vezető állami szervnél, azokat a berendezéseket pedig, amelyek a munkaszövetkezetek rendelkezésére állanak – a Munkaszövetkezetek Központi Szövetségénél.

3) Azoknak a kis nyomdáknak berendezéseit, amelyekre nem vonatkoznak a 2) bekezdés rendelkezései, a vajdasági területi igazgatási szervnél kell nyilvántartani, függetlenül attól, hogy azok kinek a rendelkezésére állnak.

4) A 3) bekezdés rendelkezéseit megfelelő módon alkalmazni kell azokra a vállalatokra (üzemekre) is, amelyek

bélyegzőket (pecsétnyomókat) állítanak elő.

5) A Kiadói és Színházügyi Ellenőrző Főhivatal jogosult az 1)-4) bekezdésben említett nyomdaipari vállalatok, üzemek és más berendezések ellenőrzésére, és pedig a publikációk ellenőrzésére nélkülözhetetlen keretek között.

6) A Minisztertanács rendelet útján határozza meg az engedélyek megadásának, a nyomdaipari vállalatok, valamint az 1)-4) bekezdésekben említett üzemek és berendezések nyilvántartásának és ellenőrzésének részletes elveit és szabályait.

5. FEJEZET

HELYREIGAZÍTÁSOK ÉS VÁLASZOK

31. Cikk

Az érdekelt természetes személy, jogi személy vagy más szervezeti egység kérelmére a vonatkozó napilapnak (újságnak), illetve folyóiratnak főszerkesztője köteles díjmentesen közzétenni:

1. a valótlan vagy nem pontos közlemény tárgyilagos és a tényeknek megfelelő helyreigazítását,
2. a személyi javakat veszélyeztető állításra vonatkozó tárgyilagos választ.

32. Cikk

1) A helyreigazítást, illetve a választ a következőképpen kell közzétenni:

1. a napilapban (újságban) - 7 napon belül a helyreigazítás, illetve a válasz átvételének napjától számítva,

2. folyóiratban – legközelebbi számban, vagy a rákövetkező két nyomtatásra előkészített szám egyikében

3. nem napilapban történt hang, vagy hang és kép segítségével megvalósított közzététel esetében – a legközelebbi azonos (analog) közzétételben, azonban legkésőbb 14 napon belül a helyreigazítás, illetve a válasz átvételi napjától számítva.

2) A filmhíradóban elhelyezett közleményekre, illetve megállapításokra vonatkozó helyreigazításokat és válaszokat a filmhíradó kiadójának költségére egy hónapon belül kell valamelyik országos napilapban közzétenni: az erre vonatkozó tájékoztatást a legközelebbi filmhíradóban kell közölni.

3) A helyreigazítást, illetve a választ még egy megfelelő napilapban kiegészítésként is közzé kell tenni, éspedig egy hónapon belül az érdekelt személy javaslatára és a kiadó költségére, ha a helyreigazítás, illetve a válasz közzétételének lehetséges időpontja meghaladná a hat hónapot.

4) Az 1)-3) bekezdésekben említett határidőket nem kell alkalmazni, ha a felek írásban másképpen állapodtak meg.

5) Az időszaki kiadványokban a helyreigazítást a nyomtatványnak ugyanabban a részében kell közzétenni, vagy legalább is jelezni, éspedig ugyanazokkal a betűkkel és jól látható címfelirattal, mint az eredeti közleményt; a többi publikációban ezt rövid időn belül és azonos programban kell megtenni.

6) A beküldött helyreigazítás vagy válasz szövegében nem szabad a kérelmező hozzájárulása nélkül olyan rövidítéseket vagy más változtatásokat eszközölni, ame-

lyek eltorzítanak a helyreigazítás szerzőjének intencióját; a helyreigazítás szövegéhez nem szabad ugyanabban a számban, illetve ugyanabban az adásban kommentárt fűzni; ez nem vonatkozik a válaszadásra, ez nem zárja ki azonban a vitának, illetve a felvilágosítások egyszerű bejelentését.

7) A helyreigazításnak, illetve a válasznak a szövege nem lehet hosszabb, mint annak a közlemények – közlemény-résznek kétszeres terjedelme, amelyre az vonatkozik; a főszerkesztő nem követelheti meg, hogy a helyreigazítás, illetve a válaszok szövege rövidebb legyen fél oldal szabvány terjedelmű gépírással.

8) A 7) bekezdésben említett korlátozások nem vonatkoznak a vezető és központi állami szervektől származó helyesbítésekre és válaszokra, közöttük a vezető és központi államigazgatási szervektől származó helyesbítésekre és válaszokra, ha azokat a sajtóügyi kormányhatóság szóvivője útján küldötték el.

33. Cikk

1) A főszerkesztő megtagadja a helyreigazítást, illetve a válasz közzétételét, ha:

1. az nem felel meg a 31. cikkben meghatározott követelményeknek,

2. büntetendő tartalmú szöveget tartalmaz, különösen sérti a Lengyel Népköztársaság alkotmányos rendjét, a Lengyel Népköztársaság és szövetségesei külpolitikájának alkotmányos alapelveit, az állami és szolgálati titoktartás kötelezettségét, valamint más törvényesen védett titoktartási kötelezettséget, a lekicsinylés, illetve sértés ismérveit tartalmazza,

3. tartalmuk és formájuk nincs összhangban a társadalmi együttélés szabályaival,

4. kétségbe vonja a jogerős határozatokkal megállapított tényeket.

2) A főszerkesztő megtagadhatja a helyreigazítás, illetve a válasz közzétételét, ha:

1. a helyreigazítás, illetve a válasz nem vonatkozik a sajtóanyagban foglalt tartalomra,

2. a helyreigazítást, illetve a választ olyan személy küldi be, akire nem vonatkoznak a kifogásolt anyagban felhozott tények, kivéve ha a helyreigazítás, illetve a válasz közvetlenül érdekelt személy halála után olyan személytől ered, aki szolgálati kapcsolat, közös munka, vagy tevékenység, illetve rokoni vagy sógori kapcsolat következtében abban érdekelt,

3. a helyreigazítás az előzetes helyesbített közlésre vonatkozik,

4. a helyreigazítást, illetve a választ a sajtóanyag közzétételétől számított egy hónap letelte után küldték el, hacsak az érdekelt személy korábban nem szerzhetett tudomást a közlemény tartalmáról, de akkor sem küldték később, mint a kifogásolt közlemény közzétételének napjától számított három hónapon belül.

5. a helyreigazítás, illetve a válasz nem felel meg a 32. cikk 7) bekezdésében meghatározott követelménynek, vagy pedig nincsen aláírva olyan módon, ami a szerkesztőség számára lehetővé teszi a szerző személyének azonosítását.

3) Ha a főszerkesztő elutasítja a helyreigazítás, illetve a válasz közzétételét, köteles a kérelmezővel haladéktalanul írásban közölni az elutasítás tényét és annak okát. Ha az elutasítás az 1) bekezdés, illetve

a 2) bekezdés 1.-3. pontja alapján következik be, rá kell mutatni azokra a részekre, amelyeket nem lehet köz-
zétenni; az ily módon kijavított helyreigazításra, illet-
ve válaszra a 2) bekezdés 4. pontjában meghatározott
határidő újra kezdődik az elutasítás és az elutasítás
okainak kézbesítése napjától; a szerkesztőség nem utasít-
hatja el a helyreigazítás, illetve a válasz közlését,
ha az az ő útmutatásához alkalmazkodik.

4) Ha az érdekelt személy által beküldött elvi
jelentőségű helyreigazítást az 1) és 2) bekezdésben megha-
tározott okok következtében nem lehet közzétenni, a főszer-
kesztő az érdekelt személy hozzájárulásával saját magyará-
zatát közölheti, amely eleget tesz a helyreigazítás funk-
ciójának.

5) A helyreigazítást, illetve a választ álnévvel
is alá lehet írni, ha a helyreigazítás, illetve a válasz
alapja álnévvel kapcsolatos javak veszélyeztetése, ebben
az esetben a családi nevet csak a szerkesztőségnek hozzák
tudomására.

6. FEJEZET

KOMMUNIKÉK ÉS HÍRDETMÉNYEK

34. Cikk

1) A főszerkesztő köteles ingyen a közlemény tema-
tikájára és jellegére való tekintettel megfelelő helyen
és időben a vezető és központi állami szervektől szárma-
zó kommunikét közzé tenni, közöttük a vezető és központi
államigazgatási szervektől származó kommunikéket is,
ha azokat a sajtóügyi kormányhatóság szóvivője útján
küldötték el azzal az utalással, hogy annak közzététele
kötelező.

2) Az 1) bekezdésben meghatározott kötelezettség vonatkozik a törvények alapján kiadott hirdetményekre, olyan rendeletekre, illetve rendelkezésekre, amelyek a vajdasági szintű államhatalmi és államigazgatási szervektől származnak és amelyeket rövid, tömör kommuniké formájában küldöttek el a vajdasági népi tanácsok illetékes vezetői, vagy pedig a vajdák, abból a célból, hogy azta napilapban, illetve a megfelelő folyóíartban tegyék közzé a működési területén.

3) Az 1) és 2) bekezdésben említett kommunikéket a megállapodás szerinti időbe kell közzétenni, minden változtatás, megjegyzés és cáfolat közlése nélkül és a határidőre vonatkozó megállapodás hiányában — a legközelebbi időre előkészített kiadványban.

35. Cikk

1) A napilap főszerkesztője díj ellenében köteles a kért, vagy a megállapodás szerinti határidőben közzétenni

1. a bíróság jogerős végzését, vagy más olyan határozatát, amely a közlést elrendelő záradékot tartalmaz,

2. a bíróság vagy más állami szerv hirdetményét.

2) A napilap főszerkesztője köteles a kért, vagy megállapodás szerinti határidőben ingyen közzétenni a körözőleveleket.

36. Cikk

1) A sajtó díj fizetés ellenében hirdetéseket és reklámokat közölhet.

2) A hirdetések és a reklámok nem lehetnek ellentétben a joggal és a társadalmi együttélés szabályaival.

3) A hirdetések és a reklámokat oly módon kell megjelölni, hogy ne merülhessen fel kétség afelől, hogy azok nem szerkesztőségi anyagok.

4) A kiadó és a szerkesztő jogosult megtagadni a hirdetések és reklámok közzétételét, hogyha azok tartalma vagy formája nem felel meg a sajtótermék programirányvonalának vagy jellegének.

7. FEJEZET

A JOGI FELELŐSSÉG

37. Cikk

Sajtóanyag közlésével okozott jogsértésért járó felelősségre az általános alapelveket kell alkalmazni, hacsak a törvény másként nem rendelkezik.

38. Cikk

1) Sajtóanyag közlésével okozott jogsértésért való polgári jogi felelősség a szerzőre, a szerkesztőre, vagy más olyan személyre hárul, akinek az anyag közzététele felróható, ez azonban nem zárja ki a kiadó felelősségét. Az anyagi felelősség területén ezeknek a személyeknek felelőssége egyetemleges.

2) Az 1) bekezdés rendelkezéseit megfelelő módon alkalmazni kell az olyan jogsértéssel való polgári jogi felelősségre, ami arra vezethető vissza, hogy a sajtóanyagot annak közzététele előtt hozták nyilvánosságra.

39. Cikk

1) Az érdekelt személy igényt támaszthat helyreigazítás, illetve válasz közlése iránt, ha a főszerkesztő megtagadta a helyreigazítást, illetve a válasz nem kielégítő, vagy ha azokat nem tették közzé a 32. cikk 1)-4) bekezdéseiben meghatározott határidőben.

2) Az 1) bekezdésben említett igényt nem lehet érvényesíteni, ha a sajtóanyag közzétételének napjától egy év telt el.

40. Cikk

Ha természetes személy személyiségi jogait szándékosan sértik meg sajtóanyagok közlésével, nevezetesen abban az esetben, ha megsértették a 14. cikk 6) bekezdésében foglalt rendelkezéseket, a bíróság a károsult részére bizonyos megfelelő pénzösszeget ítéelhet meg elégtételként az elszenvedett sérelemért.

41. Cikk

Az igazságnak megfelelő és pontos beszámolók közlése a Szejm és a népi tanácsok vagy szerveik nyilvános üléseiről, a tudományos és művészeti művekre vagy más alkotásokra vonatkozó pontos és a társadalmi együttélés alapelveivel összhangban álló, kedvezőtlen megítélések szolgálati, illetve közéleti tevékenységre vonatkozó ilyen bírálatok közzététele az 1. cikkben meghatározott feladatok megvalósítására szolgál és jogvédelmet élvez; ezt a rendelkezést kell megfelelő módon a satírákra és a karikatúrákra is alkalmazni.

42. Cikk

1) A szerkesztő nem felelős azoknak a publikációknak tartalmáért, amelyeket a Lengyel Sajtóügynökség küldött, sem pedig a 34. cikkben meghatározott hivatalos, sem a 35. cikkben meghatározott hírdetmények és határozatok tartalmáért.

2) A kiadó és a szerkesztő nem visel felelősséget azokért a hírdetésekkért és reklámokért, amelyeket a 36. cikk rendelkezéseinek megfelelően tettek közzé.

43. Cikk

Aki erőszakot, vagy jogtalan fenyegetést alkalmaz annak érdekében, hogy az újságírók sajtóanyag közlésére, vagy a közlés elhagyására kényszerítse, 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

44. Cikk

1) Aki megakadályozza vagy elfojtja a sajtókritikát, elzárás büntetéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

2) Ugyanilyen büntetéssel kell büntetni azt a személyt, aki visszaélve állásával vagy funkciójával más személynek kárt okoz az indokolt társadalmi érdekből közzétett sajtókritika miatt.

45. Cikk

Aki engedély kérése nélkül kiad vagy terjeszt napilapot, folyóiratot vagy más sajtóterméket, egy évig terjedő szabadságvesztéssel, elzárással vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

46. Cikk

1) Aki a törvényből származó kötelezettsége ellenére kivonja magát a 31. cikkben meghatározott helyreigazítás, illetve válasz közzététele alól, vagy ilyen helyreigazítást, illetve választ a törvényben meghatározott feltételek ellenére tesz közzé, pénzbüntetéssel büntetendő.

2) Ha a sértett fél természetes személy, a bűnüldözést magánindítvány alapján kell folyamatba tenni.

47. Cikk

Aki a 34. és 35. cikk alapján fennálló kötelezettsége ellenére nem tesz eleget a hivatalos kommuniké, bírósági hírdetmény, vagy más állami szerv által kiadott hírdet-

mény, illetve körözőlevél közzétételének, pénzbüntetéssel büntetendő.

48. Cikk

Aki a törvényből folyó kötelezettsége ellenére nem tesz eleget a nyomdaipari vagy sokszorosító berendezések nyilvántartásba vételének, pénzbüntetéssel büntetendő.

49. Cikk

Aki megsérti a 3. cikk, a 11. cikk 2) bekezdése, a 14. cikk, a 15. cikk 2) bekezdése, illetve a 27. cikk rendelkezéseit, pénzbüntetéssel büntetendő.

8. FEJEZET

ELJÁRÁS SAJTÓÜGYEKBEN

50. Cikk

A jelen törvényből származó ügyekben az eljárást külön rendelkezésekben meghatározott elvek alapján kell lefolytatni, hacsak a törvény eltérően nem rendelkezik.

51. Cikk

A sajtóügyekben hozott igazgatási határozatok ellen panasznak van helye az Igazgatási Felsőbíróságnál.

52. Cikk

A 39. cikkben említett helyreigazítások, illetve válaszok közzététele iránti igényt bíróság előtt kell érvényesíteni.

53. Cikk

1) A 43. és 44. cikkekben meghatározott ügyeket a vajdasági bíróságok előtt kell letárgyalni, míg a 45-49. cikkekben meghatározott ügyek a kerületi bíróságok hatáskörébe tartoznak.

2) Az igazságügyi miniszter rendelet útján kijelölheti azokat a kerületi bíróságokat, amelyeknek a 45-49. cikkekben meghatározott bűncselekmény, valamint a sajtóban elkövetett bűncselekmények letárgyalására hatáskörük van az adott vajdasági bíróság illetékességi területén.

54. Cikk

Abban az esetben, ha megtagadják az újságíró elleni büntető eljárás folyamatba tételét a törvényben meghatározott bűncselekmény vagy a sajtóban elkövetett bűncselekmény, vagy az újságírói szakma folytatásával kapcsolatos más cselekmény miatt, vagy abban az esetben, ha az ilyen eljárás megindítása elévült, a Bíróság, illetve az ügyész az ügyet letárgyalásra a különleges újságírói bírósághoz teszi át.

9. FEJEZET

A HATÁLYOS RENDELKEZÉSEK MÓDOSÍTÁSA, ÁTMENETI ÉS ZÁRÓRENDELKEZÉSEK

55. Cikk

Az ipar végzéséről és szervezetéről szóló 1972. június 8-iki törvény kiegészítése.

56. Cikk

A nem társadalmiasított gazdasági egységek által kifejtett kereskedelmi és néhány másfajta tevékenység végzéséről szóló 1974. július 18-iki törvény módosítása.

57. Cikk

A kiadók és a színházak ellenőrzéséről szóló 1981. július 31-iki törvény módosítása.

58. Cikk

A jelen törvény hatályba lépése előtt megindított eljárások folytatásának szabályai.

59. Cikk

A jelen törvény hatályba lépésének napján működő lap- és folyóiratkiadók jogállásának szabályozása.

60. Cikk

A jelen törvény hatályba lépésének napján hatályát veszti mindazok a rendelkezések, amelyek az ebben szabályozott tárgyakra vonatkoznak, különösen hatályát veszti a Lengyel Népköztársaság elnökének 1938. november 21-i dekrétuma a sajtójogról.

61. Cikk

Ez a törvény 1984. július 1-én lép hatályba.

3. Összefoglaló jelentés az európai tömegtájékoztatási jogról tartott kerekasztal értekezletről

Tampere (Finnország), 1989. április 7.

A Tampere-i egyetemen az európai tömegtájékoztatási jog szakértőinek részvételével egynapos értekezletet rendeztek az európai zszurnalisztikai oktatók tanácskozásával kapcsolatban. A kerekasztal értekezletet a vendéglátó egyetem zszurnalisztikai és tömegkommunikációs tanszéke rendezte a Nemzetközi Tömegkommunikációs Kutató Egyesület jogi és szakmai oktatási szekciójával (IAMCR/AIERI) együtt, együttműködve a Nemzetközi Zszurnalisztikai Intézettel (IJI) és a finn Oktatásügyi Minisztérium pénzügyi támogatásával.

A kerekasztal értekezleten 16 szakértő vett részt 12 országból – hét nyugati és öt keleti országból. Az értekezletet megnyitotta és az értekezlet elnöklését ellátta Kaarle Nordenstreng, a Tampere-i egyetem professzora.

Első ülés:

Ténybeli megállapítások a CSCE, COE és EC vonatkozásában

a) Kleinwaechter, Wolfgang (Lipcsei Egyetem) a CSCE folyamaton belüli "Tájékoztatás" témájával foglalkozott. Több kérdést érintett: (i) Mit jelent az, hogy "Európa"? (ii) Az információ helye a CSCE folyamaton belül. (iii) A Londoni Információs Fórum oka és szerepe. A felszólaló feltette a kérdést, szükség volt-e egy jogi bázisra Európában a határokon átnyúló információáramláshoz, és hogy mi lenne a legjobb módja az európai identitás előmoz-

dításának, még ha ez bizonyos elkerülhetetlen nézeteltérésekre is vezetne.

b) Wedell, George professzor (Machester-i Egyetem, Egyesült Királyság) hozzászólását "Európa" terjedelmének taglalásával kezdte. A nemzeteken átnyúló megoldásokat követelő erők két irányúak: a technológia és a deregulációs doktrína. Ezt követte az Európa Tanácson (EC) belüli folyamat igen részletes és informatív jellegű elemzése a Hahn-féle határozattól egészen 1989. április 13-ig, amikor a Belső Piac miniszterei elfogadják a direktíva-tervezetet, majd a professzor bizonyos összehasonlításokat tett az Európa Tanácson belüli folyamattal.

c) Blin, Bernard úr (Miniszterelnöki Iroda, Franciaország) az Európa Tanács keretén belül a transznacionális szabályozás folyamatáról beszélt. Három összetevőt említett: **(i)** műszaki komponens, **(ii)** a programok minősége és mennyisége, és **(iii)** a jogi komponens. Az Európa Tanács határok feletti műsorszórási egyezményének figyelemre méltó jellemvonása az Európa Tanácshoz való csatlakozás lehetősége; említésre méltó továbbá az "európai termelés" kifejezés is, amely úgy értelmezhető, hogy magában foglalja a kelet-európai államokat. Az egyezményrel kapcsolatban egy szerződő fél fenntartással élt a dohányipari termékek reklámozásával kapcsolatban.

Második ülés:

Fejlődések a nemzeti tömegkommunikációs jogban

a) Zassoursky, Yassen professzor (Moszkvai Egyetem, Szovjetunió) ismertette azokat a fejlődéseket, amelyek a Szovjetunióban a tömegtájékoztatás jogi helyzetével kapcsolatban mentek végbe. Három törvényre tettek javas-

latot: (i) a sajtótörvény, (ii) törvény az információhoz való hozzáférésről és (iii) törvény a glásznoszttyról. Ezeket a törvénytervezeteket az új Legfelsőbb Tanács fogja nyilvános vitára bocsátani valamikor 1989. júniusának végét követően. Három fiatal jogász pedig megszerkesztette és nyilvánosságra hozta a saját "alternatív" sajtótörvényét, amely fő gondolatként felvetette az újságíróknak, mint az új struktúra haszonélvezőinek centralizációját. Az előadó személyes véleménye a sajtótörvényről az volt, hogy vagy egyáltalán ne legyen törvény, vagy pedig a lehető legrövidebb legyen, hogy ezáltal az újságíróknak több lehetősége legyen a büntető törvénykönyv és más jogi eszközök keretein belül. Ebben az értelemben üdvözölte az információhoz való hozzáférésről szóló törvényt és a glásznoszttyról szóló törvényt.

b) Goldberg, David úr (Glasgow-i Egyetem, Egyesült Királyság) emlékeztetett arra, hogy az Egyesült Királyságon belül olyan ellentétes áramlatok és tendenciák vannak, amelyek egy helyzethez vezettek, aminek következtében az IFJ bíráló jelentést publikált az Egyesült Királyságban a sajtószabadság állítólagos elnyomása vonatkozásában és a kormány javasolta, hogy kormányon kívüli jelleggel vizsgálják felül a tömegkommunikációt és az újságírókat érintő jogszabályokat. Rámutatott az alkotmány hiányának jelentőségére és ezt lehetséges modellként ajánlotta a nemzetközi kommunikáció és az információ szabályozása vonatkozásában.

c) Becker, Jörg professzor (Műszaki Egyetem, Darmstadt, NSZK) rámutatott arra, hogy az NSZK-ban a telekommunikációra vonatkozó fontos döntéseket a PTT igazgatótanácsának határozatai alapján hozzák meg és nem az országgyűlési törvények alapján. Az NSZK-n belül a kommunikációs

rendszer szabályozásának kritikus aspektusát az alkotmányos helyzete jelenti, amely rendezés a "Land"-oknak van fenntartva. A "Land"-okon belül a tendenciák: privatizálás, decentralizálás és lokalizálás. Említésre került néhány, a karlsruhei Legfelsőbb Bíróság által hozott döntés: előírták a jogi megkülönböztetést a nyilvános és magán jellegű műsorszórás között és fenntartották az "individuum információs önrendelkezés"-ét. Komoly probléma merült fel azzal a premisszával kapcsolatban, hogy a Szövetségi Kormány kompetens arra, hogy tárgyaljon az Európai Közösségen belüli műsorszórásra vonatkozó direktíva-tervezetere vonatkozóan és a bajor "Land" kifogással élt a Legfelsőbb Bíróságnál.

d) Blin úr beszámolt a francia tömegkommunikációs törvény legújabb (1989. január) módosításáról. Őt kulcsfontosságú gondolat jogi elismerést nyert: (i) a tömegkommunikáció függetlensége a kormánytól, (ii) dualitás a nyilvános és a magánszektor között, (iii) pluralizmus, (iv) részvétel és (v) a kulturális célok védelmezése és előmozdítása.

e) Pisarek, Walery professzor (Jagellán Egyetem, Lengyelország) ismertette az átalakulás alatt álló lengyel sajtótörvényt (hasonlóan Magyarországhoz és a Szovjetunióhoz). A felhozott példák között volt, hogy az engedélyeztetési rendszert felváltotta a nyomdatermékek egyszerű bejegyzése, lehetőség van a napilapok és időszakos kiadványok magántulajdonára, nincs akadálya a műholdas vételnek, viták folynak a cenzurázás terjedelméről. Általában azonban dominál a tömegtájékoztatásra vonatkozó jog hagyományos megközelítése, mint eszköz arra, hogy elérjenek bizonyos társadalmi célokat.

Harmadik ülés:

A nemzetközi fejlemények által felvetett szabályozó ügyek

a) Hamelink, Cees professzor (Amszterdami Egyetem, Hollandia) olyan áttekintést adott, amely öt egymással összekapcsolt elemből tevődött össze: (i) nemzetközi kommunikáció, (ii) nemzetközi kooperáció, (iii) nemzeti kommunikációs rendszerek transznacionalizálása, (iv) regionális szabályozás és (v) általános szabályozás. Fontos ügy volt az a terjedelem, amelyben az emberi jogokról szóló európai konvenció 10. cikkelye alkalmazható annak érdekében, hogy meggátolják az anti-trust törvény alkalmazását a kommunikáció szabadságának javára és ezt figyelembe kellene venni a kereskedelmi nyilatkozatok vonatkozásában is. Egy tanulmány nagy különbségekre mutatott rá a különböző államok között, amely felhívta a figyelmet arra, milyen nagy erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy egy működő kooperációs szintet lehessen elérni.

b) Kleinwaechter professzor rámutatott arra, hogy felmerült néhány téma olyan területen, ahol lehetséges a kooperáció: kulturális együttműködés, a műszaki kritériumok szabványosítása, közös termelés, hatékony munkatestületek iránti igény állandó alapon, viták rendezése, egy nemzetközi kommunikációs konvenció felé teendő lépés lehetősége, amelyet a tömegkommunikációs eszközök konvergenciája tett megvalósíthatóvá, adatvédelem és telekommunikációs normák; legalább is szükséges javítani a nemzetközi szervezetek közötti koordinálás szintjét, különösen az ENSZ rendszeren belül. Mellékesen legyen megjegyezve, a kommunikációs kérdéseket globális tárgyalásokon kellene felvetni.

Ezt az ülést széleskörű vita zárta le. Hamelink három fő problémát azonosított: **(i)** adottnak tekintik a kommunikáció szabályozásának alapjául szolgáló előfeltételeket, **(ii)** túlságosan is gyakran a szabályozási megoldások marginális megoldásként vannak címezve és elfogadva és **(iii)** a jognak az a társadalmi funkciója, hogy az érdekeket védi, gyakran nem veszi figyelembe azt, hogy nem minden érdek kapcsolható össze. Nordenstreng hivatkozva a Népszövetség és a tömegkommunikáció tárgyában végzett kutatásaira, felhívta a figyelmet arra, hogy szem előtt kell tartani a történelmi perspektívát. Becker, akinek a szavaihoz Goldberg csatlakozott, kétségbe vonta a globális kommunikáció modelljét és annak a jog által való szabályozását, amikor szembeállította az ISDN-t a LAN-nal.

Az értekezlet azzal zárult, hogy a résztvevők meleg szavakkal megköszönték Kaarle Nordenstrengnek és a Tampere-i Egyetemnek azt, hogy egy ilyen ösztönző összejövetelt rendeztek ilyen kellemes légkörben.

(A jelentést készítette Goldberg, David, Department of Jurisprudence The University, Glasgow)

Forrásmunkák jegyzéke

- Auby, J.M.-Ducos-Adler, R.: Droit de l'information. Paris, 1976. Országgyűlési Könyvtár, 465.505
- Bredt, J.V.: Der Geist der Deutschen Reichsverfassung. Berlin, 1924.
- Bridel, M.: L'esprit et la destinée de la Constitution Fédérale de 1848. Lausanne, 1949. Országgyűlési Könyvtár, B6/8884
- Bokorné Szegő Hanna: Az emberi jogok nemzetközi jogi aspektusai és az alkotmányfejlődés. Budapest, 1988.
- Chevallier, J.: De la C.N.C.L. au Conseil supérieur de l'audiovisuel. Premiers commentaires de la loi du 17. Janvier 1989. Rev. fr. droit adm. 1989. február 20. 59-80. p.
- Concha Győző: Újkori alkotmányok. I-II. Budapest, 1884. Országgyűlési Könyvtár, B6/3854
- Creisfelds: Rechtswörterbuch. München, 1978.
- Fromon, M.: La liberté de communication audiovisuelle et ses limites en Allemagne fédérale. Rev.fr. Droit adm. 1987. május-június, 415-416. p.
- F.M.: Le projet de la loi relatif aux télévisions privées en Espagne. Rev. fr. Droit adm. 1987. május-június. 417-418. p.
- Goldberg, D.: Summary Report of Round Table on Media Law in Europe, Tampere (Kézirat).
- Gross, R.: Zur Zulassung privatwirtschaftlicher Rundfunkveranstalter. Die öffentliche Verwaltung, 1984. 4. sz.

- Gross, R.: Presse und Rundfunk in der Verfassungsordnung des Grundgesetzes. Deutsche Verwaltungspraxis, 1989. 5. sz.
- Haensel, C.: Rundfunkfreiheit und Fernsehmonopol. Düsseldorf-Wien, 1969. Országgyűlési Könyvtár 427.673.
- Jarass, H.D.: Die Freiheit der Massenmedien. Baden-Baden, 1978. Országgyűlési Könyvtár 474.612.
- Jánosi F.: Alkotmányok gyűjteménye. Budapest, 1867. Országgyűlési Könyvtár 365.193
- Klecatsky-Moucher: Bundesverfassung. Wien, 1983. Országgyűlési Könyvtár 412.454
- Kovács Endre: Korszakváltás. Budapest, 1981.
- Kovács I.- Szabó I.: Az emberi jogok dokumentumokban. Budapest, 1976.
- Kovács I.: A Szovjetunió Szövetségi Alkotmányai. Budapest, 1982.
- Kovács I.: Az európai népi demokráciák alkotmányai. Budapest, 1985.
- Kovács I.: Nyugateurópa alkotmányai. Budapest, 1988.
- Leidinger, A.: Programverantwortung im Spannungsfeld von Programmgrundsätzen und Rundfunkfreiheit. Deutsches Verwaltungsblatt, 1989. 5. sz.
- Menzel, P.L.: Das französische Rundfunkgesetz vom 7.8. 1974. Bamberg, 1977. Országgyűlési Könyvtár 472.759
- Rappard, W.E.: L'individue et l'État. Zürich, 1936. Országgyűlési Könyvtár b6/7736

- Robertson, G.-Nicol, A.G.L.: Media Law. - The Rights of Journalists, Broadcasters and Publishers. London, 1984. Országgyűlési Könyvtár 517.885.
- Rónai, A.: Térképezett történelem. Budapest, 1989.
- Sajó, A.: Félemelet Bábelben. Budapest, 1983.
- Stock, M.: Das vierte Rundfunkurteil des Bundesverfassungsgerichts: Kontinuität oder Wende? - Neue Juristische Wochenschrift, 1987. 5. sz.
- Schlink, B.-Wieland, H.: Rechtsprobleme der Organisation neuer Medien. JURA, Juristische Ausbildung, 1985. 11. sz.
- Schraut, B.: Die Einführung des privaten Rundfunks in der Bundesrepublik Deutschland. - Archiv für Urheber-, Film-, Funk- und Theaterrecht. 1985. 1. sz.
- Schwartz, I.E.: Die Liberalisierung der nationalen Hörfunk- und Fernsehsysteme aufgrund des Gemeinschaftsrechts. - Europäische Grundrechte Zeitschrift, 1982. 12. sz.
- Trócsányi, L. ijf.: Az alkotmánybíráskodás szervezete és működése egyes európai országokban, Budapest, 1989.
- Truchet, D.: Vers un droit commun de la communication. Rev.fr. Droit adm., 1987. május-június, 349-355. p.
- Ubertazzi, L.c.: Die italienische Fernsehordnung. - Archiv für Urheber-, Film-, Funk- und Theaterrecht, 1987. 1. sz.
- -: European Convention on Transfrontier Television, 1989. Commercial Laws of Europe. 1989. június, Vol. XII. Part 135.

- -: Interprovincial Broadcasting Treaty 1987. (Germany).
 - Commercial Laws of Europe. 1989. április, Vol. XII. Part 135.
- -: Nyugateurópa legújabb alkotmányai. Szerk. Tóth K. Budapest, 1988 (Kézirat).
- -: Press Law in Modern Democracies. - A Comparative Study. New York, 1985. Szerk. Pnina Lahav, Boston.

Utószó

Tanulmányunkban nem foglalkoztunk a véleménynyilvánítás polgári jogi vetületeivel, amelyeknek azonban különösen a szerzői jogok területén nagy jelentőségük van. Így csak utalni szeretnénk nemzetközi jogi viszonylatban az 1971. évi Egyetemes Szerzői Jogi Egyezményre (1975. évi 3.sz.tvr.), az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló 1886. évi berni egyezményre annak felülvizsgált szövegében (1975. évi 4. sz. tvr.), a hangfelvételek engedély nélküli sokszorosítása ellen Genfben, 1971-ben létrejött egyezményre (1975. évi 18. sz. tvr.). A szerzői jogi kérdéseknek akárcsak futólagos áttekintése is külön tanulmányt igényelt volna és azok jellegüknél fogva is eltérnek a most bemutatott anyagtól.

A most tárgyalt kérdéseknek hazai jogi irodalmunk is több szempontból figyelmet szentelt, ezek a megnyilatkozások azonban inkább elvi szintűek és a konkrét kérdéseket nem igen érintik.

Különösen figyelmet érdemel ebből a szempontból Kovács István és Szabó Imre könyve: (Az emberi jogok dokumentumokban, 1976), amelyben Kovács István az alkotmányjogi, Szabó Imre a nemzetközi jogi dokumentumoknak szentel figyelmet. Így Kovács István rámutat arra, miért kiterjedtebbek az 1947. évi olasz alkotmánynak az állampolgárok jogaival foglalkozó rendelkezései, szemben az 1946. évi francia alkotmánnyal (111. p.). Az olasz alkotmány keletkezésének idején ugyanis már erőteljesebben hatottak az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának előkészítő munkálatai és az alkotmányozók erre már figyelemmel tudtak lenni. Szabó Imre az Emberi Jogok Európai Egyezményét meghatározott politikai céllal létrejött regionális egyezménynek tartja. Olyan jogokat posztulál, amelyek valójában már benne vannak az Egyetemes Deklarációban (366.p.).

Sajó András kis könyve: Félemelet Bábelben (1983) szempontunkból azért tartott érdeklődésre számot, mert Kantra utalva rámutatott arra, hogy az államok tökéletesedésének elengedhetetlen eszköze a sajtószabadság, ami ma a közvélemény nyilvánosságának felel meg. A nemzetközi kapcsolatok és a nemzetközi szervezetek mai működése szempontjából a nyilvánosság ítélszéke rendkívül jelentős szerepet játszik, már csak azért is, mert a nyilvánosságon keresztül alakul az egyes államok polgárainak véleménye és elhatározása; a közvélemény befolyásolni tudja országa kormányát, annak döntéseit és ezen keresztül többé-kevésbé és sok áttételen keresztül a nemzetközi kapcsolatokat és a nemzetközi szervezeteket is. Lehetőséget kell biztosítani az igazság kimondására és akkor előbb-utóbb az igazságot ki is fogják mondani. És ha egyszer kimondták, ugyancsak előbb-utóbb és távolról sem automatikusan, érvényesülni is fog (31.p.).

Bokorné Szegő Hanna: Az emberi jogok nemzetközi jogi aspektusai és az alkotmányfejlődés című munkája (1988) behatóan foglalkozik a polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányával (1966), amelyhez Magyarország is csatlakozott. Rámutat arra, hogy a hatályos magyar szabályozás e nemzetközi dokumentumban foglalt kívánalmakra figyelemmel a véleménynyilvánítás szabadságát illetően nem kielégítő (96. p.).

Rónai András: Térképezett történelem című könyve (1989) több szempontból foglalkozik a nemzeti kisebbségek jogaival a két világháború közötti időben és így történeti szempontból fontos adalékokkal szolgál, különösen csehszlovák és román viszonylatban. Így többek között utal arra, hogy Csehszlovákia polgári demokratikus alkotmányában lefektetett szabadságelvek jól összefértek a nemzetiségi elnyomással (156. p.).

Egyelőre azonban hiányoznak jogi irodalmunkban az információ jogával foglalkozó átfogó művek, amelyek a hetvenes évek óta a nyugati jogi irodalomban nem egy egészen kiváló összeállítással segítették elő e rohamosan fejlődő jogterület horizontjának kialakulását. Csak remélni lehet, hogy a magyar jogtudomány is előbb-utóbb e kérdésnek is a megérdemelt figyelmet fogja szentelni.

